

S I V E

DISSERTATIO THEOLOGICA

D E

VERITATE AC DIVINITATE
HISTORIÆ ET PROPHETIÆ
MOSAICÆ,

AUCTORE

JOHANNEM MEYER O.

A C C E D I T

EJUSDEM

DISSERTATIO SINGULARIS

D E

REGNO MILLENARIO SAN-
CTORUM Apoc. XX.

HARDEROVICI.

Apud Viduam & Filios ALB. SAs, Academiae Ducatûs
Gelriæ & Comitatus Zutphaniæ Typogr. Ord. clc lccv.

EDITION IN FIVE VOLUMES

215

DISSERTATIO THEOLOGICA

E

VERITATE AC DIVINITATE
HISTORIAE ET PROPHETIAE
MOISAE,

AUCTORE

JOHANNES MEYER.

ACCEDIT

INDEX

DISSERTATIO SINGULARIS

DE

REGNO MILLENNARIO SAN-
CTORUM Apoc. XX.

HARPER & BROTHERS

And Viduan & Fils A. R. S. A. Académie de Dijon
Génius & Compagnie Libraires Typog. Ord. de la Roy.

חורת משה מן השמים

Sive

DISSERTATIO

D E

VERITATE AC DIVINITATE HISTORIÆ
ET PROPHETIÆ MOSAICÆ.

EST illud amplissimum Dei beneficium, in humanum genus collatum, quod nobis non præsentia duntaxat, & quæ ante oculos sunt, intueri, sed præteritorum etiam memoriam habere liceat: quum nihil utilius aut jucundius possit cogitari, quam in vitæ humanæ theatro atque actionum humanarum speculo, quod *Historia* partibus omnibus instructum habet, sedentem clarissima eruditionis, sapientiæ ac virtutum exempla, gentium mores, rerum humanarum vicissitudines, imperiorum revolutiones & fata, omniumque quasi temporum ac locorum consilia atque acta memoratu digna contemplari. Est profecto istius benignitatis divinæ tanta magnitudo, ut nemo unquam tanta fuerit eloquentia, qui eam non modo ornare oratione, sed enumerare aut consequi possit. At vero magnificentius atque illustrius est munus Dei populo foederato à patre luminum concessum, quod, cum aliarum gentium annales vix ad diluvii tempora perveniant, *sacrarum litterarum monumenta*, quibus nullum prius aut vetustius habet orbis, Israelitis concredita, ipsius cœli ac terræ, omnium rerum primordia, totiusque generis hu-
A mani

mani principium pandant , accuratam temporum seriem inde a mundi natalibus exhibeant , hominis etiam primi lapsum , civitatis Dei & civitatis Diaboli naturam , orbis antediluviani facinora ac scelera , eoque undis absorpto , alterius orbis propagationem , & denique omnium gentium originem nobis tradant. Ista omnia permulta & præclarissima esse a Deo immortali fidelibus coelitus tributa , in quibus expressa divinæ in Ecclesiam bonitatis vestigia exstant , neminem esse puto , qui inficias ire possit. Hoc mihi tamen omnium maximum atque illustrissimum Dei O. M. donum semper visum est , quod pro admirabili sua providentia inde a primis mundi incunabulis ejusmodi viros excitaverit , qui spiritu quodam divino afflati non tantum rerum gestarum sed etiam gerendarum narrationem , adeoque *Prophetiam historicam* posteritati reliquerunt. Quum enim omniscius Deus tam futurorum quam præsentium auctor sit , seculorumque apud se ordinem disposuerit , eccui mirum videri potest , illum res mortalibus prædicere , antequam factæ sunt ? illum ultimum mundi statum , novissimæque orbis & Ecclesiæ fata delineare , & simul efficere , ut Narratio factum præcedere non minus , quam sequi possit ? qua sola divina historia supra humanam pollet prærogativa. Hoc certe maxime singularis Dei gratiæ , & prolixissimi in Ecclesiam adfectus divini argumentum est , quod ei Prophetas donet , qui futuram sortem prædicant , ut sciant fideles , nihil casu aut fortuito fieri in Ecclesia aut Republica , sed hujus mundi Rectorem singula momenta ab æterno habere cognita , qui propterea calamitates , ut ad poenitentiam revocet , prius denunciat , quam immittit. Hæc duo posteriora munera

nera cœlestia tanta sunt, ut Deus, quanto in errore versentur gentiles, demonstraturus, ^a idolorum jubeat antiqua repetere oracula atque expendere, an veros habuerint exitus; præteritam mundi creationem, & quæ eam antecesserunt, & simul futura fata ex deorum suorum dictatu revelare, quemadmodum divini vates ea, quæ proximis temporibus evenerant ac complementum suum sortita fuerant, accurate præsignificaverant; quandoquidem, referente Chrysostomo ^b Prophetæ omnia tempora, præsentia, præterita & futura percurrunt; unde Augustinus ^c historiam & prophetiam Religionis caput vocat, & Deum, inquit, quid agatur cum genere humano per historiam commendari voluisse & per prophetiam, nempe inde ab Adamo usque ad ultimum judicium.

II. Scio, complures fuisse populos, Chaldæos, Ægyptios, Sinenfes, Indos, ac Persas, qui inani antiquitatis ostentatione ad multas annorum myriadas principium mundi removerunt, adeoque magno temporum intervallo ipsos sacros superant scriptores: Sed cum omnes, Historicos profanos Mosis ætate longe inferiores esse fateantur, dum ante Olympiadas Græcas, quarum initium in Uziæ Judæorum Regis incidit tempora, vel ante bellum Trojanum, teste Diodoro Siculo, nihil quicquam occurrere certi pronunciant, ipsisque cordatioribus ethnicis eorum garulitas semper ludibrio fuerit, non est, cur in ejus refutatione laboremus. Ne jam, vetera scripta Chaldaica, Ægyptiaca, Assyriaca, Phœnicia, Persica & Medica, quibus vetustatis memoriam complectebantur, e rebus periisse, dicam, Mosemque Beroso,

A 2

Mane-

^a *Jesa.* 41: 22. *cap.* 43: 9. ^b *Chryf. Tom.* III. in *Pf.* 43..
^c *Aug. de vera Religione cap.* 7. & 25.

Manethone, Confucio, Chaldæorum, Ægyptiorum ac Sinensium scriptoribus longe antiquiorem existere. Atque ita providentia divina factum esse videtur, ut ubi historiæ Canonicae finis est, res in orbe gestas inceperint narrare græci scriptores. Fateor etiam, huic nostræ sententiæ, qua prophetica Historiam sacris litteris vendicavimus, haut exiguum videri præjudicium creari, quod gentibus istis antiquitate celebribus Chaldæis, Ægyptiis, Cananæis sua non defuerint auguria, somnia, oracula, cæteraque divinationum genera, atque arcana cognoscendi media: Non ignoro, circumferri carmina Sibyllina, quæ inter præcipua Christianæ Religionis argumenta olim hodieque a nonnullis habita, quæque non magis dicunt esse aspernanda, quam Bileamivaticinia a cui Deus populi sui benedictionem, & ipsius Christi Salvatoris, quem stellam vocat ex Israëlitica gente exorituram, adventus confessionem expresserit: Neque me fugit, Muhammedis jactari vaticinia, aut, si mavis, somnia, quibus prædixisse fertur Meccæ expugnationem, nec non Religionis suæ supra omnes alias eminentiam, & quæ sunt id genus alia. Si ergo prophetias, quibus se tutetur, habet etiam mendacium atque impietas, quid in iis præsidii veritas collocabit? Verum enim vero jam tum etiam, cum vel maxime gentilium vigerent oracula, fides eorum apud sanæ mentis homines ita erat prolapsa, ut nihil inter eos esset contemptius. Cicero cum priscis Philosophis ea ridebat tanquam callida impostorum inventa, atque ita adornata, ut omnibus personis, temporibus & casibus prout libitum interpretibus, applicari possent, ipsiusque A-

pol-

pollinis oracula maximam partem falsa, aut casu vera, sæpius ambigua esse probavit. Quomodo enim certo & infallibiter prædici possunt res, quæ ex causis contingentibus & liberis pendent, nisi ab eo, ex cujus decreto ista futura sunt, aut cui arcana istius consilii sunt revelata? Quemadmodum etiam experientia rerum magistra mortalium ullum futura vere contingentia ex suo ingenio nunquam prædixisse docet. Idem omnino de Sibyllinis oraculis est sentiendum, etsi Christiani Patres & nonnulli non ex infima classe recentiores a eorum quædam tanquam divinitus prolata defendant. Absit autem, ut causam Dei defendere sustineamus mendaciis & tam ineptis argumentis, quæ eam potius enervant, quam corroborant. Num in gratiam Dei loquimini prava, num pro illo dicetis dolum? ^b ita Arabs Theologus olim amicorum compellabat conscientiam, & ad rem melius considerandam stimulum eis injiciebat. Et dispar est ratio Sibyllarum ac Bileami. Hic, impius licet, oracula tamen a vero Deo petiit atque impetravit; hujus ori Dominus verbum suum imposuit; huic quatuor illustria vaticinia proferre contigit, quæ aliorum sanctorum oraculis adjecta, atque ab ipso Mose Israëlitici populi Actis inserta, quorum nihil legimus de Sibyllis ac Sibyllinis carminibus. Eiusdem farinae sunt Muhammedis vaticinia. De futura enim expugnatione Meccæ vix ulla poterat esse dubitatio: quandoquidem ex conjecturis assequi facile poterat callidus impostor, qui exercitum habebat paratum, & Meccanos sciebat imparatos, se viribus illis fore superiorem. Ita absque ullo lumine prophetico istam

Religionis a se confictæ amplitudinem prædicere poterat, quum eo ipso, quod Arabes, & præsertim Meccanos superasset, fere certum esset, vel vi, vel fraude, vel metu, vel promissis in Mahumeticam superstitionem pertrahendos, victoria neutiquam dubia existente. Taceo, quod nondum probatum sit, prædictiones, quæ ex Alcorano depromuntur, leves licet & futiles, ortas fuisse a Mahomete: siquidem alii, qui isti religioni sacramentum dixerunt, Abubacero vel Othomani, qui Alcoranum compilarunt, eas tribuunt, a quibus istæ descriptæ, cum jam diu ante evenissent, atque universo orbi innotuissent, quæ ab his prædicebantur; a cujusmodi sunt Poëtatum vaticinia, quibus res jam factæ ut futuræ prædicuntur. Reliqua vaticinia Muhammedica longe leviora, imo magis sunt ridicula. Hæc omnia prolixè confutari possent commenta, si istud argumentum ab aliis nondum esset occupatum, & si mihi id negotii dedissem hac dissertatione falsam historiam & vanam prophetiam refellere. Quum autem majori mihi curæ est, quemadmodum veritatem adstruam, quam vanitates & mendacia redarguam, id inprimis dabo operam, ut sacrarum litterarum veritatem atque originem divinam gravissimis & firmissimis argumentis stabiliam, & si scrupulus tenuissimus residere aliquis videbitur, eum ex animis evellam. Ne autem in uberi hoc dicendi campo nimia materia obruar, certos mihi fines terminosque constituam, ac primum de solius Mosis historiæ veritate, deinde de Mosaicorum oraculorum certitudine differam, atque unicum duntaxat exemplum deligam, ex quo tam evidens erit, vaticinia
Mosis

a Vide Phil. Guadagnoli Apol. Par. 2. & Alcoranum Maraccii.

Mosis esse divina, quam clare Sol lucet in cœlis. Nec ullus dubito, quin quisque ratione præditus facile percipere queat, quod si Mosaicæ Historiæ & Prophetiæ adstructa sit veritas & divinitas, de reliquorum librorum, Mosis historiæ, doctrinæ ac prophetiæ, ceu Canoni cuidam innitentium divinitate pariter constare possit: cum dicta sapientum sint quasi quidam aculei & tanquam clavi infixi, dicta domino-rum collectionum, tradita a pastore uno. a

III. Ut autem missis ambagibus statim in rem præsentem veniamus, MOSEM vobis contemplandum propono, celeberrimum istum Legislatorem, divinum Legatum, Israelis Ducem, quo mundus ante Christum non vidit illustriorem. Conspiciamus eum mentibus, quem oculis non possumus. Non me præterit, fuisse stolidos homines, qui, ut in oppugnanda Dei veritate acumen ingenii sui ostentarent, quæstionem movere sint ausi, fueritne unquam aliquis Moses, a quo tamen ipsæ *Musæ* nomen suum accepisse videntur. At si quis in dubium revocet, fueritne unquam vel Plato aliquis, vel Aristoteles vel Cicero, ejus insaniam Calvinus non immerito colaphis aut flagellis castigandam dicit. Neget eadem opera, fuisse legiflatores, Solonem, Lycurgum & Numam Pompilium; fuisse Alexandrum M. orientis domitorem; fuisse Cæsarem Galliæ victorem, fuisse Livium, cujus historias habemus. Negabit aliquis, esse quod non attigit, non vidit? neget ergo ipsam mentem suam, & tollat omnia, quæ aut historia nobis aut nova ratio adfert. Quum autem hodie neminem crediderim tam ferrei oris esse futurum, ut hoc in suspicionem vocet, atque eadem opera

Opera omnium gentium, omnium rerum historias una litura inducat, hoc nobis inquirendum erit præcipue, utrum vera vel falsa scripserit, atque utrum, si Moses in rerum natura fuerit, quemadmodum non temere fuisse supponimus, ipsi adscribenda sint, quæ ejus nomine sunt divulgata? Priusquam ad hanc rem probandam aggrediamur, antiquæ æquissimæque leges ac notæ sunt ponderandæ, quibus ingenii, eruditionis & prudentiæ fama incluti viri, Thucydides, Lucianus, Polybius, Cicero, Dionysius Halicarnasseus, Quintilianus, Plutarchus, ^a aliaque magna virorum nomina veram historiam a falsa discerni posse judicaverunt, quarum principes has esse dicunt, ut historicus res eventusque omnes ex fide narret; ut judicio sit præditus, quo discrimen inter recta & distorta faciat; ut res vere, prout gestæ sunt, nec res tantum, sed & causas ac modos rerum, similesque circumstantias loci & temporis exponat, eoque fine vel ipse rebus interfuerit, vel ab aliis fide dignis acceperit, quæ scribere proposuit, qua ratione committere mendacium non potest; quod ab ignorantia veri proficiscitur: Deinde ut affectibus & præjudiciis sit alienus, ne quid falsi dicere audeat, ne quid veri non audeat; ne qua suspicio gratiæ sit in scribendo, ne qua simultatis: atque ita non committat mendacium, quod a certo animi proposito mentiendi proficiscitur: Denique ut scribat res magnas & serias historia dignas, non parvas, inanes & ridiculas. Summa rei est, historicum non oportere esse ignorantem & imperitum, neque infidelem, ut vera scribere possit, ac vera scribere velit, & simul

^a *Thuc.* I. 1. *sq.* *Luc. Lib.* πᾶς δὲ ἰστορίαν συγγράφειν. *Pol. Lib.* 3. 5. & 12. *Cic.* I. 2. *de Orat.* c. 9. *Dion.* I. 1. 2. 5. *Quint.* I. 10. c. 1. *Plut. de Herod. Malign.*

simul tamen virum gravem, qui non nisi eximia relatu digna memoriæ prodat.

IV. Ex hoc esse hunc numero percipimus, quem Judæorum patres viderunt, Moſem, divina mente ac conſilio præditum, in Ægypto natum ^a atque in aula regia quadraginta annos educatum, & variis ſcientiis imbutum. Erat iſta terra eruditiffimis hominibus liberaliffimisque ſtudiis affluens, omnium diſciplinarum plena, cum qua cognitione philoſophica, aſtronomica, politica, nec non rerum divinarum ſcientia vix alia natio erat comparanda. Gregorius Abul-Pharagius ^b in Ægypto poſt diluvium doctos in variis Philoſophiæ generibus fuiſſe refert, in Mathematicis, Phyſica, Metaphyſica, & præcipue in ſcientia Alchimix, Telesmatum præſtigiorum, & ſpeculorum comburentium. Et confirmari hoc, inquit, dicto Dei in lege de Moſe, quod calluerit omnem ſapientiam Ægyptiorum. Poſtmodum quadraginta annos exul in Midian uſus eſt erudita conſuetudine Sapientum Arabiæ & Idumææ, commodamque nactus eſt occaſionem explorandi, quicquid in iſtis gentibus cognitione dignum exiſtebat. Neutiquam ergo dubitandum, quin Moſes, qui quadraginta annos inter Ægyptios, totidemque inter Arabiæ ſapientes vitam tranſegit, interiores litteras, abdiſasque rerum ſcientias acquiſiverit. Ideoque mirari ſubit, factum ejus, quo vitulum aureum conbuſſiſſe ac Iſraelitis bibendum dediffe legitur ^c a quibuſdam in ſuſpicionem vocari. Si enim Moſem tanquam alium hominem conſideres, abſque divina inſpiratione, cauſam non video, ob

B

quam

^a Exod. 2. Act. 7: 22. ^b *Historia Dynaſtiarum in extremo Dyn. I.*
^c Exod. 32: 20. Deut. 9: 21.

Quam ei possit denegari artificium, quo hodieque rei metallicæ periti ac chymici id fieri dicunt. Magistrorum a sententia est, Mosem vitulum igne *liquefecisse*, quæ significatio verbi *Saraph*, quod vulgo per *combustionem* redditur, Chaldaïs in usu est, ut ejus forma aboleretur, & postea *commoluisse*, sive lima in tenuissimam scobem attrivisse, atque ita in amnem ex monte Horeb fluentem projecisse Israelitisque hanc aquam comminuta materia sparsam potandam dedisse, cum aliud non suppeteret potus, ut vitulum a corruptione non alienum nihil divinitatis habere agnoscerent. Sive igitur aurum liquidum reddiderit, igne coxerit, ac contuderit, sive arcano quodam pulvere aut liquore injecto aurum fustum in pulverem redegerit, quod Chymicis examinandum relinquimus, nulla ratio dubitandi residua est, cur Moses id præstare non potuerit. Hisce igitur & similibus artibus ac scientiis instructus vir divinus octoginta annos natus populum Israeliticum eduxit ex Ægypto, & antequam abiret ad communem locum, in deserto se ad scribendi studium contulit^b; nec ea memoriæ prodidit, quæ ab hominibus errori obnoxiiis audivit, sed quæ vidit, quibus non tantum interfuit, sed præfuit, quæ ipse egit, quorum pars magna fuit. Cum ejusmodi populi princeps historię descriptionem suscepit, an certius testimonium desiderari potest? quam ille accurate omnes ubique circumstantias temporum & locorum adscripsit, quam clare exposuit? Quartus ejus liber, qui *Numerorum* titulo insignitur, est quasi diarium quoddam præcipuarum rerum, quæ intra annos triginta novem acciderunt. Quæ accurata temporum annotatio in multis historiis aliarum gentium deside-

a *Aben Ezra, Kimchius, Abarbenel, R. Sel. ben Melech.* b *Deut. 31.*

desideratur, ideoque ut absque limitibus agri, ita absque ratione temporum, earum res gestæ confusæ jacent; & qui hæc circumstantias ignorant, haut aliter in lectione historiarum versantur, quam viatores iter in tenebris nocturnis facientes viæ & locorum ignari. Moses autem cum certissimam eorum, quæ scripsit, cognitionem habuerit, quorum ipse oculatus testis ac primarius auctor fuit, præ multis aliis scriptoribus fidem meretur. Et ejusmodi sunt omnia, quæ quatuor posterioribus libris est complexus.

V. Restat ergo solummodo historia priorum temporum in Genesi comprehensa, de qua merito quæri potest, unde eam acceperit? Antiquissimus græcorum Historicorum Herodotus, quem Tullius a *Historiæ parentem* appellat, quamvis multa præclare scripserit, veram tamen historiam fabulis adulteravit: & Diodorus Siculus, qui summa fide atque immenso labore historicas Bibliothecas construxit, multa sphalmata commisisse dicitur, quod mutilis ac corruptis fastis usus sit. Ita & alii viri eruditissimi & diligentissimi errores committere potuerunt in iis, quæ ante sua tempora sunt gesta, quæque ab aliis acceperunt, cum quibus tamen Moses neutiquam comparari debet. Præterquam enim, quod nexus historiæ inter extrema *Geneseos*, quæ reliquorum librorum basis, & *Exodi* prima conspicuus est, postquam descensum Jacobi in Ægyptum, Patres duodecim tribuum, Josephi novissima statim excipiunt populi Israelitici calamitates, surgente novo Rege super Ægyptios, qui non novit Josephum, ^b ad historiam istarum rerum, quæ in primo libro comprehenduntur, conscribendam

bendam fatis erat instructus , adeo ut si eum tantum consideremus tanquam vulgarem historicum & divinitus non afflatum , certius ipsi credere possimus , quam Herodoto , Diodoro , Livio , Plutarcho , aliisque ante se gesta narrantibus. Non enim ex turbidis atque impuris , sed limpidis fontibus ea hausit , quorum nonnulla Ægyptii aliæque moratiores gentes ex communi ratione & traditione deprompserant , quæ tamen utraque apud Hebræos , qui scientiæ divinæ lampada a patribus acceptam habebant , & religionem avitam integram atque illibatam tenebant , divina , uti mox videbimus , revelatione accedente , purior existebat. Quam facili negotio potuit Moses traditionem rerum inde a mundi conditu accipere a suis majoribus , cum viri quatuor , Adamus , Methuschalem , Sem & Jacob divinam revelationem ac res gestas usque ad ingressum familiæ Jacobi in Ægyptum conservaverint , per bis mille ducentos ac nonaginta octo annos. Methuschalem enim Adami conversatione atque informatione gavisus est ducentos quadraginta tres annos. Neque Sem ignarus fuit rerum ante diluvium gestarum , ut qui cum Methuschalemo , ne dicam de patre Noacho , vitam exegit nonaginta & octo annos. Jacob denique cum Semo vixit quinquaginta annos. Levi autem Jacobi filius sex & triginta annis ante Mosis nativitatem diem suum obiit , & vivens adhuc genuit Kahatum , cujus filius Amram Mosem procreavit ac Aharonem. Adeoque inter Adamum & Mosem non plures quam sex homines intercessere , qui res a mundi conditu continua relatione per vivam vocem facta , Mosis tradiderunt. Ergone Moses sufficientem a prima hominis origine notitiam per paucissimas

cissimas generationes accipere potuit? Et quid credere vetat, horum omnium, quæ in Genesi narrantur, memoriam servasse Patriarchas in scriptis tabulis tempore Moſis adhuc repertis, certisque documentis, quæ divino impulſu iſto primo libro digeſſerit? Id ſane in dubium vocari nequit, Hiſtoriam creationis Moſem ante reliquos libros jam ſcripſiſſe, ſive a patribus traditam aut ſcriptam accepiſſe, quum creationis cœli ac terræ, Sabbati, ac aliarum rerum in reliquis libris non ſemel mentionem injecerit ^a. Multorum opinio eruditorum eſt, primum hunc librum, qui *Genēſis* inſcribitur, a Moſe fuiſſe adornatum, cum exul viveret in Midian; alii in agris Moabi conſcriptum eſſe volunt, cum quadraginta annos errarent in deſerto. Abarbenelis ^b conjectura eſt, in monte Sinai tam primum quam ſecundum librum eſſe compoſitum, & primum quidem ſingularium perſonarum fide & pietate præſtantiffimarum, Adami, Noachi, Semi, Heberi, Abrahami, Iſaaci, Jacobi, & filiorum ejus ſimiliumque illuſtrium virorum enarrandis factis, alterum vero, qui nomine *Exodi* venit, recensendis rebus totius gentis Iſraeliticæ fuiſſe deſtinatum: In libro generationis explicatum eſſe, quemadmodum mundus univerſus principio conditus, genus primorum hominum propagatum, patrum familia Deo dicata ſit, & Jacobus cum poſteritate deſcenderit in Ægyptum; ſed in libro exitus expoſitam eſſe patrum in Ægypto duram ſervitutem, admirandam liberationem, & ſtupenda miracula, legis promulgationem, & habitaculum a populo exſtructum, in quo habitavit

B 3 divina

^a *Exod.* 1: 1. ſq. *cap.* 3: 6. *cap.* 6: 14. *cap.* 13: 19. *cap.* 20. 11. *cap.* 31: 17. *cap.* 33: 1. *Deut.* 1: 8. &c. ^b *Prefat. in Exod. Comment.*

divina Majestas. Tandem, ait, Mossem etiam reli-
 quas partes conscriptas hisce libris apposuisse & sacer-
 dotibus filiis Levi dedisse portantibus arcam foederis.
 a Scopus autem primi libri præcipuus fuisse videtur,
 ut certi fierent Israelitæ, legem ac doctrinam in reli-
 quis libris comprehensam & nuper acceptam, ab a-
 liarum gentium religione diversam, non esse novam,
 sed antiquam, Adamo cæterisque Patriarchis olim a
 Numine traditam.

VI. Sed videamus, quid tandem censura dignum
 in Genesi inveniant adversarii? Ajunt, in ea quidem
 supponi, sed non demonstrari Dei existentiam, nec
 adstrui creationem ex nihilo. Obtendunt irrisores, hu-
 jus libri Auctorem per errorem lucem sine fonte, si-
 ne scaturigine, sine centro exhibuisse, fluviosque Pa-
 radisi ad unum fontem, ad unam originem retulisse.
 Et quæ de mulieris productione, de serpentis cum Eva
 colloquio, de longævitate patrum, de universali di-
 luvio, de turris Babylonicæ altitudine, de uxore
 Lothi in statuam salis conversa, scripta reliquit, ea
 tanquam absurda olim rejiciebant Celsus, Julianus,
 Porphyrius, Faustus Manichæus, hodieque reji-
 ciunt ejusdem farinae homines. Quærunt etiam, unde
 Moses habuerit tantam remotissimorum populorum
 notitiam? Hæc sunt præcipua, quibus se putant Hi-
 storix libri primi fidem elevare posse. Insuper con-
 tendunt, neque in Genesi, neque in toto Pentateucho
 quicquam reperiri de animæ immortalitate & resur-
 rectione mortuorum. De singulis singulatim dispi-
 ciendum breviter, pro ratione instituti. Dolendum
 sane, reperiri homines in hac luce, qui prima prin-
 cipia

cipia in dubium vocant, hominibus innata, ab ipsis ethnicis recepta, ideoque a Mose jure merito supposita; cujusmodi est *Dei existentia*; atque operum omnium Dei omnipotentis primum & maximum exigunt ad decempedam suæ rationis, moduloque humano metiuntur divina & immensa. Dei O. M. vox fuit in monte Sinai ad universum populum Israeliticum, qua præsentiam suam testatus est, an ergo opus erat alia demonstratione existentiae divinæ? & Moses, *Elohim*, inquit, id est venerandum Numen, *in principio creavit cælum & terram*. Inde gentium Apostolus ^a demonstravit omnium rerum opificem. Et Judæi ^b exordium Moysis legi præmissum, de creatione mundi, existentiam creatoris arguere docent, illudque firmissimum Religionis suæ fundamentum ponunt, sicut instrumenta pulcherrima, ex auro, argento, aliave pretiosa materia mira arte confecta arguunt excellentiam artificis. Idem illud a priori probatur, argumentis ex ipsa Dei natura desumptis, quæ nequiquam patitur, ut aliquid existat, quod sit independens, quod ab ipso non sit profectum; & cum hæc omnia ex insitis fluant naturæ principiis, non mirum est, ipsos ethnicos quoque hanc veritatem agnovisse. Qui in dubium vocant *creationem ex nihilo*, argumenta adferre tenentur, quibus Deum ex materia præexistente *cælum illud & terram illam*, initio hujus libri commemoratam, produxisse probent. Moses enim disertis verbis hanc universam materiam, quæ totius mundi visibilis quasi semen fuit, *creasse* dicitur, sine ulla mentione materiæ prius existentis. Istud

^a Rom. 1: 20. ^b R. Jos. Albo in libro Ikkarim, Diff. 2. cap. 1--4. Maim. Abarb. alique Magistri.

Istud verbum *bara, creavit*, novam rei productionem per imperium denotat. Quin immo Doctissimi Hebræorum Magistri a eo primum & proprie, *productionem ex nihilo*, significari testantur, & argumentis variis ex lege & prophetis desumptis confirmant, ipsumque hominem ex nihilo creatum esse confidenter docent, respectu nobilioris substantiæ, quæ imaginem Dei refert ^b ac per analogiam demum *creandi* verbum de aliis rebus extraordinariis adhiberi volunt, sicut *Thanninim Dracones* vel *ceti magni*. ^c propter singularem magnitudinem *creati* leguntur. Atque ita analogice cor novum, & populum creandum exhibet Psaltes ^d ac in alia conjugatione hoc verbum non nisi metaphorice atque improprie de formatione rei, civitatis ac domicilii exstruktionem usurpatur. ^e Quis autem hic in suspensionem vocabit creationem ex nihilo ubi de prima rerum origine in *principio* agitur? quemadmodum Prophetæ & Apostoli hac de re persuasissimos se esse testantur ^f & mulier illa singulari pietate conspicua tempore Maccabæorum inter alias veritates hanc etiam filio suo martyrium subituro fortiter inculcabat, dicendo ^g. *Deus fecit cælum & terram, & omnia quæ in illis existunt, οὐκ ἐξ ὄντων ex non entibus*. Et quid, quæso, causæ est, cur productionem rerum ex nihilo admittere nolint? si Deum non negent, de ejus omnipotentia litem movere possunt? Ipsa mundi natura ex nihilo conditum esse probat, cum quicquid existit, id vel visus naturæ vel alterius voluntate existere sit necesse. Vi suæ naturæ solus

^a *Majem. & Abarb. in lib. מעלות אלהים* Diff. 2. cap. 5. ^b *Gen. 1:27.* ^c *Ibid. vers. 21.* ^d *Psal. 51. Ps. 102: 19.* ^e *Jos. 17: 15, 18. Ezek. 28: 13, 15.* ^f *Rom. 4: 17. Hebr. 11: 3.* ^g *2 Macc. 7: 28.*

solus Deus existit, ideoque solus est æternus. Quod de mundo neutiquam affirmare licet, utpote qui non necessariam sed possibilem duntaxat habet existentiam propter externæ causæ potentiam. Nihil quidem ex nihilo fieri posse largimur, si constitutam rerum naturam & hujus universi ordinem intelligas, sed loquimur de prima creatione, per quam res omnes naturam suam acceperunt & ordinem. Productionem omnium rerum ex nihilo testatur earum mutabilitas & varietas, cui illud, quod æternum est, neutiquam est obnoxium, testatur motus, quem materia a se ipsa non habet. Difficultas de *Luce* mota, primo die condita a ex qua quarto die reliqua corpora lucita orta fuisse videntur, etiam evanescet, si consideremus, particulas globi, ex aquis & terra conflati, a divino Spiritu fuisse agitatae, atque ita corpuscula subtilissima in orbem versa per vices modo unum modo alterum hemisphærium illuminasse; quod fieri potuit ante diem secundum, quo factum expansum, dividens inter aquas & aquas: & quamvis ea motio particularum minor fuerit atque debilior, quam postea, cum radii solares accederent, tanta tamen concipi potest, quanta ad primum diluculum sufficiebat. Ideoque Rabbini istis, qui lucem primævam sole clariorem fuisse statuunt, non assentimur, cum isti opinioni repugnet series creationis. Quicquid hujus sit, quod Physicis & Astronomis digerendum & excutiendum relinquimus, excitatio efficacis motus hic indigetatur *Spiritui Dei* adscripta vocabulo *merachéphet*, quod *motitationem, excitationem motus*, significat, sive eam actionem, qua aliquid agitur, & movetur, unde motus in re aliqua exoritur b. Nus-

C

piam

piam voces *ruach Elohim*, quæ recte vertuntur *Spiritus Dei*, a ventum vel aërem denotant, quemadmodum ex collatione omnium locorum ^b fit manifestum. Abarbenel ^c jure merito rejicit illorum Magistorum sententiam, qui lucem primi diei ad quartum diem removent, & verba Dei, *iehi ôr*, ad voluntatem & decretum ejus referendo vertunt, *fiet lux*, nempe quarto die, cum hic disertis verbis lux actu condita innuatur: *sit vel fiat lux*, & *fuit* (facta est) lux. *Dictio* præter verborum pronunciationem quoque jussu & imperium designat ^d. Inanis & frivola est objectio, quæ contra descriptionem *fluviorum* ^e adfertur, qui commercium habebant *cum Paradiso*, cujus sedes erat in Mesopotamia, ac si Moses Euphratem & Tigridem ex uno fonte promanare doceret, & hisce duobus celeberrimis fluviis Gangem Indiæ, ac Nilum Africæ fluvium jungeret. Si interpretes hallucinantur, ex *Pischone* Gangem, & ex *Gibone* Nilum facientes, id Mosis descriptioni non imputandum, quæ tantum docet, *fluvium* Edenis originalem post irrigationem horti *in quatuor capita* distributum esse, id est, in quatuor flumina majora in sequentibus commemorata. Mera quoque sunt scommata, quibus Julianus cum fociis divinitati libri Mosis derogare conatus est, quemadmodum figmentum esse dicit narrationem de *formatione Evæ in adjutorium viri* ^f, quæ tamen mox homini causa ruinæ extiterit. Ad quod Cyrillus libris adversus Julianum conscriptis respon-

^a Gen. 1: 2. ^b Gen. 41: 38. Exod. 31: 3. cap. 35: 31. Num. 24: 2. 1 Sam. 10: 10. cap. 11: 6. 16: 16. 23. cap. 18: 10. cap. 19: 20. 25. 2 Chron. 15: 1. cap. 24. 20. Job. 27: 3. Psal. 33: 4. Ezek. 11: 24. Dan. 4: 8. 9. 18. cap. 5: 11. 14. ^c Abarb. in Gen. 1: 3. ^d Psal. 33: 9. Psal. 148: 5. ^e Gen. 2: 10. seq. ^f vers. 16.

spondet, factam mulierem in adjutorium viro, ad procreationem liberorum, non ut homini noxam conciliaret, nec imutabilem natura esse factam, ideoque omni crimine vacare Deum. Addunt profani, absurdam esse muliebris corporis *ex costa* formationem, a quod inde sequatur, Adamum vel cum costa superflua fuisse conditum, vel una postea mutilatum. Cum Deus tamen eam facile una cum carne, quam hianti loco opposuit, restituere potuerit, sicut in textu Deus *carnem ejus loco clausisse* dicitur, cujus opera sunt admiranda, quemadmodum hoc etiam mysterii plenum fuit, quo conjugum vinculum artius adstringere, & simul probatum dare voluit, totum genus hominum ex uno sanguine esse procreatum. *Colloquium serpentis cum Eva* b et si non immerito nobis mirum videatur, non est tamen, quæ erat cavillatio Juliani, fabulosum: quandoquidem serpens per dæmonem, a quo obsessus erat, & dæmon in serpente locutus; haut secus, ac angelus Domini per asinam Bileami c. Diabolum enim sive spiritum malum latuisse sub serpentis specie, ex eo fit manifestum, quod serpens ratiociniis & sermone usus sit, verbum Dei detorserit & protoplastos seduxerit, quæ de serpente rationis experte dici nequeunt. Ideoque in Scriptura N. T. hæc seductio *Diabolo* & *Satanæ*, *draconi illi magno ac serpenti illi antiquo* tribuitur d nec ab ea sententia alieni sunt prisca Hebræorum Doctores, *Serpentem* & *Satanam* uno nomine appellantes & in litteris horum nominum similem numerum

C 2

a vers. 21, 22. b Gen. 3. c Num. 22. d Job. 8, 44. 2 Cor. 11:3. 1 Job. 3: 8. Apoc. 12: 9. &c.

rum deprehendentes^a. Etsi nos hisce temporibus istius portenti rationem invenire non possumus, ideone editum esse negabimus? crediderim, ejusmodi homines conjunctionem animæ & corporis, quæ etiam satis admiranda est, in dubium vocaturos, nisi eam in semetipsis experirentur. Cum in cæteris libris Mosais apparitiones angelorum narrentur, cur ideo in suspicionem veniat liber generationis, quod angelus vel spiritus hic apparuerit sub forma serpentis? Si angeli assumerint corpora ex aëre vel aliunde formata, sibi-que linguam, vocem & sermonem formaverint, cur hic spiritus malus non potuit uti corpore serpentis, callidi animalis, in quo major erat dispositio, quam in corpore motu & sensibus destituto. Ab aliis viris doctis, qui cætera recte sentiunt & divinitatem scripturæ agnoscunt, objectum est, quod, si serpens cum Eva vere locutus fuerit, sequatur, primum in mundo miraculum non in bonum, sed in malum esse perpetratum. At vero longe majora jam facta erant miracula, non tantum cum mundus ex nihilo conditus, verum etiam singula opera miraculoso modo producta, quemadmodum in libro Psalmorum opus creationis inter mirabilia magna refertur, quæ Deus fecit solus. ^b Nec *longævitæ Patriarcharum* ^c suspecta videri debet, quandoquidem Deo perinde est, vitam nostram ad chiliadas, ac ad centurias annorum producere. Josephus ^d sane complures exoticos adfert scriptores, Ægyptios, Chaldæos, Phœnicios & Græcos, istam longævitatē comprobantes, qui tamen omnes, uno excepto Hesiodo, injuria temporum perie-

^a R. Saadia Gaon auctor versionis Arab. Pent. Medraschim, Sohar, &c. ^b Ps. 136: 4. seq. ^c Gen. 5. seq. ^d Antiq. 1. cap. 3.

perierunt. Lucianus ^a ex antiquis monumentis refert, varios orientales populos propter victus rationem diu vitam protraxisse. Rationes longævitatis primorum hominum non contemnendas inter alios nobis exhibet Abarbenel ^b tum naturales, quod diætæ accuratæ studentes contenti fuerint oleribus, herbis, & aqua, nec veneri & voluptatibus nimis indulserint, tum miraculosas, quod Deus ipsorum vitam prolongare dignatus fuerit, ut tanto citius humanum genus in terra multiplicaretur, & scientiæ, artes & disciplinæ excolerentur, ad quam perfectionem non nisi per experientiam pervenire potuerint. Postmodum vero, multiplicato genere, dies hominum diminutos esse, dicit, propter maledictionem terræ per aquas diluvii, quibus fructus terræ suas vires perdiderint, & propter intemperantiorem usum alimentorum & voluptates: atque hoc ipsum Mosem haud obscure significasse istis verbis: *omnes dies nostri declinaverunt propter iram tuam* ^c. De diluvio ^d fama apud gentes percrebuit etiam ante quam libri Mosi in toto mundo legerentur, quod Grotius aliique collectis gentilium testimoniis probarunt. Dicunt, diluvium non posse concipi universale, quod nec in aëre, nec in mari sit tanta aquarum copia, quæ tam vastum spatium implere queat. De quo prolixè alii; ideoque verbo nos expediemus, nempe disruptos esse omnes fontes *thekom rabba*, *abyssi magnæ*, & *cataraëtas cæli apertas esse*. ^e quæ abyssus fundo carens, qua initio creationis omnia tegebantur, infra terram & communem ma-

C 3

ris

^a lib. cui titulus, Μακροβίοι. ^b ad Gen. Vid. Diff. Buxt. ^c Psalm. 90: 9. ^d Gen. 6. 7. 8. ^e Gen. 7: 11. coll. cap. 1: 2. Job. 28: 14. cap. 38: 16.

ris fundum se demittens, nobis occulta est. Accedit eorum sententia, qui per aquas supra expansum collicatas a non intelligunt nubes, sed aquas longe superiores. Etsi & ego persuasus sim, nubes intelligi, quis tamen aliquid certi pronuntiabit de corporibus in tam vasto cœlorum spatio comprehensis? Neque historicus necesse habet, quando de veritate rei insolitæ & miraculosæ indubitato constat, modum certum, quo res gesta sit, singulatim exponere. *Turris Babylonica* gentibus fabulosa visa est, quod ejus altitudo dicatur fuisse *in cœlum* b. Cum unusquisque videat, hanc esse hyperbolicam locutionem, qua & usi exploratores atque ipse Moses, c urbes terræ Canaan vocantes magnas, & in cœlum usque munitas, quod scilicet inusitatæ, non tamen prodigiosæ, essent magnitudinis. Et si quæ absurditas esset statuenda, ea non foret Mosi vel scripturæ imputanda, sed superbis turris architectis, quorum ore ea jactata est. Quod attinet *statuam salis*, in quam Lothi uxor dicitur conversa d notandum, ista verba, *vattebi nezibh melach*, & *facta est statua salis*, a Rabbi Levi ben Gerson referri non ad uxorem Lothi, quam naturali modo mortuam esse putat, sed ad Sodomam, quæ facta fuerit statua salis; quod non appareat ratio, ob quam Deus voluerit ejusmodi miraculum facere in uxore Loti. Hanc tamen sententiam Abarbanel recte falsam esse ostendit e ex eo, quod secundum R. Levi dici debuisset, & *respexit uxor ejus post ipsum*, & *mortua est*. & monet, hoc signum non esse factum in bonum uxoris sed in ejus plagam. Dicit ergo,

a Gen. 1:7. coll. Ps. 148:4. b Gen. 11:4. c Deut. 1:28. d Gen. 19:26. coll. Luc. 17:32. e Comm. in b. t.

go, factam esse statuam salis ad instar reliquorum, quæ erant in urbe Sodom. Ita R. Aben Esra statuit, sulphure & sale ossa ejus esse combusta, quemadmodum, reliqua terra periit igne & sulphure cœlitus misso. Quæ non est absurda sententia. Et si Mosi baculus mutatus est in serpentem a quid ni etiam Loti uxorem credamus mutatam in statuam salis? sicut eorum corpora qui fulmine tacti, mirum in modum obrigesce-
re videmus. Desine etiam mirari, quod Moses *originem omnium populorum* b in hoc primo libro nobis tradiderit. Cum, ut supra vidimus, non tantum in aula regia Ægyptiaca quadraginta annos conversatus, sed etiam cum aliis orientalibus Midianitis Arabibus, Idumæis, Moabitibus cæterisque populis per longum temporis spatium, commercium habuerit, & ex traditione & monumentis Patrum de omnibus satis superque fuerit informatus. Vixit enim centum viginti annos c. Vel hoc etiam argumento sacrarum literarum auctoritas clarissime nobis innotescit, quod Græcis & Romanis scriptoribus tum antiquior, tum longe veracior & omni exceptione major Moses originis gentium certiora & clariora vestigia nobis reliquerit, quam quæ in vetustissimarum gentium monumentis apparent. Accedit, quod in hunc diem nemo potuerit antiquiorem linguam Hebraica demonstrare, quæ sola veram *Adami, Vulcani, Babelis, Assyriæ, Bæli, Hammonis, Jonum, Papæ*, aliarumque innumera-
bilibus vocum etymologiam pandit. Ita Hieronymus d testatur Ægyptum usque ad sua tempora Ægyptiorum lingua dictam fuisse *Ham*, nempe a filio Noachi.

a Exod. 7: 10. b Gen. 10, & 11. c Duet. 34: 7. d Quæst. Heb. in Genes. fol. m. 94.

Noachi. Et Plutarchus refert, fuisse olim appellatam *Xημία*. Hinc sine dubio ars metalla transmutandi *Chemia* ab Ægyptiis nuncupata de nomine *Chami*, primi gentis ejus auctoris, & ab Arabibus, articulo *al* adjecto, *Alchemia*. Hæc de historia Mosaica in controversiam vocata. Reliquæ res gestæ Abrahami, Isaaci & Jacobi, pluribus circumstantiis descriptæ, non sunt tot cavillationibus obnoxia. Doctiss. Th. Hyde^b nuper Oxoniensis Academiae decus, ex antiquis Persarum monumentis fidem facit, priscos Persas credidisse, Religionem suam progressu temporis inquinatam ab Abrahamo, Antistite suo, fuisse reformatam, ideoque Persarum religionem Arabice loquentes nuncupasse *millat Ibrahim*, & Perso-Medice loquentes *Kish Abraham*, i. e. *religionem Abrahami*. Observat etiam, Indorum idololatricorum Antistitem olim primum nuncupatum *Brahma* seu *Brahama*, qui ab Abrahami nomine Hebraico sic vocatus creditur, sicut *Ibrahim* apud Arabas idem est quod *Abraham* & *Braham*. Sed festinamus ad ultimam, quæ superest, objectionem contra Genesin & totum Pentateuchum institutam, quod in hisce libris nihil quicquam reperiatur de *immortalitate animæ* & *resurrectione mortuorum*. Cui quoque paucis est satisfaciendum. Quis non miretur cæcitatem istorum hominum, Mosem accusantium, qui eos condemnabit. Terram & aquam Deus jussit animantia ad pastum abjecta producere ^c, sed homini fingendo suas ipsius manus admovit, eumque ad sui similitudinem fecit ^d. Omnibus animantibus unam tantum vitam, unam animam dedit, sed homini

^a Tract. de Iside & Osiride. ^b In Historia Relig. Veterum Persarum.
^c Gen. 1: 20. 24. ^d ibid. vs. 26. 27.

homini largitus est נשמה נשמה *nischmath chajim*, id est, *spiraculum* (animam) *uitarum* a vitæ scilicet corporis, vitæ mentis, & vitæ totius compositi, atque inter has viventes substantias arctissimum vinculum fecit, termino quidem corporeo *inspirationis* vel *insufflationis* adhibito, sed Θεωπνεύωσ intelligendo. Ubi in tota historia creationis ejusmodi *neschama*, qua in scriptura, ^b & ex mente Rabbinorum rationalis ac immortalis anima significatur, & tales *vitæ* brutis attribuantur? ubi legis, Deum brutis insufflasse vitas, sive mentem infudisse? Per hanc sublimem humanæ mentis essentiam, homo Deo quodammodo similis & divinæ naturæ particeps factus est. Exstant complura Mosaica testimonia, quibus articuli fidei de *immortalitate animæ & resurrectione mortuorum* in tuta arce collocantur; exstat exemplum Enochi, nec desunt typi. Cum Deus Adamo, ^c qui sine peccato, fatentibus Magistris, in æternum victurus fuisset, transgressuro pœnam comminatus est æternam, e contra vi oppositorum vitam promisit æternam in statu integritatis permansuro. Rabbi Joseph Albo tria Religionis principia primis quatuor capitibus Geneseos contineri docet, existentiam Dei, capite primo, legis & prophetiæ divinitatem capite secundo & tertio, denique providentiam ac retributionem, sive præmium & pœnam capite quarto: Hisce positis principiis scriptorem sacrum capite quinto de novo exordiri putat historiam generationum. Verba divina ad Cainum, commate septimo, ^d expressa, Onkelos interpretatur: Si non benefeceris, ad diem judicii peccatum

D

catum

a Gen. 2: 7. b Deut. 20: 17. Ps. 150: 6. Prov. 20: 27, 28. Jes. 42: 5. Dan. 10: 17. c Gen. 2: 17. d Gen. 4.

catum tuum reservabitur, in quo futurum est, ut vindiceris, si pœnitentiam non egeris. Capite quindécimo a Deus Abrahamo *mercedem valde magnam* promittit, per quam non sine ratione Judæorum interpretes hujus & futuri seculi felicitatem intelligunt. Ad caput vicesimum secundum, quo narratur *ligatio Isaaci*, veteres Hebræorum Doctores ^b adnotarunt, certum fuisse Isaacum de mortuorum resurrectione, atque ita eum loquentem introducunt, *Benedictus es Domine, qui mortuos in vitam revocas*. Nec silentio prætereunda elegantissima Abarbenelis commentatio ^c: Illud, inquit, ex ligatione Isaaci discimus, *animam post mortem esse superstitem & spirituales ejus mercedem*: Nisi enim Abraham firmissime credidisset, esse spirituales mercedem, nequaquam in filii sui unigeniti necem consensurus fuisset. Ideo dignus erat *vita æterna*, quæ præstat filiis & filiabus ^d ideoque fide Abrahamum obtulisse Isaacum, rationatum, quod etiam *ex mortuis suscitare* potens Deus sit, indeque, ipsum in typo recepisse, testis est Apostolus ad Hebræos ^e. Patriarcha Jacobus morti proximus, in media benedictionum pronunciatione, a carissimis, ut videtur, filiis facie averfa, de salute animæ post hanc vitam sollicitus ad Deum suum suspirium hoc mittit: *Salutem tuam exspecto Jehova*, non salutem Simsonis ex præcedente tribu Dan orituri, ajunt antiqui Hebræi, ^f quæ fallax, quæ caduca, sed animæ salutem æternam, liberationem per Messiam. Ex eo, quod se Deus vocat *Deum Abrahami, Isaac*

^a Gen. 15. vers. 1. ^b Talmud. P. 1. f. 28. 3. ^c Abarb. ad Gen. 22. ^d conf. Matth. 10: 37. ^e Hebr. 11: 17, 19. ^f Targum. Jon. & Hieros. Aben Esra, Bechai, Abarb. ad h. l.

Isaaci & Jacobi, ^a Salvator, eos adhuc superstites esse post mortem infert, & eorum corpora esse resuscitanda, *cum Deus non sit Deus mortuorum, sed viventium* ^b. Cum Deus facientibus statuta & judicia sua promittit *vitam* ^c, rursus Judæorum Doctores vitam animæ, vitam æternam, non tantum hujus sed etiam venturi seculi, post mortem in resurrectione futuram intelligendam esse, masculine defendunt. Et de sacrificio, quod *חולה* *holocaustum* vocatur, testatur Abarbenel ^d ejus finem fuisse, ut homo mentis oculos ad vim & naturam divinam sui procreatricem adjiceret, & intelligeret, immortalem esse suum ipsius animum: sicut animal jugulatum & igni admotum exspirabat odorem Deo suavissimum, ita eorum, a quibus hoc sacrum conficiebatur, animos post mortem, ad Deum pervolatu-ros in locum celsum & augustum, ibique divinæ Majestatis folio appositos odorem spiraturos Deo jucundissimum: & sicut hoc sacrificium totum adscende-
bat, ita animum ad Deum, a quo datus, remeare cum natura divina conjungendum. Si spes patrum in Deum & redemptorem suum non fuissent erectæ post hanc vitam, frustra istud grave jugum impositum tam stricte observassent. Denique, cum prolixius hic disputare non liceat, resurrectionem in Cantico Mosi ^e fortiter inculcatam esse credunt Judæi, cum Deus primo *occidere se*, & deinde *vitæ restituere*, & primo *vulnus infligere*, deinde *mederi*, dicit. Hisce verbis, inquit Rabbi Bechai ^f designatur *resurrectio mortuorum* & *futurum seculum*, quod erit post hanc resur-

D 2
rectio-

^a Exod. 3: 6, 16. ^b Matth. 22: 31. ^c Onk. R. Sal. R. Bechai, A-
berb. alii. ^d Pref. ad Lev. ^e Deut. 32: 29. coll. 1 Sam. 2: 6. ^f Com-
ment. in Leg. fol. 425. 3. adde locum Num. 23: 10.

rectionem, ubi pii transferentur ex hoc seculo vivificationis mortuorum in seculum futurum, tum quoad animam, tum quoad corpus, in gaudium, quod oculus non vidit ^a. Et cum prophetarum scripta nonnisi Mosis sunt testimonia, & Malachias, qui Canonicos libros obsignavit, meminisse jubeat Mosis, cuncta reliqua loca V. T. huic rei confirmandæ adduci possunt, quorum præcipua hic apponere visum ^b. Ideoque verum est, quod Hebræi de hisce necessariis fidei nostræ articulis testantur, eos extare in *lege*, *Prophe-tis* & *Hagiographis* ^c. Quis ergo amplius asserere auserit, hanc fidem neglectam esse in Mosaicis libris, cujus totiens Moses & Patriarchæ meminerunt. Ita videmus, librum generationis a Mose conscriptum non modo veræ sapientiæ esse Oceanum, in maria & flumina aliorum scriptorum se diffundentem, non modo chronologiæ basin & omnis historiæ fundamentum, verum etiam fontem omnis spei & consolationis.

VII. Atque ita satis superque demonstratum esse reor, Mosis non defuisse facultatem vera scribendi, quorum nonnulla quidem captum nostrum, neutiquam vero Dei potentiam excedunt. Nec erat, cur fallere vellet. Si evolvatur totus Pentateuchus, scriptoris in pertexenda historia sinceritas ac fidelitas vel inde maxime emicat, quod alienus ab omni adulatione & ambitione neque quenquam metuit, neque quicquam speravit, aut ad id, quod sua intererat, respexit. Populi enim & Patrum errores ac vitia vehementer perstrinxit, nec tacuit enorme delictum, in fabricatione vituli

^a *Jes.* 64: 3. ^b *1 Sam.* 25: 29. coll. *Annot. Seder Olam ad b. t. Job.* 19: 25, 26. *Psal.* 17: 15. 49: 16. *Eccles.* 12: 7. *Jes.* 66: 14. *Ezek.* 37. & *similia.* ^c *Abarb. cap. fidei cap. 15.*

vituli aurei perpetratum a cuius criminis in hunc usque diem Judæos pudet. Neque propriæ familiæ Levi perpercit b imo non dissimulavit proprios naves & inobedientiam, pœnasque commemorat sibi propterea inflictas c. Ne quidem posteros ad dignitatum & honorum gradus evehere studuit, cum ducatus & imperii successorem Josuam ex tribu Ephraim destinaverit, Aharoni ejusque posteritati sacerdotium dederit, suosque ad Tabernaculi ministerium ablegaverit d. Ita in omne tempus Reipublicæ constituendæ consuluit, non lucri & pecuniæ, non honoris & gloriæ cupiditate, sed virtutis omnem vim in animi robore & magnitudine, & in omni rerum humanarum contemptione & despicientia, & in pietate posuit. Lege, si placet egregiam epistolam Ciceronis ad Luccejum e & animadvertite, quanta vir excellentissimus arserit cupiditate, nomen ut suum scriptis illustraretur & celebraretur, postulando etiam, ut ornaret sua vehementius etiam, quam fortasse sentiret, & in eo leges historiæ negligeret & amoris suo plusculum etiam, quam concedit veritas, largiretur. Ita Cicero peccavit in leges, quas ipse historico præscripsit f. Hoc vitio nuspiam legimus laborasse Mosem. Is propriam gloriam & famam non quæsit, sed in omnibus suis negotiis Dei solius gloriam & potentiam deprædicavit. Ex quibus omnibus evidens est, necessitatem illum & altiore instinctum, non impotentem ambitionem, non regnandi cupiditatem, ad ea scribenda compulisse. Atque ita Mosem duas præcipuas hi-

D 3

storici

a Exod. 32. b Gen. 34: 15. cap. 49: 5-7. c Num. 20: 11, 12. cap. 27: 14. Deut. 1: 37. cap. 3: 27. cap. 34: 4. d Lev. 8. e fam. ep. l. 5. cap. 12. f 2. de Orat. c. 15.

storici leges impleffe videmus. Restat tertia, quod scribere debeat res arduas, magnas, præclaras, non inanes, leves & ludicras, qua in re mihi non multum videtur laborandum. Mosaicæ historiæ pondus ab objecti dignitate commendatur, cum non pertineat ad particularem aliquem statum, sed ad omnem Dei populum, sed ad totum mundum, imo ad Deum ipsum O. M. quo pacto scilicet universum orbem produxerit, qua providentia eum gubernet, quomodo foedus cum mortalibus pepigerit, viamque vitæ & mortis eis proposuerit. Quæ omnia sunt magna, præclara, admiranda.

VIII. Ita, ni fallor, persuasi erimus de summi viri ingenio, iudicio, sapientia, experientia, candore; dabo etiam eorum, qui huic rei interfuerunt, dabo universi populi Israelitici conditionem, dabo iudicium Senatus. Mosem ista Acta & instrumenta potuisse exarare vidimus, sed populus non erat idoneus ad veritatem harum rerum intelligendam, ad verum a falso discernendum? a Mose potuit seduci, & seductus hanc fraudem falsamque traditionem in filios propagare? quemadmodum a Lycurgo Spartanos, a Numo Pompilio Romanos, a Muhammede Arabas deceptos fuisse, nemini potest esse ignotum. Immo tempore Jeroboami in decem tribuum defectione ipsi parentes Israelitarum suos filios decepisse videntur, idololatricum cultum inculcantes, quidni pari modo in deserto decipi potuere maiores? Hanc ego causam sic agam, ejusmodi res ita notas, ita testatas, ita manifestas, proferam, ut neminem fore arbitrer, qui non facile animadvertat disparem rationem eorum qui a Lycurgo, Numo, Muhammede
leges

leges & ritus, ac Hebræorum, qui sua sacra a Mose acceperunt. Illi ab impostore aliquo primum decepti veram doctrinam & veras ac divinas leges esse credidere, quas filiis suis instillarunt; quandoquidem facile induci poterant, ut admitterent, quæ ipsi nec viderant nec audiverant, sicut Lycurgus leges suas Apollinis Delphici, Numa suas Egeriæ auctoritate confirmavit, Muhammed ab angelo Gabriele se Alcoranum accepisse finxit. Sed res hic ita acta est, ut non modo aures hominum, sed etiam oculos totius populi, interfuisse appareat. Quomodo enim Judæorum majores ita decipi potuere, quum Moses non diceret populo, quod Numa Romanis, quod Muhammed Saracenis: Deus hoc mihi revelavit, ab angelo hoc accepi ut vobis notum faciam. Sed *Vos vidistis, Vos audivistis* ^a. Qua, quæso ratione ad populæ duræ cervicis visum & auditum provocare potuit, si nihil viderint, nihil audiverint? Falli ergo poterant, si hæc omnia falsa fuerint, se per mare rubrum sicco pede transivisse ^b se sæpius Deum loquentem, Mosemque respondentem audivisse ^c, se columnam nubis cottidie castra præcedentem vidisse, seditioforum se horrendum supplicium animadvertisse, ^d manna per quadraginta annos singulis diebus e cælo delapsum comedisse ^e, cum tamen transierint, audiverint, viderint, animadverterint, comederint. Ita ex hominibus fungi, & lapides facti fuerint, ratione, sensu & experientia vacui. Quid tibi videtur, Lector, poterantne, qui ista prodigia semper oculis suis usurpabant, dubi-

^a Exod. 19: 4. cap. 20: 19. Deut. 4: 3. seq. cap. 5: 3, 23. seq. cap. 6: 20. seq. cap. 29: 2, 3, 16, 17. cap. 31: 7. cap. 33: 1-5. ^b Exod. 14: 2. ^c cap. 19: 20. Deut. 4: 5. ^d Num. 16. ^e Exod. 16.

dubitare, Mosem esse divinum legatum. Speciosa licet sint, quæ a temporibus Jeroboami^a adducuntur, excussa tamen statim evanescent. Jeroboam neutiquam decepit populum, ut Muhammed, alii-que astuti politici: non dixit, singularem se revelationem habere cum populo communicandam; non mutare cultum intendit, sed eum duntaxat transferre studuit in Dan & Bethel; ideo decem tribubus persuadere annixus est, templum Hierosolymitanum non esse adeo necessarium. Ut ergo populum sibi devinciret, imagines suas in vitulorum formam effinxit. Quemadmodum inter Pontificios, imaginum cultum introductum esse novimus, qui tamen omnia ex receptis probare conantur principiis, quæ neutiquam abjiciunt, licet alia multa addant. Deus autem istis & Eliæ^b temporibus fidem populi sui miraculis confirmavit, ut sibi novum istum cultum displicere comprobaret. Quid? quod hoc exemplo contrarium demonstretur. Etsi enim Jeroboam populi novi animos studeret conciliare, atque facinora sua religionis speciosæ pigmento dealbare nosset, quum sacerdotes, sacrificia & alia, quæ sacra templi Hierosolymitani, ejusque formam exprimerent & exemplar, eo consilio instituisset, ne populus religione tactus tandem ad antiqua sacra reditum meditaretur, scopo tamen suo plane excidit, quum præter Levitas, tot viris in omnibus Israelis tribubus, non tantum ex primoribus, verum etiam ex plebe, falsitas cultus suboluisset; ideoque relicto decem tribuum regno, Hierosolymam se reciperent, ubi Deum quærebant, & Deo patrum sacrificia offerebant, atque verum cultum præstabant.

Reges

^a 1 Reg. 11: 26. cap. 12: 26. seq. cap. 13. ^b 1 Reg. 18.

Reges ergo istorum temporum, ac falsi prophetæ legem Dei, cujus certam traditionem habebant, & quam falsam esse nunquam suspicati sunt, humanis consiliis, in odium duarum tribuum, cum idololatrico cultu componere studuerunt. Cum enim videret Jeroboam, templum esse in potestate Rehabeami, metuebat, ne gens tumultuosa, quæ a Davidica familia discesserat, templi amore ad eam revocaretur, atque ita suum regnum dissolveretur; ideoque callido consilio in finibus suis sacra loca constituit, in quibus populus religionis gratia conveniret. Et cum non tantum sacerdotes & Levitæ, verum etiam multi alii e populo viderent, sibi per Jeroboamum non licere templum Hierosolymitanum adire, sicut antea fecerant, quod forte non putabant, quando a Rehabeamo defecerunt seditiosi; atque novam hanc & fucatam religionem detestarentur, rex callidus vulgo persuadere conabatur, eandem sacerdotii ac regni rationem esse, & sicut regnum a domo Davidis, ita sacerdotium a familia Aharonis esse translatum; decem tribus carere posse sacerdotibus ac Levitis, atque hoc pacto immunes fore a decimis cæterisque donis, quæ iis dare tenebantur pro ministerio, ac civitates omniaque prædia Levitarum convertenda in fundos Israelitarum, quo fine sacerdotes *de extremis* vel infima populi fæce elegit. ^a Sed quid lucri inde fecisset Moses, si absque Dei jussu populo legem & religionem obtrusisset? nulla honoris, nulla imperii dulcedine captus. Denique non stupor vel ruditas populi causa erat, quod Jeroboam eum a vera religione distrahere potuit, sed seditio ac tumultus, atque in alios gen-

E

tium

חורת משה מן השמים

Sive

DISSERTATIO

DE

VERITATE AC DIVINITATE HISTORIÆ
ET PROPHETIÆ MOSAICÆ.

EST illud amplissimum Dei beneficium, in humanum genus collatum, quod nobis non præsentia duntaxat, & quæ ante oculos sunt, intueri, sed præteritorum etiam memoriam habere liceat: quum nihil utilius aut jucundius possit cogitari, quam in vitæ humanæ theatro atque actionum humanarum speculo, quod *Historia* partibus omnibus instructum habet, sedentem clarissima eruditionis, sapientiæ ac virtutum exempla, gentium mores, rerum humanarum vicissitudines, imperiorum revolutiones & fata, omniumque quasi temporum ac locorum consilia atque acta memoratu digna contemplari. Est profecto istius benignitatis divinæ tanta magnitudo, ut nemo unquam tanta fuerit eloquentia, qui eam non modo ornare oratione, sed enumerare aut consequi possit. At vero magnificentius atque illustrius est munus Dei populo fœderato à patre luminum concessum, quod, cum aliarum gentium annales vix ad diluvii tempora perveniant, *sacrarum litterarum monumenta*, quibus nullum prius aut vetustius habet orbis, Israelitis concredita, ipsius cœli ac terræ, omnium rerum primordia, totiusque generis hu-
A mani

mani principium pandant, accuratam temporum seriem inde a mundi natalibus exhibeant, hominis etiam primi lapsum, civitatis Dei & civitatis Diaboli naturam, orbis antediluviani facinora ac scelera, eoque undis absorpto, alterius orbis propagationem, & denique omnium gentium originem nobis tradant. Ista omnia permulta & præclarissima esse a Deo immortali fidelibus coelitus tributa, in quibus expressa divinæ in Ecclesiam bonitatis vestigia exstant, neminem esse puto, qui inficias ire possit. Hoc mihi tamen omnium maximum atque illustrissimum Dei O. M. donum semper visum est, quod pro admirabili sua providentia inde a primis mundi incunabulis ejusmodi viros excitaverit, qui spiritu quodam divino afflati non tantum rerum gestarum sed etiam gerendarum narrationem, adeoque *Prophetiam historicam* posteritati reliquerunt. Quum enim omniscius Deus tam futurorum quam præsentium auctor sit, seculorumque apud se ordinem disposuerit, eccui mirum videri potest, illum res mortalibus prædicere, antequam factæ sunt? illum ultimum mundi statum, novissimaque orbis & Ecclesiæ fata delineare, & simul efficere, ut Narratio factum præcedere non minus, quam sequi possit? qua sola divina historia supra humanam pollet prærogativa. Hoc certe maxime singularis Dei gratiæ, & prolixissimi in Ecclesiam adfectus divini argumentum est, quod ei Prophetas donet, qui futuram sortem prædicant, ut sciant fideles, nihil casu aut fortuito fieri in Ecclesia aut Republica, sed hujus mundi Rectorem singula momenta ab æterno habere cognita, qui propterea calamitates, ut ad pœnitentiam revocet, prius denunciat, quam immittit. Hæc duo posteriora mu-

nera cœlestia tanta sunt, ut Deus, quanto in errore versentur gentiles, demonstraturus, ^a idolorum jubeat antiqua repetere oracula atque expendere, an veros habuerint exitus; præteritam mundi creationem, & quæ eam antecesserunt, & simul futura fata ex deorum suorum dictatu revelare, quemadmodum divini vates ea, quæ proximis temporibus evenerant ac complementum suum sortita fuerant, accurate præsignificaverant; quandoquidem, referente Chrysostomo ^b Prophetæ omnia tempora, præsentia, præterita & futura percurrunt; unde Augustinus ^c historiam & prophetiam Religionis caput vocat, & Deum, inquit, quid agatur cum genere humano per historiam commendari voluisse & per prophetiam, nempe inde ab Adamo usque ad ultimum judicium.

II. Scio, complures fuisse populos, Chaldæos, Ægyptios, Sinenfes, Indos, ac Persas, qui inani antiquitatis ostentatione ad multas annorum myriadas principium mundi removerunt, adeoque magno temporum intervallo ipsos sacros superant scriptores: Sed cum omnes, Historicos profanos Mosis ætate longe inferiores esse fateantur, dum ante Olympiadas Græcas, quarum initium in Uziæ Judæorum Regis incidit tempora, vel ante bellum Trojanum, teste Diodoro Siculo, nihil quicquam occurrere certi pronunciant, ipsisque cordatioribus ethnicis eorum garulitas semper ludibrio fuerit, non est, cur in ejus refutatione laboremus. Ne jam, vetera scripta Chaldaica, Ægyptiaca, Assyriaca, Phœnicia, Persica & Medica, quibus vetustatis memoriam complectebantur, e rebus periisse, dicam, Mosemque Beroso,

A 2

Mane-

^a *Jesa.* 41: 22. *cap.* 43: 9. ^b *Chryf. Tom.* III. in *Pf.* 43..
^c *Aug. de vera Religione cap.* 7. & 25.

Manethone, Confucio, Chaldæorum, Ægyptiorum ac Sinensium scriptoribus longe antiquiorem existere. Atque ita providentia divina factum esse videtur, ut ubi historiæ Canonici finis est, res in orbe gestas inceperint narrare græci scriptores. Fateor etiam, huic nostræ sententiæ, qua prophetica Historiam sacris litteris vendicavimus, haut exiguum videri præjudicium creari, quod gentibus istis antiquitate celebribus Chaldæis, Ægyptiis, Cananæis sua non defuerint auguria, somnia, oracula, cæteraque divinationum genera, atque arcana cognoscendi media: Non ignoreo, circumferri carmina Sibyllina, quæ inter præcipua Christianæ Religionis argumenta olim hodieque a nonnullis habita, quæque non magis dicunt esse aspernanda, quam Bileamivaticinia a cui Deus populi sui benedictionem, & ipsius Christi Salvatoris, quem stellam vocat ex Israëlitica gente exorituram, adventus confessionem expresserit: Neque me fugit, Muhammedis jactari vaticinia, aut, si mavis, somnia, quibus prædixisse fertur Meccæ expugnationem, nec non Religionis suæ supra omnes alias eminentiam, & quæ sunt id genus alia. Si ergo prophetias, quibus se tutetur, habet etiam mendacium atque impietas, quid in iis præsidii veritas collocabit? Verum enim vero jam tum etiam, cum vel maxime gentilium vigerent oracula, fides eorum apud sanæ mentis homines ita erat prolapsa, ut nihil inter eos esset contemptius. Cicero cum priscis Philosophis ea ridebat tanquam callida impostorum inventa, atque ita adornata, ut omnibus personis, temporibus & casibus prout libitum interpretibus, applicari possent, ipsiusque Apol-

pollinis oracula maximam partem falsa, aut casu vera, sæpius ambigua esse probavit. Quomodo enim certo & infallibiter prædici possunt res, quæ ex causis contingentibus & liberis pendent, nisi ab eo, ex cuius decreto ista futura sunt, aut cui arcana istius consilii sunt revelata? Quemadmodum etiam experientia rerum magistra mortalium ullum futura vere contingentia ex suo ingenio nunquam prædixisse docet. Idem omnino de Sibyllinis oraculis est sentiendum, etsi Christiani Patres & nonnulli non ex infima classe recentiores a eorum quædam tanquam divinitus prolata defendant. Absit autem, ut causam Dei defendere sustineamus mendaciis & tam ineptis argumentis, quæ eam potius enervant, quam corroborant. Num in gratiam Dei loquemini prava, num pro illo dicetis dolum? ^b ita Arabs Theologus olim amicorum compellabat conscientiam, & ad rem melius considerandam stimulum eis injiciebat. Et dispar est ratio Sibyllarum ac Bileami. Hic, impius licet, oracula tamen a vero Deo petiit atque impetravit; hujus ori Dominus verbum suum imposuit; huic quatuor illustria vaticinia proferre contigit, quæ aliorum sanctorum oraculis adjecta, atque ab ipso Mose Israëlitici populi Actis inserta, quorum nihil legimus de Sibyllis ac Sibyllinis carminibus. Eiusdem farinae sunt Muhammedis vaticinia. De futura enim expugnatione Meccæ vix ulla poterat esse dubitatio: quandoquidem ex conjecturis assequi facile poterat callidus impostor, qui exercitum habebat paratum, & Meccanos sciebat imparatos, se viribus illis fore superiorem. Ita absque ullo lumine prophetico istam

Religionis a se confictæ amplitudinem prædicere poterat, quum eo ipso, quod Arabes, & præsertim Meccanos superasset, fere certum esset, vel vi, vel fraude, vel metu, vel promissis in Mahumeticam superstitionem pertrahendos, victoria neutiquam dubia existente. Taceo, quod nondum probatum sit, prædictiones, quæ ex Alcorano depromuntur, leves licet & futes, ortas fuisse a Mahomete: siquidem alii, qui isti religioni sacramentum dixerunt, Abubacero vel Othomani, qui Alcoranum compilarunt, eas tribuunt, a quibus istæ descriptæ, cum jam diu ante evenissent, atque universo orbi innotuissent, quæ ab his prædicebantur; a cujusmodi sunt Poëtatum vaticinia, quibus res jam factæ ut futuræ prædicuntur. Reliqua vaticinia Muhammedica longe leviora, imo magis sunt ridicula. Hæc omnia prolixè confutari possent commenta, si istud argumentum ab aliis nondum esset occupatum, & si mihi id negotii dedissem hac dissertatione falsam historiam & vanam prophetiam refellere. Quum autem majori mihi curæ est, quemadmodum veritatem adstruam, quam vanitates & mendacia redarguam, id inprimis dabo operam, ut sacrarum litterarum veritatem atque originem divinam gravissimis & firmissimis argumentis stabiliam, & si scrupulus tenuissimus residere aliquis videbitur, eum ex animis evellam. Ne autem in uberi hoc dicendi campo nimia materia obruar, certos mihi fines terminosque constituam, ac primum de solius Mosis historiæ veritate, deinde de Mosaicorum oraculorum certitudine disseram, atque unicum duntaxat exemplum deligam, ex quo tam evidens erit, vaticinia

Mosis

Mosis esse divina, quam clare Sol lucet in cœlis. Nec ullus dubito, quin quisque ratione præditus facile percipere queat, quod si Mosaicæ Historiæ & Prophetiæ adstructa sit veritas & divinitas, de reliquorum librorum, Mosis historiæ, doctrinæ ac prophetiæ, ceu Canoni cuidam innitentium divinitate pariter constare possit: cum dicta sapientum sint quasi quidam aculei & tanquam clavi infixi, dicta domino- rum collectionum, tradita a pastore uno. a

III. Ut autem missis ambagibus statim in rem præsentem veniamus, MOSEM vobis contemplandum propono, celeberrimum istum Legislatorem, divinum Legatum, Israelis Ducem, quo mundus ante Christum non vidit illustriorem. Conspiciamus eum mentibus, quem oculis non possumus. Non me præterit, fuisse stolidos homines, qui, ut in oppugnanda Dei veritate acumen ingenii sui ostentarent, quæstionem movere sint ausi, fueritne unquam aliquis Moses, a quo tamen ipsæ *Musæ* nomen suum accepisse videntur. At si quis in dubium revocet, fueritne unquam vel Plato aliquis, vel Aristoteles vel Cicero, ejus insaniam Calvinus non immerito colaphis aut flagellis castigandam dicit. Neget eadem opera, fuisse legiflatores, Solonem, Lycurgum & Numam Pompilium; fuisse Alexandrum M. orientis domitorem; fuisse Cæsarem Galliæ victorem, fuisse Livium, cujus historias habemus. Negabit aliquis, esse quod non attigit, non vidit? neget ergo ipsam mentem suam, & tollat omnia, quæ aut historia nobis aut nova ratio adfert. Quum autem hodie neminem crediderim tam ferrei oris esse futurum, ut hoc in suspicionem vocet, atque eadem opera

Opera omnium gentium, omnium rerum historias una litura inducat, hoc nobis inquirendum erit præcipue, utrum vera vel falsa scripserit, atque utrum, si Moses in rerum natura fuerit, quemadmodum non temere fuisse supponimus, ipsi adscribenda sint, quæ ejus nomine sunt divulgata? Priusquam ad hanc rem probandam aggrediamur, antiquæ æquissimæque leges ac notæ sunt ponderandæ, quibus ingenii, eruditionis & prudentiæ fama incluti viri, Thucydides, Lucianus, Polybius, Cicero, Dionysius Halicarnassæus, Quintilianus, Plutarchus, ^a aliaque magna virorum nomina veram historiam a falsa discerni posse judicaverunt, quarum principes has esse dicunt, ut historicus res eventusque omnes ex fide narret; ut judicio sit præditus, quo discrimen inter recta & distorta faciat; ut res vere, prout gestæ sunt, nec res tantum, sed & causas ac modos rerum, similesque circumstantias loci & temporis exponat, eoque fine vel ipse rebus interfuerit, vel ab aliis fide dignis acceperit, quæ scribere proposuit, qua ratione committere mendacium non potest; quod ab ignorantia veri proficiscitur: Deinde ut affectibus & præjudiciis sit alienus, ne quid falsi dicere audeat, ne quid veri non audeat; ne qua suspicio gratiæ sit in scribendo, ne qua simultatis: atque ita non committat mendacium, quod a certo animi proposito mentiendi proficiscitur: Denique ut scribat res magnas & serias historia dignas, non parvas, inanes & ridiculas. Summa rei est, historicum non oportere esse ignorantem & imperitum, neque infidelem, ut vera scribere possit, ac vera scribere velit, & simul

^a Thuc. I. 1. sq. Luc. Lib. πᾶς δὲ ἰστορίαν συγγράφειν. Pol. Lib. 3. 5. & 12. Cic. I. 2. de Orat. c. 9. Dion. I. 1. 2. 5. Quint. I. 10. c. 1. Plut. de Herod. Malign.

simul tamen virum gravem, qui non nisi eximia relatu digna memoriæ prodat.

IV. Ex hoc esse hunc numero percipimus, quem Judæorum patres viderunt, Mosem, divina mente ac consilio præditum, in Ægypto natum ^a atque in aula regia quadraginta annos educatum, & variis scientiis imbutum. Erat ista terra eruditissimis hominibus liberalissimisque studiis affluens, omnium disciplinarum plena, cum qua cognitione philosophica, astronomica, politica, nec non rerum divinarum scientia vix alia natio erat comparanda. Gregorius Abul-Pharagius ^b in Ægypto post diluvium doctos in variis Philosophiæ generibus fuisse refert, in Mathematicis, Physica, Metaphysica, & præcipue in scientia Alchimix, Telesmatum præstigiorum, & speculorum comburentium. Et confirmari hoc, inquit, dicto Dei in lege de Mose, quod calluerit omnem sapientiam Ægyptiorum. Postmodum quadraginta annos exul in Midian usus est erudita consuetudine Sapientum Arabiæ & Idumææ, commodamque nactus est occasionem explorandi, quicquid in istis gentibus cognitione dignum existeret. Neutiquam ergo dubitandum, quin Moses, qui quadraginta annos inter Ægyptios, totidemque inter Arabiæ sapientes vitam transegit, interiores litteras, abditasque rerum scientias acquisiverit. Ideoque mirari subit, factum ejus, quo vitulum aureum conbussisse ac Israelitis bibendum dedisse legitur ^c a quibusdam in suspensionem vocari. Si enim Mosem tanquam alium hominem consideres, absque divina inspiratione, causam non video, ob

B

quam

^a Exod. 2. Act. 7: 22. ^b Historia Dynastiarum in extremo Dyn. I.
^c Exod. 32: 20. Deut. 9: 21.

Quam ei possit denegari artificium, quo hodieque rei metallicæ periti ac chymici id fieri dicunt. Magistrorum a sententia est, Mosem vitulum igne *liquefecisse*, quæ significatio verbi *Saraph*, quod vulgo per *combustionem* redditur, Chaldaeis in usu est, ut ejus forma aboleretur, & postea *commoluisse*, sive lima in tenuissimam scobem attrivisse, atque ita in amnem ex monte Horeb fluentem projecisse Israelitisque hanc aquam comminuta materia sparsam potandam dedisse, cum aliud non suppeteret potus, ut vitulum a corruptione non alienum nihil divinitatis habere agnoscerent. Sive igitur aurum liquidum reddiderit, igne coxerit, ac contuderit, sive arcano quodam pulvere aut liquore injecto aurum fustum in pulverem redegerit, quod Chymicis examinandum relinquimus, nulla ratio dubitandi residua est, cur Moses id præstare non potuerit. Hisce igitur & similibus artibus ac scientiis instructus vir divinus octoginta annos natus populum Israeliticum eduxit ex Ægypto, & antequam abiret ad communem locum, in deserto se ad scribendi studium contulit^b; nec ea memoriæ prodidit, quæ ab hominibus errori obnoxiiis audivit, sed quæ vidit, quibus non tantum interfuit, sed præfuit, quæ ipse egit, quorum pars magna fuit. Cum ejusmodi populi princeps historię descriptionem suscepit, an certius testimonium desiderari potest? quam ille accurate omnes ubique circumstantias temporum & locorum adscripsit, quam clare exposuit? Quartus ejus liber, qui *Numerorum* titulo insignitur, est quasi diarium quoddam præcipuarum rerum, quæ intra annos triginta novem acciderunt. Quæ accurata temporum annotatio in multis historiis aliarum gentium

deside-

a *Aben Esra*, *Kimchius*, *Abarbenel*, *R. Sel. ben Melech*. b *Deut.* 31.

desideratur, ideoque ut absque limitibus agri, ita absque ratione temporum, earum res gestæ confusæ jacent; & qui hæc circumstantias ignorant, haut aliter in lectione historiarum versantur, quam viatores iter in tenebris nocturnis facientes viæ & locorum ignari. Moses autem cum certissimam eorum, quæ scripsit, cognitionem habuerit, quorum ipse oculatus testis ac primarius auctor fuit, præ multis aliis scriptoribus fidem meretur. Et ejusmodi sunt omnia, quæ quatuor posterioribus libris est complexus.

V. Restat ergo solummodo historia priorum temporum in Genesi comprehensa, de qua merito quæri potest, unde eam acceperit? Antiquissimus græcorum Historicorum Herodotus, quem Tullius a *Historiæ parentem* appellat, quamvis multa præclare scripserit, veram tamen historiam fabulis adulteravit: & Diodorus Siculus, qui summa fide atque immenso labore historicas Bibliothecas construxit, multa sphalmata commisisse dicitur, quod mutilis ac corruptis fastis usus sit. Ita & alii viri eruditissimi & diligentissimi errores committere potuerunt in iis, quæ ante sua tempora sunt gesta, quæque ab aliis acceperunt, cum quibus tamen Moses neutiquam comparari debet. Præterquam enim, quod nexus historiæ inter extrema *Geneseos*, quæ reliquorum librorum basis, & *Exodi* prima conspicuus est, postquam descensum Jacobi in Ægyptum, Patres duodecim tribuum, Josephi novissima statim excipiunt populi Israelitici calamitates, surgente novo Rege super Ægyptios, qui non novit Josephum, ^b ad historiam istarum rerum, quæ in primo libro comprehenduntur, conscri-

B 2

bendam

bendam fatis erat instructus, adeo ut si eum tantum consideremus tanquam vulgarem historicum & divinitus non afflatum, certius ipsi credere possimus, quam Herodoto, Diodoro, Livio, Plutarcho, aliisque ante se gesta narrantibus. Non enim ex turbidis atque impuris, sed limpidis fontibus ea hausit, quorum nonnulla Ægyptii aliæque moratiores gentes ex communi ratione & traditione deprompserant, quæ tamen utraque apud Hebræos, qui scientiæ divinæ lampada a patribus acceptam habebant, & religionem avitam integram atque illibatam tenebant, divina, uti mox videbimus, revelatione accedente, purior existebat. Quam facili negotio potuit Moses traditionem rerum inde a mundi conditu accipere a suis majoribus, cum viri quatuor, Adamus, Methuschalem, Sem & Jacob divinam revelationem ac res gestas usque ad ingressum familiæ Jacobi in Ægyptum conservaverint, per bis mille ducentos ac nonaginta octo annos. Methuschalem enim Adami conversatione atque informatione gavissus est ducentos quadraginta tres annos. Neque Sem ignarus fuit rerum ante diluvium gestarum, ut qui cum Methuschalemo, ne dicam de patre Noacho, vitam exegit nonaginta & octo annos. Jacob denique cum Semo vixit quinquaginta annos. Levi autem Jacobi filius sex & triginta annis ante Mosis nativitatem diem suum obiit, & vivens adhuc genuit Kahatum, cujus filius Amram Mosem procreavit ac Aharonem. Adeoque inter Adamum & Mosem non plures quam sex homines intercessere, qui res a mundi conditu continua relatione per vivam vocem facta, Mosis tradiderunt. Ergone Moses sufficientem a prima hominis origine notitiam per paucissimas

cissimas generationes accipere potuit? Et quid credere vetat, horum omnium, quæ in Genesi narrantur, memoriam servasse Patriarchas in scriptis tabulis tempore Moſis adhuc repertis, certisque documentis, quæ divino impulſu iſto primo libro digeſſerit? Id ſane in dubium vocari nequit, Hiſtoriam creationis Moſem ante reliquos libros jam ſcripſiſſe, ſive a patribus traditam aut ſcriptam accepiſſe, quum creationis cœli ac terræ, Sabbati, ac aliarum rerum in reliquis libris non ſemel mentionem injecerit ^a. Multorum opinio eruditorum eſt, primum hunc librum, qui *Genesi* inſcribitur, a Moſe fuiſſe adornatum, cum exul viveret in Midian; alii in agris Moabi conſcriptum eſſe volunt, cum quadraginta annos errarent in deſerto. Abarbenelis ^b conjectura eſt, in monte Sinai tam primum quam ſecundum librum eſſe compoſitum, & primum quidem ſingularium perſonarum fide & pietate præſtantiffimarum, Adami, Noachi, Semi, Heberi, Abrahami, Iſaaci, Jacobi, & filiorum ejus ſimiliumque illuſtrium virorum enarrandis factis, alterum vero, qui nomine *Exodi* venit, recensendis rebus totius gentis Iſraeliticæ fuiſſe deſtinatum: In libro generationis explicatum eſſe, quemadmodum mundus univerſus principio conditus, genus primorum hominum propagatum, patrum familia Deo dicata ſit, & Jacobus cum poſteritate deſcenderit in Ægyptum; ſed in libro exitus expoſitam eſſe patrum in Ægypto duram ſervitutem, admirandam liberationem, & ſtupenda miracula, legis promulgationem, & habitaculum a populo exſtructum, in quo habitavit

B 3 divina

^a *Exod.* 1: 1. ſq. *cap.* 3: 6. *cap.* 6: 14. *cap.* 13: 19. *cap.* 20. 11. *cap.* 31: 17. *cap.* 33: 1. *Deut.* 1: 8. &c. ^b *Prefat. in Exod. Comment.*

divina Majestas. Tandem, ait, Mossem etiam reli-
 quas partes conscriptas hisce libris apposuisse & sacer-
 dotibus filiis Levi dedisse portantibus arcam foederis.
 a Scopus autem primi libri præcipuus fuisse videtur,
 ut certi fierent Israelitæ, legem ac doctrinam in reli-
 quis libris comprehensam & nuper acceptam, ab a-
 liarum gentium religione diversam, non esse novam,
 sed antiquam, Adamo cæterisque Patriarchis olim a
 Numine traditam.

VI. Sed videamus, quid tandem censura dignum
 in Genesi inveniant adversarii? Ajunt, in ea quidem
 supponi, sed non demonstrari Dei existentiam, nec
 adstrui creationem ex nihilo. Obtendunt irrisores, hu-
 jus libri Auctorem per errorem lucem sine fonte, si-
 ne scaturigine, sine centro exhibuisse, fluviosque Pa-
 radisi ad unum fontem, ad unam originem retulisse.
 Et quæ de mulieris productione, de serpentis cum Eva
 colloquio, de longævitæ patrum, de universali di-
 luvio, de turris Babylonicæ altitudine, de uxore
 Lothi in statuam salis conversa, scripta reliquit, ea
 tanquam absurda olim rejiciebant Celsus, Julianus,
 Porphyrius, Faustus Manichæus, hodieque reji-
 ciunt ejusdem farinae homines. Quærunt etiam, unde
 Moses habuerit tantam remotissimorum populorum
 notitiam? Hæc sunt præcipua, quibus se putant Hi-
 storix libri primi fidem elevare posse. Insuper con-
 tendunt, neque in Genesi, neque in toto Pentateucho
 quicquam reperiri de animæ immortalitate & resur-
 rectione mortuorum. De singulis singulatim dispi-
 ciendum breviter, pro ratione instituti. Dolendum
 fane, reperiri homines in hac luce, qui prima prin-
 cipia

cipia in dubium vocant, hominibus innata, ab ipsis ethnicis recepta, ideoque a Mose jure merito supposita; cujusmodi est *Dei existentia*; atque operum omnium Dei omnipotentis primum & maximum exigunt ad decempedam suæ rationis, moduloque humano metiuntur divina & immensa. Dei O. M. vox fuit in monte Sinai ad universum populum Israeliticum, qua præsentiam suam testatus est, an ergo opus erat alia demonstratione existentia divina? & Moses, *Elohim*, inquit, id est venerandum Numen, *in principio creavit cælum & terram*. Inde gentium Apostolus ^a demonstravit omnium rerum opificem. Et Judæi ^b exordium Mosis legi præmissum, de creatione mundi, existentiam creatoris arguere docent, illudque firmissimum Religionis suæ fundamentum ponunt, sicut instrumenta pulcherrima, ex auro, argento, aliave pretiosa materia mira arte confecta arguunt excellentiam artificis. Idem illud a priori probatur, argumentis ex ipsa Dei natura desumptis, quæ ne-tiquam patitur, ut aliquid existat, quod sit independens, quod ab ipso non sit profectum; & cum hæc omnia ex insitis fluant naturæ principiis, non mirum est, ipsos ethnicos quoque hanc veritatem agnovisse. Qui in dubium vocant *creationem ex nihilo*, argumenta adferre tenentur, quibus Deum ex materia præexistente *cælum illud & terram illam*, initio hujus libri commemoratam, produxisse probent. Moses enim disertis verbis hanc universam materiam, quæ totius mundi visibilis quasi semen fuit, *creasse* dicitur, sine ulla mentione materiae prius existentis.

Istud

^a Rom. 1: 20. ^b R. Jos. Albo in libro Ikkarim, Diff. 2. cap. 1-4. Maim. Abarb. alique Magistri.

Istud verbum *bara, creavit*, novam rei productionem per imperium denotat. Quin immo Doctissimi Hebræorum Magistri a eo primum & proprie, *productionem ex nihilo*, significari testantur, & argumentis variis ex lege & prophetis desumptis confirmant, ipsumque hominem ex nihilo creatum esse confidenter docent, respectu nobilioris substantiæ, quæ imaginem Dei refert ^b ac per analogiam demum *creandi* verbum de aliis rebus extraordinariis adhiberi volunt, sicut *Thanninim Dracones* vel *ceti magni*. ^c propter singularem magnitudinem *creati* leguntur. Atque ita analogice cor novum, & populum creandum exhibet Psaltes ^d ac in alia conjugatione hoc verbum non nisi metaphorice atque improprie de formatione rei, civitatis ac domicilii exstructione usurpatur. ^e Quis autem hic in suspensionem vocabit creationem ex nihilo ubi de prima rerum origine in *principio* agitur? quemadmodum Prophetæ & Apostoli hac de re persuasissimos se esse testantur ^f & mulier illa singulari pietate conspicua tempore Maccabæorum inter alias veritates hanc etiam filio suo martyrium subituro fortiter inculcabat, dicendo ^g. *Deus fecit cælum & terram, & omnia quæ in illis existunt*, οὐκ ἐξ ὄντων *ex non entibus*. Et quid, quæso, causæ est, cur productionem rerum ex nihilo admittere nolint? si Deum non negent, de ejus omnipotentia litem movere possunt? Ipsa mundi natura ex nihilo conditum esse probat, cum quicquid existit, id vel visus naturæ vel alterius voluntate existere sit necesse. Vi suæ naturæ
solus

^a *Majem. & Abarb. in lib. מעלות אלהים* Diff. 2. cap. 5. ^b *Gen. 1:27.* ^c *Ibid. vers. 21.* ^d *Psal. 51. Ps. 102: 19.* ^e *Jos. 17: 15, 18. Ezek. 28: 13, 15.* ^f *Rom. 4: 17. Hebr. 11: 3.* ^g *2 Macc. 7: 28.*

solus Deus existit, ideoque solus est æternus. Quod de mundo neutiquam affirmare licet, utpote qui non necessariam sed possibilem duntaxat habet existentiam propter externæ causæ potentiam. Nihil quidem ex nihilo fieri posse largimur, si constitutam rerum naturam & hujus universi ordinem intelligas, sed loquimur de prima creatione, per quam res omnes naturam suam acceperunt & ordinem. Productionem omnium rerum ex nihilo testatur earum mutabilitas & varietas, cui illud, quod æternum est, neutiquam est obnoxium, testatur motus, quem materia a se ipsa non habet. Difficultas de *Luce* mota, primo die condita a ex qua quarto die reliqua corpora lucida orta fuisse videntur, etiam evanescet, si consideremus, particulas globi, ex aquis & terra conflati, a divino Spiritu fuisse agitata, atque ita corpuscula subtilissima in orbem versa per vices modo unum modo alterum hemisphærium illuminasse; quod fieri potuit ante diem secundum, quo factum expansum, dividens inter aquas & aquas: & quamvis ea motio particularum minor fuerit atque debilior, quam postea, cum radii solares accederent, tanta tamen concipi potest, quanta ad primum diluculum sufficiebat. Ideoque Rabbini istis, qui lucem primævam sole clariorem fuisse statuunt, non assentimur, cum isti opinioni repugnet series creationis. Quicquid hujus sit, quod Physicis & Astronomis digerendum & excutiendum relinquimus, excitatio efficacis motus hic indigetatur *Spiritui Dei* adscripta vocabulo *merachéphet*, quod *motitationem, excitationem motus*, significat, sive eam actionem, qua aliquid agitur, & movetur, unde motus in re aliqua exoritur b. Nus-

C

piam

piam voces *ruach Elobim*, quæ recte vertuntur *Spiritus Dei*, a ventum vel aërem denotant, quemadmodum ex collatione omnium locorum ^b fit manifestum. Abarbenel ^c jure merito rejicit illorum Magistorum sententiam, qui lucem primi diei ad quartum diem removent, & verba Dei, *iehi or*, ad voluntatem & decretum ejus referendo vertunt, *fiet lux*, nempe quarto die, cum hic disertis verbis lux actu condita innuatur: *sit* vel *fiat lux*, & *fuit* (facta est) lux. *Dictio* præter verborum pronunciationem quoque jussum & imperium designat ^d. Inanis & frivola est objectio, quæ contra descriptionem *fluviorum* ^e adfertur, qui commercium habebant *cum Paradiso*, cujus sedes erat in Mesopotamia, ac si Moses Euphratem & Tigridem ex uno fonte promanare doceret, & hinc duobus celeberrimis fluviis Gangem Indiæ, ac Nilum Africæ fluvium jungeret. Si interpretes hallucinentur, ex *Pisbone* Gangem, & ex *Gihone* Nilum facientes, id Mosis descriptioni non imputandum, quæ tantum docet, *fluvium* Edenis originalem post irrigationem horti *in quatuor capita* distributum esse, id est, in quatuor flumina majora in sequentibus commemorata. Mera quoque sunt scommata, quibus Julianus cum fociis divinitati libri Mosis derogare conatus est, quemadmodum figmentum esse dicit narrationem de *formatione Evæ in adjutorium viri* ^f, quæ tamen mox homini causa ruinæ extiterit. Ad quod Cyrillus libris adversus Julianum conscriptis respon-

^a Gen. 1: 2. ^b Gen. 41: 38. *Exod.* 31: 3. *cap.* 35: 31. *Num.* 24: 2. *1 Sam.* 10: 10. *cap.* 11: 6. 16: 16. 23. *cap.* 18: 10. *cap.* 19: 20. 25. 2 *Chron.* 15: 1. *cap.* 24. 20. *Job.* 27: 3. *Psal.* 33: 4. *Ezek.* 11: 24. *Dan.* 4: 8. 9. 18. *cap.* 5: 11. 14. ^c *Abarb. in Gen.* 1: 3. ^d *Psal.* 33: 9. *Psal.* 148: 5. ^e *Gen.* 2: 10. *seq.* ^f *vers.* 16.

spondet, factam mulierem in adjutorium viro, ad procreationem liberorum, non ut homini noxam conciliaret, nec imutabilem natura esse factam, ideoque omni crimine vacare Deum. Addunt profani, absurdam esse muliebris corporis *ex costa* formationem, a quod inde sequatur, Adamum vel cum costa superflua fuisse conditum, vel una postea mutilatum. Cum Deus tamen eam facile una cum carne, quam hianti loco opposuit, restituere potuerit, sicut in textu Deus *carnem ejus loco clausisse* dicitur, cujus opera sunt admiranda, quemadmodum hoc etiam mysterii plenum fuit, quo conjugum vinculum arctius adstringere, & simul probatum dare voluit, totum genus hominum ex uno sanguine esse procreatum. *Colloquium serpentis cum Eva* b et si non immerito nobis mirum videatur, non est tamen, quæ erat cavillatio Juliani, fabulosum: quandoquidem serpens per dæmonem, a quo obsessus erat, & dæmon in serpente locutus; haut secus, ac angelus Domini per asinam Bileam^c. Diabolum enim sive spiritum malum latuisse sub serpentis specie, ex eo fit manifestum, quod serpens ratiociniis & sermone usus sit, verbum Dei detorserit & protoplastos seduxerit, quæ de serpente rationis experte dici nequeunt. Ideoque in Scriptura N. T. hæc seductio *Diabolo & Satanae*, *draconi illi magno ac serpenti illi antiquo* tribuitur^d nec ab ea sententia alieni sunt prisca Hebræorum Doctores, *Serpentem & Satanam* uno nomine appellantes & in litteris horum nominum similem numerum

C 2

rum

a vers. 21, 22. b Gen. 3. c Num. 22. d Job. 8, 44. 2 Cor. 11:3. 1 Job. 3: 8. Apoc. 12: 9. &c.

rum deprehendentes^a. Etsi nos hisce temporibus istius portenti rationem invenire non possumus, ideone editum esse negabimus? crediderim, ejusmodi homines conjunctionem animæ & corporis, quæ etiam satis admiranda est, in dubium vocaturos, nisi eam in semetipsis experirentur. Cum in cæteris libris Mosais apparitiones angelorum narrentur, cur ideo in suspicionem veniat liber generationis, quod angelus vel spiritus hic apparuerit sub forma serpentis? Si angeli assumerint corpora ex aëre vel aliunde formata, sibi-que linguam, vocem & sermonem formaverint, cur hic spiritus malus non potuit uti corpore serpentis, callidi animalis, in quo major erat dispositio, quam in corpore motu & sensibus destituto. Ab aliis viris doctis, qui cætera recte sentiunt & divinitatem scripturæ agnoscunt, objectum est, quod, si serpens cum Eva vere locutus fuerit, sequatur, primum in mundo miraculum non in bonum, sed in malum esse perpetratum. At vero longe majora jam facta erant miracula, non tantum cum mundus ex nihilo conditus, verum etiam singula opera miraculoso modo producta, quemadmodum in libro Psalmorum opus creationis inter mirabilia magna refertur, quæ Deus fecit solus. ^b Nec *longævitæ Patriarcharum* ^c suspecta videri debet, quandoquidem Deo perinde est, vitam nostram ad chiliadas, ac ad centurias annorum producere. Josephus ^d sane complures exoticos adfert scriptores, Ægyptios, Chaldæos, Phœnicios & Græcos, istam longævitatē comprobantes, qui tamen omnes, uno excepto Hesiodo, injuria temporum perie-

^a R. Saadia Gaon auctor versionis Arab. Pent. Medraschim, Sohar, &c. ^b Ps. 136: 4. seq. ^c Gen. 5. seq. ^d Antiq. 1. cap. 3.

perierunt. Lucianus ^a ex antiquis monumentis refert, varios orientales populos propter victus rationem diu vitam protraxisse. Rationes longævitatis primorum hominum non contemnendas inter alios nobis exhibet Abarbenel ^b tum naturales, quod diætæ accuratæ studentes contenti fuerint oleribus, herbis, & aqua, nec veneri & voluptatibus nimis indulserint, tum miraculosas, quod Deus ipsorum vitam prolongare dignatus fuerit, ut tanto citius humanum genus in terra multiplicaretur, & scientiæ, artes & disciplinæ excolerentur, ad quam perfectionem non nisi per experientiam pervenire potuerint. Postmodum vero, multiplicato genere, dies hominum diminutos esse, dicit, propter maledictionem terræ per aquas diluvii, quibus fructus terræ suas vires perdiderint, & propter intemperantiorem usum alimentorum & voluptates: atque hoc ipsum Mosem haud obscure significasse istis verbis: *omnes dies nostri declinaverunt propter iram tuam* ^c. De diluvio ^d fama apud gentes percrebuit etiam ante quam libri Mosi in toto mundo legerentur, quod Grotius aliique collectis gentilium testimoniis probarunt. Dicunt, diluvium non posse concipi universale, quod nec in aëre, nec in mari sit tanta aquarum copia, quæ tam vastum spatium implere queat. De quo prolixè alii; ideoque verbo nos expediemus, nempe disruptos esse omnes fontes *thekom rabba*, *abyssi magnæ*, & *cataraëtas cæli apertas esse*. ^e quæ abyssus fundo carens, qua initio creationis omnia tegebantur, infra terram & communem ma-

C 3

ris

^a lib. cui titulus, Μακροβίοι. ^b ad Gen. Vid. Diff. Buxt. ^c Psalm. 90: 9. ^d Gen. 6. 7. 8. ^e Gen. 7: 11. coll. cap. 1: 2. Job. 28: 14. cap. 38: 16.

ris fundum se demittens, nobis occulta est. Accedit eorum sententia, qui per aquas supra expansum collicatas a non intelligunt nubes, sed aquas longe superiores. Et si & ego persuasus sim, nubes intelligi, quis tamen aliquid certi pronuntiabit de corporibus in tam vasto cœlorum spatio comprehensis? Neque historicus necesse habet, quando de veritate rei insolitæ & miraculosæ indubitato constat, modum certum, quo res gesta sit, singulatim exponere. *Turris Babylonica* gentibus fabulosa visa est, quod ejus altitudo dicatur fuisse *in cœlum* b. Cum unusquisque videat, hanc esse hyperbolicam locutionem, qua & usi exploratores atque ipse Moyses, c urbes terræ Canaan vocantes magnas, & in cœlum usque munitas, quod scilicet inusitatæ, non tamen prodigiosæ, essent magnitudinis. Et si quæ absurditas esset statuenda, ea non foret Mosi vel scripturæ imputanda, sed superbis turris architectis, quorum ore ea jactata est. Quod attinet *statuam salis*, in quam Lothi uxor dicitur conversa a notandum, ista verba, *vattehi nezibh melach*, & *facta est statua salis*, a Rabbi Levi ben Gerson referri non ad uxorem Lothi, quam naturali modo mortuam esse putat, sed ad Sodomam, quæ facta fuerit statua salis; quod non appareat ratio, ob quam Deus voluerit ejusmodi miraculum facere in uxore Loti. Hanc tamen sententiam Abarbanel recte falsam esse ostendit e ex eo, quod secundum R. Levi dici debuisset, & *respexit uxor ejus post ipsum, & mortua est.* & monet, hoc signum non esse factum in bonum uxoris sed in ejus plagam. Dicit ergo,

a Gen. 1:7. coll. Ps. 148:4. b Gen. 11:4. c Deut. 1:28. d Gen. 19:26. coll. Luc. 17:32. e Comm. in b. t.

go, factam esse statuam salis ad instar reliquorum, quæ erant in urbe Sodom. Ita R. Aben Esra statuit, sulphure & sale ossa ejus esse combusta, quemadmodum, reliqua terra periit igne & sulphure cœlitus misso. Quæ non est absurda sententia. Et si Mosi baculus mutatus est in serpentem ^a quid ni etiam Loti uxorem credamus mutatam in statuam salis? sicut eorum corpora qui fulmine tacti, mirum in modum obrigesce-
re videmus. Desine etiam mirari, quod Moses *originem omnium populorum* ^b in hoc primo libro nobis tradiderit. Cum, ut supra vidimus, non tantum in aula regia Ægyptiaca quadraginta annos conversatus, sed etiam cum aliis orientalibus Midianitis Arabibus, Idumæis, Moabitis cæterisque populis per longum temporis spatium, commercium habuerit, & ex traditione & monumentis Patrum de omnibus satis superque fuerit informatus. Vixit enim centum viginti annos ^c. Vel hoc etiam argumento sacrarum literarum auctoritas clarissime nobis innotescit, quod Græcis & Romanis scriptoribus tum antiquior, tum longe veracior & omni exceptione major Moses originis gentium certiora & clariora vestigia nobis reliquerit, quam quæ in vetustissimarum gentium monumentis apparent. Accedit, quod in hunc diem nemo potuerit antiquiorem linguam Hebraica demonstrare, quæ sola veram *Adami, Vulcani, Babelis, Assyriæ, Bæli, Hammonis, Jonum, Papæ*, aliarumque innumera-
bilibus vocum etymologiam pandit. Ita Hieronymus ^d testatur Ægyptum usque ad sua tempora Ægyptiorum lingua dictam fuisse *Ham*, nempe a filio Noachi.

^a Exod. 7: 10. ^b Gen. 10, & 11. ^c Duet. 34: 7. ^d Quæst. Heb. in Genes. fol. m. 94.

Noachi. Et Plutarchus refert, fuisse olim appellatam *Χημία*. Hinc sine dubio ars metalla transmutandi *Chemia* ab Ægyptiis nuncupata de nomine *Chami*, primi gentis ejus auctoris, & ab Arabibus, articulo *al* adjecto, *Alchemia*. Hæc de historia Mosaica in controversiam vocata. Reliquæ res gestæ Abrahami, Isaaci & Jacobi, pluribus circumstantiis descriptæ, non sunt tot cavillationibus obnoxia. Doctiss. Th. Hyde^b nuper Oxoniensis Academiae decus, ex antiquis Persarum monumentis fidem facit, priscos Persas credidisse, Religionem suam progressu temporis inquinatam ab Abrahamo, Antistite suo, fuisse reformatam, ideoque Persarum religionem Arabice loquentes nuncupasse *millat Ibrahim*, & Perso-Medice loquentes *Kish Abraham*, i. e. *religionem Abrahami*. Observat etiam, Indorum idololatricorum Antistitem olim primum nuncupatum *Brahma* seu *Brahama*, qui ab Abrahami nomine Hebraico sic vocatus creditur, sicut *Ibrahim* apud Arabas idem est quod *Abraham* & *Braham*. Sed festinamus ad ultimam, quæ superest, objectionem contra Genesin & totum Pentateuchum institutam, quod in hisce libris nihil quicquam reperiatur de *immortalitate animæ* & *resurrectione mortuorum*. Cui quoque paucis est satisfaciendum. Quis non miretur cæcitatem istorum hominum, Mosem accusantium, qui eos condemnabit. Terram & aquam Deus jussit animantia ad pastum abjecta producere^c, sed homini fingendo suas ipsius manus admovit, eumque ad sui similitudinem fecit^d. Omnibus animantibus unam tantum vitam, unam animam dedit, sed
homini

^a Tract. de Iside & Osiride. ^b In Historia Relig. Veterum Persarum.
^c Gen. 1: 20. 24. ^d ibid. vs. 26. 27.

homini largitus est נשמה נשמה *nischmath chajim*, id est, *spiraculum* (animam) *uitarum* ^a vitæ scilicet corporis, vitæ mentis, & vitæ totius compositi, atque inter has viventes substantias arctissimum vinculum fecit, termino quidem corporeo *inspirationis* vel *insufflationis* adhibito, sed Θεωπνεύωσ intelligendo. Ubi in tota historia creationis ejusmodi *neschama*, qua in scriptura, ^b & ex mente Rabbinorum rationalis ac immortalis anima significatur, & tales *vitæ* brutis attribuantur? ubi legis, Deum brutis insufflasse vitas, sive mentem infudisse? Per hanc sublimem humanæ mentis essentiam, homo Deo quodammodo similis & divinæ naturæ particeps factus est. Exstant complura Mosaica testimonia, quibus articuli fidei de *immortalitate animæ & resurrectione mortuorum* in tuta arce collocantur; exstat exemplum Enochi, nec defunt typi. Cum Deus Adamo, ^c qui sine peccato, fatentibus Magistris, in æternum victurus fuisset, transgressuro pœnam comminatus est æternam, ^e contra vi oppositorum vitam promisit æternam in statu integritatis permanens. Rabbi Joseph Albo tria Religionis principia primis quatuor capitibus Geneseos contineri docet, existentiam Dei, capite primo, legis & prophetiæ divinitatem capite secundo & tertio, denique providentiam ac retributionem, sive præmium & pœnam capite quarto: Hisce positis principiis scriptorem sacrum capite quinto de novo exordiri putat historiam generationum. Verba divina ad Cainum, commate septimo, ^d expressa, Onkelos interpretatur: Si non benefeceris, ad diem judicii peccatum

D

catum

^a Gen. 2: 7. ^b Deut. 20: 17. Ps. 150: 6. Prov. 20: 27, 28. Jes. 42: 5. Dan. 10: 17. ^c Gen. 2: 17. ^d Gen. 4.

catum tuum reservabitur, in quo futurum est, ut vindiceris, si pœnitentiam non egeris. Capite quindécimo a Deus Abrahamo *mercedem valde magnam* promittit, per quam non sine ratione Judæorum interpretes hujus & futuri seculi felicitatem intelligunt. Ad caput vicesimum secundum, quo narratur *ligatio Isaaci*, veteres Hebræorum Doctores ^b adnotarunt, certum fuisse Isaacum de mortuorum resurrectione, atque ita eum loquentem introducunt, *Benedictus es Domine, qui mortuos in vitam revocas*. Nec silentio prætereunda elegantissima Abarbenelis commentatio ^c: Illud, inquit, ex ligatione Isaaci discimus, *animam post mortem esse superstitem & spirituales ejus mercedem*: Nisi enim Abraham firmissime credidisset, esse spirituales mercedem, nequaquam in filii sui unigeniti necem consensurus fuisset. Ideo dignus erat *vita æterna*, quæ præstat filiis & filiabus ^d ideoque fide Abrahamum obtulisse Isaacum, rationatum, quod etiam *ex mortuis suscitare* potens Deus sit, indeque, ipsum in typo recepisse, testis est Apostolus ad Hebræos ^e. Patriarcha Jacobus morti proximus, in media benedictionum pronuntiatione, a carissimis, ut videtur, filiis facie averfa, de salute animæ post hanc vitam sollicitus ad Deum suum suspirium hoc mittit: *Salutem tuam exspecto Jehova*, non salutem Simsonis ex præcedente tribu Dan orituri, ajunt antiqui Hebræi, ^f quæ fallax, quæ caduca, sed animæ salutem æternam, liberationem per Messiam. Ex eo, quod se Deus vocat *Deum Abrahami, Isaac*

^a Gen. 15. vers. 1. ^b *Jalkut*. P. 1. f. 28. 3. ^c *Abarb. ad Gen.* 22. ^d *conf. Matth.* 10: 37. ^e *Hebr.* 11: 17, 19. ^f *Targum. Jon. & Hieros. Aben Esra, Bechai, Abarb. ad h. l.*

Isaaci & Jacobi, ^a Salvator, eos adhuc superstites esse post mortem infert, & eorum corpora esse resuscitanda, cum *Deus non sit Deus mortuorum, sed viventium* ^b. Cum Deus facientibus statuta & judicia sua promittit *vitam* ^c, rursus Judæorum Doctores vitam animæ, vitam æternam, non tantum hujus sed etiam venturi seculi, post mortem in resurrectione futuram intelligendam esse, mascole defendunt. Et de sacrificio, quod *חולא* *holocaustum* vocatur, testatur Abarbenel ^d ejus finem fuisse, ut homo mentis oculos ad vim & naturam divinam sui procreatricem adjiceret, & intelligeret, immortalem esse suum ipsius animum: sicut animal jugulatum & igni admotum exspirabat odorem Deo suavissimum, ita eorum, a quibus hoc sacrum conficiebatur, animos post mortem, ad Deum pervolatos in locum celsum & augustum, ibique divinæ Majestatis solio appositos odorem spiraturos Deo jucundissimum: & sicut hoc sacrificium totum adscendebat, ita animum ad Deum, a quo datus, remeare cum natura divina conjungendum. Si spes patrum in Deum & redemptorem suum non fuissent erectæ post hanc vitam, frustra istud grave jugum impositum tam stricte observassent. Denique, cum prolixius hic disputare non liceat, resurrectionem in Cantico Mosi ^e fortiter inculcatam esse credunt Judæi, cum Deus primo *occidere se*, & deinde *vitæ restituere*, & primo *vulnus infligere*, deinde *mederi*, dicit. Hisce verbis, inquit Rabbi Bechai ^f designatur *resurrectio mortuorum* & *futurum seculum*, quod erit post hanc resurrectionem.

D 2

rectio-

^a Exod. 3: 6, 16. ^b Matth. 22: 31. ^c Onk. R. Sal. R. Bechai, A-
berb. alii. ^d Pref. ad Lev. ^e Deut. 32: 29. coll. 1 Sam. 2: 6. ^f Com-
ment. in Leg. fol. 425. 3. adde locum Num. 23: 10.

rectionem, ubi pii transferentur ex hoc seculo vivificationis mortuorum in seculum futurum, tum quoad animam, tum quoad corpus, in gaudium, quod oculus non vidit ^a. Et cum prophetarum scripta nonnisi Mosis sunt testimonia, & Malachias, qui Canonicos libros obsignavit, meminisse jubeat Mosis, cuncta reliqua loca V. T. huic rei confirmandæ adduci possunt, quorum præcipua hic apponere visum ^b. Ideoque verum est, quod Hebræi de hisce necessariis fidei nostræ articulis testantur, eos extare in *lege*, *Prophe-tis* & *Hagiographis* ^c. Quis ergo amplius asserere audeat, hanc fidem neglectam esse in Mosaicis libris, cujus totiens Moses & Patriarchæ meminerunt. Ita videmus, librum generationis a Mose conscriptum non modo veræ sapientiæ esse Oceanum, in maria & flumina aliorum scriptorum se diffundentem, non modo chronologiæ basin & omnis historiæ fundamentum, verum etiam fontem omnis spei & consolationis.

VII. Atque ita satis superque demonstratum esse reor, Mosi non defuisse facultatem vera scribendi, quorum nonnulla quidem captum nostrum, neutiquam vero Dei potentiam excedunt. Nec erat, cur fallere vellet. Si evolvatur totus Pentateuchus, scriptoris in pertexenda historia sinceritas ac fidelitas vel inde maxime emicat, quod alienus ab omni adulatione & ambitione neque quenquam metuit, neque quicquam speravit, aut ad id, quod sua intererat, respexit. Populi enim & Patrum errores ac vitia vehementer perstrinxit, nec tacuit enorme delictum, in fabricatione vituli

^a *Jes.* 64: 3. ^b *1 Sam.* 25: 29. coll. *Annot. Seder Olam ad b. t. Job.* 19: 25, 26. *Psal.* 17: 15. 49: 16. *Eccles.* 12: 7. *Jes.* 66: 14. *Ezek.* 37. & *similia.* ^c *Abarb. cap. fidei cap. 15.*

vituli aurei perpetratum ^a cujus criminis in hunc usque diem Judæos pudet. Neque propriæ familiæ Levi perpercit ^b imo non dissimulavit proprios nævos & inobedientiam, poenasque commemorat sibi propterea inflictas ^c. Ne quidem posteros ad dignitatum & honorum gradus evehere studuit, cum ducatus & imperii successorem Josuam ex tribu Ephraim destinaverit, Aharoni ejusque posteritati sacerdotium dederit, suosque ad Tabernaculi ministerium ablegaverit ^d. Ita in omne tempus Reipublicæ constituendæ consuluit, non lucri & pecuniæ, non honoris & gloriæ cupiditate, sed virtutis omnem vim in animi robore & magnitudine, & in omni rerum humanarum contemptione & despicientia, & in pietate posuit. Lege, si placet egregiam epistolam Ciceronis ad Luccejum ^e & animadvertite, quanta vir excellentissimus arserit cupiditate, nomen ut suum scriptis illustraretur & celebraretur, postulando etiam, ut ornaret sua vehementius etiam, quam fortasse sentiret, & in eo leges historiæ negligeret & amoris suo plusculum etiam, quam concedit veritas, largiretur. Ita Cicero peccavit in leges, quas ipse historico præscripsit ^f. Hoc vitio nusquam legimus laborasse Mosem. Is propriam gloriam & famam non quæsit, sed in omnibus suis negotiis Dei solius gloriam & potentiam deprædicavit. Ex quibus omnibus evidens est, necessitatem illum & altiore instinctum, non impotentem ambitionem, non regnandi cupiditatem, ad ea scribenda compulisse. Atque ita Mosem duas præcipuas histori-

D 3

storici

^a Exod. 32. ^b Gen. 34: 15. cap. 49: 5-7. ^c Num. 20: 11, 12. cap. 27: 14. Deut. 1: 37. cap. 3: 27. cap. 34: 4. ^d Lev. 8. ^e fam. ep. l. 5. cap. 12. ^f 2. de Orat. c. 15.

historici leges impleſſe videmus. Reſtat tertia, quod ſcribere debeat res arduas, magnas, præclaras, non inanes, leves & ludicras, qua in re mihi non multum videtur laborandum. Moſaicæ hiſtoriæ pondus ab objecti dignitate commendatur, cum non pertineat ad particularem aliquem ſtatum, ſed ad omnem Dei populum, ſed ad totum mundum, imo ad Deum ipſum O. M. quo pacto ſcilicet univerſum orbem produxerit, qua providentia eum gubernet, quomodo foedus cum mortalibus pepigerit, viamque vitæ & mortis eis propoſuerit. Quæ omnia ſunt magna, præclara, admiranda.

VIII. Ita, ni fallor, perſuaſi erimus de ſummi viri ingenio, iudicio, ſupientia, experientia, candore; dabo etiam eorum, qui huic rei interfuerunt, dabo univerſi populi Iſraelitici conditionem, dabo iudicium Senatus. Moſem iſta Acta & instrumenta potuiſſe exarare vidimus, ſed populus non erat idoneus ad veritatem harum rerum intelligendam, ad verum a falſo diſcernendum? a Moſe potuit ſeduci, & ſeductus hanc fraudem falſamque traditionem in filios propagare? quemadmodum a Lycurgo Spartanos, a Numo Pompilio Romanos, a Muhammede Arabas deceptos fuiſſe, nemini poteſt eſſe ignotum. Immo tempore Jeroboami in decem tribuum defectione ipſi parentes Iſraelitarum ſuos filios decepiſſe videntur, idololatricum cultum inculcantes, quidni pari modo in deſerto decipi potuere majores? Hanc ego cauſam ſic agam, ejuſmodi res ita notas, ita teſtatas, ita manifeſtas, proferam, ut neminem fore arbitrer, qui non facile animadvertat diſparem rationem eorum, qui a Lycurgo, Numo, Muhammede

leges

leges & ritus, ac Hebræorum, qui sua sacra a Mose acceperunt. Illi ab impostore aliquo primum decepti veram doctrinam & veras ac divinas leges esse credidere, quas filiis suis instillarunt; quandoquidem facile induci poterant, ut admitterent, quæ ipsi nec viderant nec audiverant, sicut Lycurgus leges suas Apollinis Delphici, Numa suas Egeriæ auctoritate confirmavit, Muhammed ab angelo Gabriele se Alcoranum accepisse finxit. Sed res hic ita acta est, ut non modo aures hominum, sed etiam oculos totius populi, interfuisse appareat. Quomodo enim Judæorum majores ita decipi potuere, quum Moses non diceret populo, quod Numa Romanis, quod Muhammed Saracenis: Deus hoc mihi revelavit, ab angelo hoc accepi ut vobis notum faciam. Sed *Vos vidistis, Vos audivistis* ^a. Qua, quæso ratione ad populæ duræ cervicis visum & auditum provocare potuit, si nihil viderint, nihil audiverint? Falli ergo poterant, si hæc omnia falsa fuerint, se per mare rubrum sicco pede transivisse ^b se sæpius Deum loquentem, Mosemque respondentem audivisse ^c, se columnam nubis cottidie castra præcedentem vidisse, seditioforum se horrendum supplicium animadvertisse, ^d manna per quadraginta annos singulis diebus e cælo delapsum comedisse ^e, cum tamen transierint, audiverint, viderint, animadverterint, comederint. Ita ex hominibus fungi, & lapides facti fuerint, ratione, sensu & experientia vacui. Quid tibi videtur, Lector, poterantne, qui ista prodigia semper oculis suis usurpabant, dubi-

^a Exod. 19: 4. cap. 20: 19. Deut. 4: 3. seq. cap. 5: 3, 23. seq. cap. 6: 20. seq. cap. 29: 2, 3, 16, 17. cap. 31: 7. cap. 33: 1-5. ^b Exod. 14, ^c cap. 19: 20. Deut. 4. & 5. ^d Num. 16. ^e Exod. 16.

dubitare, Moſem eſſe divinum legatum. Specioſa licet ſint, quæ a temporibus Jeroboami^a adducuntur, excuſſa tamen ſtatim evaneſcent. Jeroboam neutiquam decepit populum, ut Muhammed, alii-que aſtuti politici: non dixit, ſingularem ſe revelationem habere cum populo communicandam; non mutare cultum intendit, ſed eum duntaxat transferre ſtudit in Dan & Bethel; ideo decem tribubus perſuadere annixus eſt, templum Hieroſolymitanum non eſſe adeo neceſſarium. Ut ergo populum ſibi devinciret, imagines ſuas in vitulorum formam effinxit. Quemadmodum inter Pontificios, imaginum cultum introdu-ctum eſſe novimus, qui tamen omnia ex receptis probare conantur principiis, quæ neutiquam abjiciunt, licet alia multa addant. Deus autem iſtis & Eliæ^b temporibus fidem populi ſui miraculis confirmavit, ut ſibi novum iſtum cultum diſplicere comprobaret. Quid? quod hoc exemplo contrarium demonſtretur. Eſſi enim Jeroboam populi novi animos ſtuderet conciliare, atque facinora ſua religionis ſpecioſæ pigmento dealbare noſſet, quum ſacerdotes, ſacrificia & alia, quæ ſacra templi Hieroſolymitani, ejuſque formam exprimerent & exemplar, eo conſilio inſtituiſſet, ne populus religione tactus tandem ad antiqua ſacra reditum meditaretur, ſcopo tamen ſuo plane excidit, quum præter Levitas, tot viris in omnibus Iſraelis tribubus, non tantum ex primoribus, verum etiam ex plebe, falſitas cultus ſuboluiſſet; ideo-que relicto decem tribuum regno, Hieroſolymam ſe reciperent, ubi Deum quærebant, & Deo patrum ſacrificia offerebant, atque verum cultum præſtabant.

Reges

^a 1 Reg. 11: 26. cap. 12: 26. ſeq. cap. 13. ^b 1 Reg. 18.

Reges ergo istorum temporum, ac falsi prophetæ legem Dei, cujus certam traditionem habebant, & quam falsam esse nunquam suspicati sunt, humanis consiliis, in odium duarum tribuum, cum idololatrico cultu componere studuerunt. Cum enim videret Jeroboam, templum esse in potestate Rehabeami, metuebat, ne gens tumultuosa, quæ a Davidica familia discesserat, templi amore ad eam revocaretur, atque ita suum regnum dissolveretur; ideoque callido consilio in finibus suis sacra loca constituit, in quibus populus religionis gratia conveniret. Et cum non tantum sacerdotes & Levitæ, verum etiam multi alii e populo viderent, sibi per Jeroboamum non licere templum Hierosolymitanum adire, sicut antea fecerant, quod forte non putabant, quando a Rehabeamo defecerunt seditiosi; atque novam hanc & fucatam religionem detestarentur, rex callidus vulgo persuadere conabatur, eandem sacerdotii ac regni rationem esse, & sicut regnum a domo Davidis, ita sacerdotium a familia Aharonis esse translatum; decem tribus carere posse sacerdotibus ac Levitis, atque hoc pacto immunes fore a decimis cæterisque donis, quæ iis dare tenebantur pro ministerio, ac civitates omniaque prædia Levitarum convertenda in fundos Israelitarum, quo fine sacerdotes *de extremis* vel infima populi fæce elegit. ^a Sed quid lucri inde fecisset Moses, si absque Dei jussu populo legem & religionem obtrusisset? nulla honoris, nulla imperii dulcedine captus. Denique non stupor vel ruditas populi causa erat, quod Jeroboam eum a vera religione distrahere potuit, sed seditio ac tumultus, atque in alios gen-

E

tium

^a 1 Reg. 12. & 13. 2 Chron. 11: 13-16. cap. 13: 9.

tium deos propensio; quapropter vitulos fecisse dicitur ad antiquissimi vituli exemplar, quem ad montem Sinai conflaverant, cum iisdem verbis usus sit in illorum dedicatione a quibus parentes olim ad montem Sinai alterum dedicarunt^b, uterque enim dixit: *Hi sunt dii tui, Israel, qui ascendere fecerunt te e terra Ægypti.* Quis hic populum decepit? non sane Aharon, qui eum fatis videtur conatus fuisse a tali proposito avertere, sed compulsus sine dubio, ut impiæ petitioni acquiesceret. Et quomodo Israelitæ decipi poterant? cum vix 50. dies præteriissent, quando potentia divinæ illustrissima signa viderant, & vocem Dei e monte, atque inter alia etiam hæc verba audiverant: *non habebis deos alienos coram me; non facies tibi sculptile*^c. Fontem autem & originem mali Deus detexit dicendo^d: *corrupit se populus, quem eduxisti ex Ægypto, recesserunt subito de via, quam præcepi eis.* Mose enim diutius in monte commorante, mente & voluntate corrupti formarunt vitulum, sive Deum in formam bovis. e Vitulum quidem Deum esse, vel se ex Ægypto eduxisse, non putarunt, qui jam demum conflatus erat, sed voluerunt eum mediatorem esse loco Mosis, vel desiderarunt hanc imaginem Numinis in Ægypto culti, quam scirent a se non discessuram, sed in sua potestate futuram.

IX. Si quis porro cavilletur, Mosem non fecisse ista miracula, quæ vidisse leguntur Israelitæ, sed illum hisce e tenebris Ægyptiacis vixdum emergentibus, sua sagacitate fucum fecisse, simplici ac rudi plebe-

^a 1 Reg. 12: 28. ^b Exod. 32: 8. ^c Exod. 20: 3. 4. ^d Exod. 32: 7. Deut. 9: 12. ^e Psal. 106: 20.

plebeculæ imposuisse; eaque opera tanquam divina valde amplificasse, quæ post obitum eorum, qui cum Mose per desertum errarunt, vulgata sint, & a credula plebe excepta, ac postea continua traditione propagata? Ei respondemus, nec hoc præjudicium, quod ethnicorum quorundam animos occupavit, habere pedes, sicut Judæi de *mendacii* ^a vocabulo Hebræo loqui consueverunt. Quamvis enim iste populus in religionis negotio ob duram servitutem parum videatur versatus, tantus tamen ei stupor imputari non debet, ut hanc fraudem sentire non potuissent. Vexatio enim dat intellectum, quemadmodum hodieque videmus, quod Judæi vexati licet, alios caliditate superent. Et falsum est, Mosi rem fuisse cum rudi plebecula, quum in historia Exodi ^b narretur, consilio Jethronis Principes mille, principes centum, principes quinquaginta, principes decem virorum institutos, qui Mosi fuerunt a consilio, eumque in minoribus causis sublevabant. Cum autem sexcenta circiter millia virorum peditum, absque parvulis & absque reliqua turba senum, mulierum, profelytorum & servorum exivissent, & unicuique millenario numero unicus Chiliarcha, cuique centenario centurio, quinquagenario pentecontarchus, & denario decanus præfuisse censeatur, totus ille numerus sexcentorum millium virorum, Principum seu præfectorum superiorum & inferiorum summam exegit septuaginta & octo millium & sexcentorum. Hi omnes, qui Mosi a consiliis erant, decipi poterant scilicet. Deinde sub finem mensis secundi anno secundo

E 2

^a שקר mendacium; sed vocabulum אמת veritas pedes habere dicitur.
^b Exod. 18.

cundo exitus ex Ægypto, Moses onus deprecatus a postulavit collegas, qui in partem laboris venirent, & de omnibus tribubus communem curam atque eandem cum Mose jurisdictionem haberent, quibus extraordinaria prophetia concessa: ut evidentibus indiciis populo innotesceret, eos a Deo selectos, Mosi adjunctos, & ejusdem Spiritus communionem donatos esse. Quis hic paucos homines cum Mose in fraudem conspirasse fingat? Non cadit in hos mores, in hanc vitam, in hos homines, sapientiæ & prudentiæ gloria præcellentes ista suspicio. Et quamvis conditio populi in Ægypto sub dura servitute vix permetteret, ut sapientiæ & prudentiæ suæ specimina ederent, iisque artibus operam darent, quæ ad ornatum & splendorem faciebant, magnifica tamen tabernaculi structura abunde testatur, ^b non defuisse ejusmodi viros, qui peritia & arte non in uno solo opificio, sed in omnibus peritissimos adæquarent, & alios quoque singulari arte pollentes dirigerent.

X. In cassum alii objiciunt, parentes Judæorum, duce Mose, in istam fraudem conspirasse, leges & tabulas Mosi adscripsisse, ut eis honorem & reverentiam conciliarent, tantique viri memoriam servarent, dicentes a Deo esse profectas? Nam & hujusmodi ratiociniis cordatos viros non multum ponderis inesse judicaturos, facile mihi persuadeo. Circumspiciamus, quæso, mentibus nostris hosce ipsos homines, qui cum Mose terra Ægyptiaca sunt egressi, & cogitemus, fierine potuerit, ut omnes parentes, viri ac feminae in unam fraudem convenirent? ut omnes religionem suam a vitam in Ægyptum invectam abjura-

rent,

^a Num. 11. ^b Exod. 25. & seqq. cap. 31: 2. seqq. cap. 36: 1. seqq.

rent, & novam constituerent, eamque divinam esse prædicarent, quam talem non esse, omnes erant persuasi. Nec parentes duntaxat, verum etiam filios in eandem fraudem conspirare oportuisset, quum non omnes essent parvuli, qui facili negotio decipi potuissent, sed etiam adolescentes ac juvenes magno numero. Iis ergo omnibus persuaderi poterat, per mare rubrum transiisse, Deum loquentem audivisse, & similia, si hæc falsa fuissent? Hi sane qua erant audacia & protervia, figmentum postea non dissimulassent. Qui adeo propensi erant ad transgressionem legum Mosaicarum, & ad idololatriam ac rebellionem proclives, nonne, si vel minima fraudis suspicio fuisset, hoc jugum excussissent? Denique cum Moses in deserto multorum invidiam sibi conciliasset, eo quod nimium in se suscepisset, cum eum ambitionis & tyrannidis accusassent, ut se miraculo defendere cogeretur ^a, neutiquam se hoc ex proprio cerebro, sed divina auctoritate fecisse; quam absolum est credere, hunc Virum inter tot hostes ausum fuisse quædam inferere publicis Actis, quæ non essent indubiæ veritatis, vel populo Legem obtrudere, quæ ipsum & totam posteritatem obligaret? Quis credat, populum istum tam durum atque intolerabile jugum, quod nec ipsi nec ipsorum filii portare poterant, lubentes in se suscipere voluisse, quod saluti & commodo Reipublicæ contrariari videbatur, nisi illud a summo Numine sibi impositum persuasi fuissent? cum præter diem Sabbathi, quem tanto rigore custodire jussi sunt, ut si eo vel lignum aliquis colligeret, morti adjudicaretur, ^b tot & tam solennia festa celebrarent, quotan-

nis ^a ter omnes mares Hierosolymam adscendere, tot sacrificia offerre, primitias omnium rerum, etiam filiorum & pecorum dare, atque annos Sabbathicos ac Jubilæos observare cogerentur, qui mos non obtinebat in ulla alia gente, unde periculum annonæ metuebant: Quis ex his & similibus non videt, istas leges non spectasse externam populi salutem, & per consequens non fuisse inventum politicorum, sed immediate respexisse DEI honorem, cui serviebant, & propter quem civile commodum negligere debebant, adeoque fuisse divinæ originis? Si, non obstantibus omnibus illis validissimis argumentis, clamare non desinant, serioribus temporibus hæc monumenta Mosi fuisse adscripta, dicant ergo aperte, ubi? quo die? quo tempore? quo præsentem? quis serioribus temporibus Mosi adscripta asserat? nemo. Si Mosi non licuit hæc fingere, & populo persuadere, leges esse divinas, nisi oculati testes fuissent divinæ promulgationis, multo minus id fieri potuit sequentibus temporibus, post obitum Mosi. Quandoquidem tantus populus egressus ex Ægypto per quadraginta annos gubernari non potuit sine legibus; si autem post ingressum in terram Canaan leges fundamentales diu ante stabilitæ, mutatæ fuissent, quis non animadvertit, quantam hoc peperisset confusionem? Et cum in quatuor posterioribus libris diversissimæ & minutissimæ narrentur circumstantiæ temporum, locorum, personarum, quisque videt, hæc scripta fuisse isto ipso tempore, quo gesta fuere, nempe in deserto. Accedit, quod Ægyptii Mosem, teste Josepho ^b, pro uno suorum sacerdotum habuerint, & Diodorus Siculus

^a *Exod. 23.* ^b *lib. contra Appionem.*

Siculus aliique eum annumeraverint celeberrimis legislatoribus, quemadmodum id dudum a viris doctissimis est demonstratum, unde necessario sequitur, antiquissimas gentes scripta, de quibus disputamus, Mosi vindicasse.

XI. Atque ita mihi satis superque dixisse videor de certitudine traditionis. Sed una restat objectio, qua veritatis hujus fides labefactari & concuti posse videatur, quæ hæc est, nos certos esse non posse, traditionem illam a primis patribus acceptam, fideliter & sine ulla mutatione ac corruptione per sequentia secula in feros posteros, esse propagatam, ut ei indubitata fide acquiescere queamus: Rarissima enim inter Judæos fuisse libri legis exemplaria, docere historiam Regis Josaphati ^a, qui sacerdotes & Levitas per omnes urbes Judæ circumire & populum docere jussit, & *cum hisce Sacerdotibus ac Levitis liber Legis Domini* fuisse dicitur, quod neutiquam fuisset necesse, si exemplarium hujus Legis aliqua copia fuisset inter Judæos; & tempore regis Josiæ ^b cognitionem Legis in populo plane fuisse oblitteratam; cum enim in templi repurgatione & restauratione exemplar Legis diu deperditum repertum, & coram rege ac populo lectum esset, regem attonitum scidisse vestimenta sua: Neque videri populum in captivitate Babylonica de fervandis codicibus fuisse sollicitum, adeoque non carere probabilitate, non extitisse post istam captivitatem ullum perfectum aut integrum Legis Mosai- cæ aut librorum prophetorum exemplar, prout antea extiterant. Efram ergo cum suis collegis ex quibusdam conservatis particulis summa cura & industria collectis

collectis illud Biblicum corpus, quod nunc habemus, concinnasse: Tempore Maccabæorum jussu regis Antiochi, ^a qui crudelissimo dominatu omnem Judæam oppressam tenebat, sacra volumina fuisse combusta. Quin postmodum ab ipsis Judæis, in odium Christi & Christianorum, aliquot vaticinia ad Christi adventum spectantia maligne fuisse sublata, vel depravata. Denique plurima in hodierno codice Hebræo occurrere, quæ evidenter probent, Pentateuchum per omnia non esse talem, qualis a Mose fuerit conscriptus. Has ultimas opiniones Christianorum quorundam suffragiis ornatas reperimus.

XII. Primum a me impetrare nequeo, ut credam, tam rara fuisse exemplaria *libri legis*, ut in diversis urbibus eorum nullum comparuerit, cum Deus promiserit, legem nunquam oblivioni tradendam ab Israël ^b. Ipse rex jussus est describere *exemplar legis* ^c, & prophetæ sua habebant apographa, ad quæ provocarunt, populi reprehendentes flagitia. Imo Hebræorum Magistri docent, unumquemque majorem legem descriptioni fuisse obligatum, vi præcepti divini, ^d Quod autem sacerdotes & Levitæ tempore regis Josaphati populum docturi, secum *librum legis* fumerent, ejus rei ratio esse potest, quod lectio legis publica esset præstanda ex codice singulari accuratissime descripto, a sacerdotibus fidei custodia assertato, cum populus possideret vulgares libros. Neque verba historiæ Josiæ ^e in hunc sensum detorquenda sunt, quasi populus integer tunc destitutus

^a 1 Macc. 1. & 2. ^b Deut. 31: 21. Jesa. 59: 21. ^c Deut. 17: 18. ^d Ita Sanh. fol. 21: 2. Majem. Hil. Tephill. c. 7. juxta Deut. 31: 19. cap. 6: 6. 7. cap. 11: 18. 19. ^e 2 Reg. 22.

tus fuerit omnibus exemplaribus Mosis. Quorum hæc animum subit cogitatio, illi fane peritis rerum æstimatoribus se præbent deridendos. Cum expressis verbis in libro Paralpomenon a Chilkijah sacerdos invenisse dicatur את ספר תורה יהוה ביד משה *librum Legis Domini per manum Mosis*, & quidem *librum התורה* *Legis illius*, id est librum divinum, Mosis ipsius manu exaratum, qui forte postmodum interiit, neque tamen interierunt omnia legis exemplaria. Sicut tabulæ decalogi ipso Dei digito scripti confractæ sunt, nec tamen ab illo tempore caruerunt, nec etiamnum careremus decalogo. Neque meo iudicio aspernanda est Talmudistarum, Abarbenelis, aliorumque conjectura, b regem Josiam perplexum fuisse, non quod videret exemplar Legis, sed quod Saphan, qui ejus mandato eam prælegebat, divina providentia inciderit in ista oracula, c quibus peccata & judicia populi Judaici clarissime prædicta, vel supplicia Regi infligenda d, quæ pius rex antea non videtur animadvertisse. Quod autem obtendant, populum in captivitate Babylonica de libris sacris sollicitum non fuisse, nec post illam captivitatem ullum integrum Legis Mosaicæ exemplar extitisse, in hoc argumento nervos ac vires desidero. Libros enim, ut in ipsa captivitate, ita statim a reditu ex ea religiose asservatos, lectos, usurpatos fuisse constat. Cum enim Esra scriba e Babele mitteretur a rege Artachsasta ad visitandum Jehudam & Hierosolymam, cum regio decreto, illud factum esse dicitur, *juxta legem Dei, quæ in manu Esræ*
F erat a.

a 2 Chron. 34: 14. b Sanhed. cap. 7. Aberb. in 2 Reg. 22. c Dent. seqq. d ibid. vs. 36.

erat ^a. Idem Esra cum Nehemia legem Dei prælegebat, & quidem *illum librum, legem Dei* ^b, id est legem, a Mose scriptam, quam populus postulaverat, inde miracula Mosis repetebant ^c, cultum secundum eam restaurabant ^d. Inter ipsos Haggai & Zacharias prophetabant ^e nec non Jeremias, Ezechiel, Daniel ^f, & ultimus prophetarum Malachias ^g legem Mo-
sis in memoriam revocabat. Quis ergo tam stolidus erit & ineptus, ut istum populum negligentiae & incuriae accuset? Accedit, quod Israelitæ in Assyriam deportati non destituti fuerint libro Legis; quandoquidem Rex Assyriæ, ^h cum cognovit, Deum novis Samariæ colonis immisisse leones, e captivorum grege misit *sacerdotem*, qui eos doceret *Legem*, quam Dominus illius regionis ante præscripserat. Et tam illi Cuthæi, sive gentiles in Samariam translati, quam Israelitæ, qui in terra manserant, legem Mo-
sis edocti sunt, quia reprehenduntur, quod *non fecerint secundum legem & secundum præceptum, quod præcepit Dominus filiis Jacobi* ⁱ. Legimus etiam, reliquias tribuum Manassis, Ascheris, Zebulonis & Issascharis ab Hiskia rege Judæ ad solennitatem Paschatis celebrandum fuisse invitatas ^k & earum cultum a rege Josia restauratum ^l. Hi omnes tam deportati, quam residui in terra, tam Israelitæ, quam mixti populi sive Samaritani possidebant exemplaria libri legis, quæ non sunt deperdita incendio Chaldaico. Meretur etiam observationem, quod memoriæ prodidit R. Joseph Albo ^m de Esra Hierosolymam reverso,
nem-

^a Esra 6:14. ^b Neb. 8:1. *seqq.* 8. cap. 9:3. ^c Neb. 13.1-3. ^d Ez. 3:2. cap. 6:18. ^e Ez. 5:1. ^f Dan. 9:2. 11. ^g Mal. 4:4. ^h 2 Reg. 17:27. *seqq.* ⁱ *ibid.* vers. 34. ^k 2 Paral. 30:1, 11, 18. ^l 2 Paral. 34. ^m Libro Ikkarim Par. 3. cap. 22.

nempe quod *recognoverit populum & sacerdotes, sed de Levitis illic non invenerit*, a donec miserit aliquos in Babyloniam, qui adduxerint octodecim de filiis Machli b. Hinc concludit, quod quia magnates omnes & periti legis manserunt in Babel, neutiquam licitum fuerit Esræ quidquam mutare in libro Legis, ne dissentiret ab iis exemplaribus, quæ possidebant residui in Babel, nec non Samaritani, & Israelitæ in Assyriam aliasque regiones deportati. Jam vero unam eandemque Legem reperiri, addit, inter omnes Hebræos per totum terrarum orbem in Oriente & Occidente dispersos. Quod aliqui, Judæos in captivitate Babylonica lege destitutos fuisse, probare se putant ex Lamentationibus Jeremiæ, a in eo longissime falluntur. Cum vocabula *אין חורר* sensum admittunt, quem eis attribuit R. Salomo, *non est docens doctrinam*, vel paraphrastes Chaldaicus, *rex & principes migrarunt inter populos, eo quod non custodierunt verba legis*. Johannes Morinus b tempore captivitatis Babylonicae mendas in textum Biblicum irrepsisse probaturus, passim ex Talmude Hierosolymitano c & Rabbinorum Commentariis ista verba citat: *שלשה ספרים מצאו ביצורה*, quibus asseri dicit, *tres libros inventos esse apud Esram*, eumque cum collegis *duos approbasse*, sed *quod in uno scriptum, expunxisse*. At ille vel per errorem ista verba ita reddidit, vel contra pudoris leges strenue mentitus est, quandoquidem *עזרא* Esra scribitur cum *א*, hic autem *עזרה* cum *ה* habetur, ideoque verba ista reddenda erant: *tres libros invenerunt in atrio*. Ne-

F 2

que

a Esr. 8: 15. b *ibid.* vers. 18. c Thren. 2: 9. conf. Psalm. 74: 9.
 d lib. 2. Exerc. Bibl. 21. c. 3. e Talm. Hieros. Taanioth. cap. 4. fol. 68. 1. Falkout fol. 312. col. 3. num. 963.

que eam historiam Judæi in diebus Esræ , sed post Ptolomæi tempora contigisse volunt ^a. Nos etiam in punctis & accentibus aliisque minutiis plures & correctiores libros sequimur. Et omni caret fundamento , quod alii contendunt ^b , Efram ex particulis non bene confutis legem concinnasse. Cum enim omnia , quæ Chaldæi , captis Hierosolymis , destruxerunt , & quæ Esra & Nehemias restaurarunt , distincte & minutatim in secundo libro Regum & secundo Paralipomenon , apud Jeremiam , Efram & Nehemiam commemorentur , de sacris tamen libris tunc combustis , vel ita depravatis & in integrum restitutis , nulla prorsus uspiam in sacris litteris fit mentio. Est illud ab omni probabilitate alienum , Legem Mosaicam intra tam paucos annos captivitatis , ubi Babylonix reges eam neutiquam abolere conati sunt , vel plane deperditam , vel ita mutilatam , laceratam , & depravatam fuisse , quam post tot captivitates & gravissimas persecutiones in hunc usque diem incorruptam servarunt. Ac mirari subit , Christianos homines auctos esse talia criminari , qui norunt , Christum & Apostolos libros quinque Pentateuchum constituentes habuisse ut Mosaios , & ab ipso Mose scriptos , nec Judæos sui temporis accusasse ullius fraudis , mutationis vel corruptionis. Minorem habet difficultatem , quod temporibus Maccabæorum , jussu regis crudelissimi Antiochi , sacri libri summa cum diligentia conquirebantur , & apud quoscunque inventi essent , conscissi igne comburebantur. ^c Nam præterquam quod varia apographa essent in Assyria , Babylonia , aliisque

^a *Mass. Sopherim. cap. 1. Misn. 8.* ^b *Rich. Simon. in Hist. V. T.*
^c *1. Macch. 1. & 2.*

aliisque regnis & regionibus Antiocho non subiectis, in ipsa Judæa quamplurima sacra volumina furorem Antiochi evasisse ex illo incendio servata, testis est ipse Maccabaicus scriptor. ^a Ab illo tempore quamdiu stetit res publica Judaica, nihil tale erat metuendum. Ab omni prorsus veritate abhorret, & ex calumniandi animo profectum, quod nonnulli Christiani ^b scripserunt, a Judæis post natum Christum, in odium Christi & Christianorum, libros V. T. corruptos, vel aliquot vaticinia ad Christi adventum spectantia maligne sublata vel depravata fuisse. Cum a primo usque Christianis religionis seculo, sacras scripturas per universum terrarum orbem vulgatas, & in omnium prope gentium linguas ex Hebraicis fontibus translatae fuisse, constet. Erant enim in manibus Apostolorum aliorumque sine numero, qui a Judaismo ad Christianam fidem transierant, a quibus sacrilegum illud Judæorum facinus facili negotio detectum fuisset. Et quomodo quidam Judæi, a Romanis subjugati, universum terrarum orbem pervagari, omnesque Judaicas Synagogas & domos penetrare, & omnes Christianorum Ecclesias & ædes privatas pervadere poterant, ut omnes sacros libros corrumpere? Falsissimum est, quod nobis Morinus, alique præsertim Pontificii persuadere volunt, locum Psalmi vigesimi secundi, ^c ubi legitur כָּאֵרֶץ, a Judaicæ gentis hominibus in fraudem & damnum Christianorum esse vitiatum & corruptum. Ex *Masora* enim *magna* & *parva* ^d constar, bis ^e occurrere vocem istam כָּאֵרֶץ per Kametz,

F 3

sed

^a 1 Macc. 3: 48. & cap. 12: 9. ^b Job. Morinus, Is. Vossius, aliisque. ^c Psal. 22: 17. foderunt manus meas, & pedes meos. ^d ad Num. 24: 9. ^e Psal. 22: 17. Jes. 38: 23.

sed in diverso significatu. Atque hic scripta vel pro כֹּדִיעִים *fodientes*, ^a vel pro כֹּדְרוֹ *foderunt*; quemadmodum R. Jacob ben Chajim, operis Masorethici collector, in nonnullis, non quidem antiquis ac probatis, sed recentioribus codicibus lectum esse, testatur. Doctissimus Joh. Christ. Wagenfeilius ^b aliquid humani passus est, quando ex mera suspitione locum Zachariæ duodecimo וְהִבֵּיתִי אֵלַי ^c & *respicient ad me*, corruptum esse scribit a Judæis & mutatum in אֵלַי ^d *ad eum*, quod probat e Talmudico Codice *Succa*, aliisque libris Rabbinorum, cum tamen editio Talmudis Francos. ad Oderam ^e habeat אֵלַי *ad me*; atque ita *En Israel*, & in editionem Amstelædamensem error typographicus irrepsisse videatur.

XIV. Tandem multis suspecta videtur libri Mosis integritas & sinceritas ex eo, quod illic varia occurrant, quæ probent, Pentateuchum non esse talem, qualis a Mose fuit conscriptus, quemadmodum puncta, vel vocalium & accentuum figuræ non videntur a Mose appositæ sed ab aliis viris doctis serioribus temporibus adscriptæ: Dubium ergo hæere dicunt lectorem circa sensum scripturæ, cum non comparent puncta, & Bibliorum lectionem dubiam reddi, si puncta non sint divinæ originis, sed Masoretharum, sive Criticorum Judaicorum inventum? & Quidam Judæi & Christiani Doctores punctorum originem a Mose & Prophetis arcessunt, plerique vero ab Esra & Synagoga M. addita fuisse volunt. Nos iis accedimus, qui vocalium sonos & pronunciationem inde a monte Sinai & temporibus prophetarum obtinuisse, sed

^a ita Gesnerus & Jac. Alting. ^b ad Sota pag. 69. ^c vs. 10. ^d fol. 52. a. ^e fol. 52. a. in *Falkut* est אֵלַי. Forte excidit litera lod.

sed earum imagines & figuras post tempora prophetarum & Esræ Masorethas oculis conspiciendas exhibuisse volunt, quæ sententia est AbenEzræ, Auctoris libi Cozri, Kimchii, & in primis Eliæ Levitæ, atque acriter propugnata a Lud. Cappello, quem tamen in omnibus non approbamus. Nam in volumine Legis, quod in Synagoga usurpatur, & refert atque exprimit antiquissimum & sacratissimum illud Legis volumen, quod a Mose conscriptum, nullus accentus, nullumque punctum vocale conspicitur. Hinc recte concludit Elias Levita, librum Legis populo a Mose propositum similiter omnibus hisce apiculis fuisse destitutum. In hoc volumine, quod in sacrum & publicum usum Synagogarum tanta diligentia & accuratione describitur, non essent omittenda puncta, si a Mose & prophetis vel ab Esra fuissent olim adscripta, sed potius in aliis libris vulgaribus hæc describendi difficultas & molestia vitanda fuisset. Accedit, quod nullæ figuræ punctorum in hodierna Samaritana scriptura librorum Mosis compareant, quam sacerdos attulit & communicavit cum novis Samariæ incolis a. Alias rationes adferre superfedemus. Ambiguitates, quæ ex defectu punctorum oriri possunt, a linguæ Hebrææ perito facile tolluntur ex serie & contextu totius orationis, sicut homonymiæ in aliis linguis auferri solent. Neque existimandum est, auctores signatorum punctorum alia adhibuisse, quam quæ prius in pronuntiatione & lectione recepta erant, atque usus auctoritate munita, in quibus omnes conveniebant. Distinguunt Hebræi inter קרי וכתב *Keri & Cetibh*, i. e. *id quod legitur* (in margine) & *id, quod scriptum est* (in

(in textu) Sed nostro judicio *Cetibb* præferendum, propter scripturæ auctoritatem, quia in volumine legis, quod in Synagogis usurpatur, *Keri* in margine non extat, adeoque non videtur esse divinæ originis, sed ferioribus temporibus a Masorethis ex privatis annotationibus, vel accuratioribus codicibus adscriptum. Cujus rei insigne argumentum suppeditat *Mass. Sota* a super verba Jobi tertio decimo, *לֹא אֶסְפֶּרָא* non sperabo, ubi in Masora exstat *Keri* & *Cetib*, sed nec Misnæ nec Gemaræ auctores istum locum secundum *Keri* & *Cetib* explicuerunt, nec ejus ullam fecerunt mentionem; cum dicere potuissent, rem esse ambiguam propter *Cetib*, quod est *לֹא* non, & *Keri* quod est *בְּ* in eum. Potuissent etiam Rabbi Salomo & magnus Majemonides ita exponere, neque id tamen ab ipsis factum esse legimus, quia sciebant, auctorem Misnæ non cognovisse Masoram. Denique causantur, multa reperiri in libris Mosis, quæ ab ipso proficisci non potuerint. Ita historiam obitus Mosis in fine Deuteronomii propositam, & varia nomina, temporibus Josuæ & Judicum, personis & locis imposita, non ab ipso Mose, sed ab aliis Scribis addita fuisse contendunt. Quæ satis superque a Doctis. Viris c excussa sunt, & sine absurditate Mosis adscribi possunt, si unum atque alterum locum excipias, qualis ille Deuteronomii de morte Mosis d quem cum Aben Ezra credimus. a Josua fuisse adjectum, qui libro Legis Mosis verba adscripsisse dicitur e. Neque Legi quidquam additum vel detractum, si a Josua & sequentibus prophetis nomina quædam elucidationis causa mutata fuissent.

Sectio II.

a Sota cap. 5. Misna 5. b Job. 13: 15. c Huet. in Dem. Evang. Witsf. Miscell. Tom. 1. Sal. van Til in atr. Gent. d Deut. 34. e Jos. 24: 26.

S E C T I O II.

De veritate & divinitate Prophetiæ Mosaicæ.

HActenus de historiæ Mosaicæ veritate, qua demonstrata, sequitur, etiam miracula, quæ a Deo, atque virtute divina a Mose edita leguntur coram tota Ægypto & coram multis Israelitarum myriadibus, vera esse & totam ejus doctrinam Deum habere auctorem. Ab historia ad *vaticinia* nos ducit ordo institutæ Dissertationis, ex quibus probatur divinitas istorum librorum, quæ Mosi adscribuntur, si vel Moses nunquam fuisset in rerum natura. Extrare prophetias in Pentateucho, nemo facile in dubium vocaverit, si modo inter alia legat penultima Geneseos & Levitici, & ultima Deuteronomii capita. Futura autem, cumprimis ea, quæ pendent ab hominum arbitrio & voluntate, qua nihil incertius ac mobilius, quæque variis circumstantiis personarum, temporis & loci descripta, neminem prædicere posse nisi Deum, concedunt omnes, nec diffitentur gentes, quæ testantur, si sunt genera divinandi vera, deos esse, & vicissim si dii sint, esse qui divinent: cum futurorum prædictio requirat omniscientiam divinam. Falsissimum autem est & impium, quod quidam dicunt, nunquam fuisse, nec futura esse unquam ulla vaticinia, ab extraordinaria inspiratione profecta, sed esse mera phantasmata, & fanaticorum & melancholicorum hominum imaginationes. Quid ergo requirunt isti homines, quo persuaderi possint, certam esse divinam aliquam prædictionem? an inficiantur,

ciantur, eam posse fieri? posse Deum indicare suam voluntatem? eadem ergo opera negent, existere Ens summe perfectum, omniscium, auctorem omnium rerum, datorem omnis sapientiæ, quum, hominem ipsum alteri sui animi sensa exponere posse, manifestum sit. Sed mittamus hæc fabularum somnia. Memoriae proditum est, Porphyrium, postquam historiam Græcam cum Danielis vaticiniis de translatione imperiorum comparaverat, eo recurrisse, ut commentitium, & post res gestas confictum hunc librum fuisse responderet, videlicet temporibus Antiochi Epiphanis. Ut ergo atheis, qui idem objiciunt, quod olim Porphyrius, hæc nempe post eventum esse conficta, Mosi falso tributa, viam effugii præcludamus, non in medium proferemus vaticinia, quæ hætenus nondum impleta, quum, ut recte dicit Herodianus ^a, futurorum præfagia tum demum fidem veri impetrent, cum eventum sortita sunt. Si enim cum Jesaia dicas ethnico vel infideli, dii vestri non sunt veri dii, quia futura non possunt prædicere, respondebit, unde liquet, vestrum Deum hoc posse, quamdiu id non videmus impletum? Neque etiam adducemus vaticinia, quibus dudum in V. T. eventus respondit, verbi causa, vaticinium Abrahami & Jacobi ^b, quod semen eorum possessurum terram Canaan, & illud Jesaiæ de Cyro ^c Judæos e captivitate Babylonica liberaturo: ex quibus illi divinitatem oraculorum poterant agnoscere, qui complementum videbant. Sed iis moveri nequeunt athei, qui cum Porphyrio semper excipient, probandum esse, ea fuisse prædicta, priusquam res gesta esset; quod quam

difficile

^a Lib. 2. cap. 35. ^b Gen. 12. seqq. ^c Jes. 45.

difficile sit, quisque videt. Ne quidem istis utemur oraculis, quæ Messiaæ adventum prædixerunt, quibus eventum respondisse, nobis Christianis persuasissimum est; cum illud tamen in dubium vocetur a Judæis, ejusmodi potius eventum ostendam, quem agnoscent cum Christianis Judæi & Muhammedani, & quem gentiles atque infideles, qui de Scripturæ S. divinitate convicti non sunt, admittere cogentur.

II. Unicum urgebo Mosis vaticinium *de ultimo excidio populi Judaici per Romanos, ejusdemque dispersione per totum terrarum orbem*; quod si, cum eventu accuratissime respondere, probare possim, quisque mecum agnoscat evidentissimum Pentateuchi divinitatis argumentum. Ut autem vis ejus magis eluceat & intelligatur, fingam similem casum, verbi gratia, ante quindecim vel quatuor secula ab aliquo Vate prædictum esse, vel hanc (quod Deus omen avertat) vel aliam Rempublicam, tempore prædictionis ab alio populo possessam, mox tamen expugnandam & subjugandam, post aliquot seculorum tranquillam possessionem, funditus esse evertendam, & quidem cum hisce circumstantiis expressis, fore, ut omnes ejus incolæ ex ea ejiciantur, & per universum terrarum orbem dispergantur, neque tamen cum aliis populis misceantur, terra autem, antea frugifera & delicata, fiat sterilis, ad instar sulphuris, & agri Sodomæ ac Gomorræ: Addo, hoc vaticinium non fuisse in manibus unius vel paucorum hominum, sed integræ nationis vel incolarum totius Reipublicæ, imo trecentis annis ante istud excidium hoc in diversorum populorum manus pervenisse, a quibus idem fuerit lectum arque usurpatum. Quod si jam hoc præsa-

gium, ante aliquot secula vulgatum, vel nunc, vel ante centum annos impletum fuerit, Republica everfa, metropoli destructa, ut lapis non manferit super lapidem, & terra, quæ ante fertilis, nunc sterili facta, omnibusque incolis aliquot annorum spatio per totum orbem dispersis, hujus rei gerentibus signum ad instar Kajini, ut unusquisque eos possit dignoscere, ita tamen ut hic populus se cum aliis miscere nolit, sed Dei judicium agnoscat, & constans maneat erga eum, a quo hoc malum sibi immissum intelligit, sui que restitutionem expectet, sicut etiam prædictum fuerat, an adhuc dubitabis, istius Vatis prædictionem veram fuisse? Haut aliter hic se res habet. Moses in ultimis capitibus ultimi sui libri, qui Deuteronomii titulo insignitur, in catalogo maledictionum prædixit a Israelitas ex terra, quam occupatum ibant, esse exterminandos, & dispergendos inter omnes nationes, ab uno extremo ad alterum, sive quotquot utroque fine terrarum continentur, ibique diis alienis, ipsis ac majoribus suis ignotis servituros^b; in Ægyptum classe reportandos, in servos & servas inimicis suis sine ullo assertore vendendos^c: terram^d tantis detrimentis afficiendam, ita sulphure & sale comburendam, ut neque conseratur, neque germinet, neque ullæ in ea crescant herbæ, qualis fuit ruina Sodomæ & Gomorræ, Adamæ & Zeboim, quas ira percitus, Dominus evertit: Ignem^e iracundia Dei incensum ad ima usque tartara exarsurum, terram cum suis frugibus consumpturum, & montes ad usque fundamenta inflammaturum. Immo hoc ipsum carmen^f sive vatici-

^a Deut. 27, 28. seqq. ^b Deut. 28: 64. ^c Ibid. vers. 64. ^d Ibid. 29: 23, 24. ^e Deut. 32: 22. ^f Deut. 31: 19. seqq. coll. Jes. 57: 21.

vaticinium Mosis, cum Judæis multa mala & angustiae evenerint, contra ipsos testimonium perhibiturum, utpote quod nequaquam oblivioni dandum ex ore seminis eorum. Cum quibus conferri meretur, quod Bileam spiritu prophetico afflatus in ultimo suo oraculo ^a prædixit, Kenitis, aliisque populis ab Assyrio abductis, classem ex Cittimorum finibus, id est, Europæas, Græcas & Romanas gentes venturas, Assyrium subacturas, & afflicturas Hebræos usque ad perditionem, atque ipsos Cittimos sive Græcos & Romanos tunc pariter ad interitum redigendos. Vates ille istis verbis prænunciavit, fore, ut subjugatis Assyriis, Medis ac Persis a Græcis ac Romanis, afflictis etiam & devastatis per Romanos præcipue Judæis, ipsi denique, Græci & Romani excindantur & funditus deleantur. Cuivis non oscitanter hæc omnia perlegenti satis patet, a Mose & Bileamo clarissime prædictum esse horrendum judicium & ultimam calamitatem, quam tandem experta est Respublica Judaica. Hæc autem oracula quindecim secula amplius, antequam illa mala huic populo inflicta, prænunciata sunt. Quis tam cæcus in contemplandis rebus est, ut non videat, has ultimas afflictiones tot seculis ante eventum non nisi a Deo esse prædictas?

III. Unum est, quod adferri videri possit ad labefactandam hanc veritatem, quod nempe ista oracula, ex Mose deprompta, ad Judæorum captivitatem Babylonicam accommodari queant? atheus ergo haut secus ac olim Prophyrius illud prætexet, nobis neutiquam constare, Mosaica ista oracula ante captivita-

tem Babylonicam jam in lucem edita , sed demum fuisse consignata , postquam res erat peracta. Verum enim vero ne quis hac rima elaberetur , ab omnibus reliquis argumentis generalibus abstinui , quæ in Levitici vicesimo & Deuteronomii ultimis capitibus continentur & ad utramque tam Babylonicam quam Romanam captivitatem & miseriam forte trahi possunt: cujusmodi illud est ^a quod Dominus contra Judæos excitaturus gentem remotam ab extremitate terræ , aquila velociorem , gentem ignotæ ipsis linguæ , gentem crudelem , & id genus alia. Non sum nescius , verba quædam vaticinii Mosaici de ultimo excidio per Romanos a Nehemia videri applicari restitutioni ex captivitate Babylonica ^b sed non eo sensu , quasi reductio ista omnia absolveret & exhauriret , quæ a Mose prædicta , sed potius ut allegatione majorum promissionum Deum urgeret , sibi que spem faceret ad complementum minorum , cum in ista reductio typus quidam & quasi arrha esset alterius. Similiter in libro Josuæ ^c promissioni de expellendis reliquiis gentium Cananæarum applicantur vaticinia ultimorum temporum , in Deuteronomio contenta , quibus tamen casibus ea non exhauriuntur. *Dispersio gentis Israeliticæ* per totum terrarum orbem *ab uno extremo ad alterum extremum* , ^d neutiquam referri potest ad deportationem decem tribuum per Assyrios , quia tunc Israelitæ dicuntur dispersi & dissipati inter populos , in omnibus provinciis regni Assueri ^e: quod de toto populo Israelitico per amplissimum Assueri regnum longe lateque diffuso , exponendum

^a Deut. 28: 49, 50. ^b Neb. 1: 8. ^c Jos. 23: 9. ^d Deut. 28: 64. ^e Ester. 3: 8.

nendum est. Ast ibi non dicitur de *una extremitate orbis ad alteram extremitatem*, licet progressu temporis æque decem tribus in remotissima orientis loca delatas esse confiteamur, ac tribus duæ. Non est etiam illa comminatio in captivitate Babylonica impleta, ut ex historia liquet. Nec hic hyperbole fingenda est absque necessitate, sed verba eo sensu accipienda sunt, quo a Mose accipiuntur in eodem libro a: Interroga dies priores, qui fuerunt ante te, inde a die, quo Deus creavit hominem super terra, *Et inde ab extremitate cælorum ad extremitatem cælorum*. Quin Jesaïam b nostri vaticinii interpretem allegare licet, qui *Dominum* dicit congregaturum expulsos *Israelis* *Et dispersos Judæ collecturum e quatuor angulis terræ*, etiam *ex insulis maris*; id est, ex Europa, in quam non migrarunt tempore captivitatis Babylonice & Assyriacæ. Et quamvis ipse Moses diras maledictiones & horrenda judicia populo Israelitico denunciaverit, nunquam tamen intermisit promissiones & consolationes, Deum scilicet ejus memoriam non deleturum, sed totam gentem ex omnibus angulis mundi congregaturum. Denique hic non est prætereundum Bileami vaticinium primum c, quo *populum* hunc *solum habitaturum* prædixit, id est, a reliquis omnibus populis cultu, religione, ritibus ac statutis separatum, *Et inter gentes non annumerandum, vel, in gentibus non censendum*. Quod beneficium huic populo fuit perpetuum. In Ægypto solus suis moribus vixit in Goshen; in Cananæa & in captivitate semper solitarius suis usus est legibus & institutis: unde Haman ei insultandi & male faciendi occasionem

a Deut. 4: 32. b Jesa. 11: 11, 12, c Num. 23: 9. (13.)

sionem arripiebat ^a: *Est populus unus dispersus & separatus inter populos in omnibus provinciis regni tui: quorum jura diversa sunt ab omni populo.* Et in hunc diem licet dispersi sint Judæi per totum terrarum orbem, non miscentur nec confunduntur cum aliis nationibus.

IV. Abarbenel existimavit, vicesimo octavo capite Deuteronomii, inde a commate 15. usque ad comma 48. ea commemorari mala, quæ populo Judaico illata sunt in captivitate Babylonica, & commate 49. usque ad finem capitis recenseri horrenda judicia, quæ Deus ipsi immisit per Romanos, & gravissimas persecutiones & anxietates, quas per tot secula in hunc usque diem expertus est. Per gentem *a longinquo, ab extremitate terræ, gentem ignotæ linguæ & duram faciebus* ^b, intelligit populum Romanum ex ipsa Britannia aliisque remotissimis terris instar *aquilæ* celeriter advolaturum; atque ex bello Vespasiani & Titi sequentia damna populo Hierosolymitano & semini ejus vi hujus prædictionis Moisaicæ fuisse inferenda: Primo gravissima fame populum premendum ^c, secundo, diuturna obsidione cingendum ^d, tertio morbis & plagis infestandum ^e, quarto plane consumendum & ad paucitatem redigendum ^f, quinto, terram perdendam, incolas ex ea ejiciendos atque inter gentes dissipandos ^g, sexto, Judæos quosdam inter diversas gentes habitantes, ex terroris & tormentorum magnitudine ad alienorum deorum cultum transitorios ^h, septimo, in exilio suo perpetuo trepidos,

^a Ester. 3: 8. ^b cap. 32: 49, 50. ^c ibidem vers. 51. ^d vers. 52-58. ^e vers. 59-61. ^f vers. 62, 63. ^g vers. 63, 64. ^h vers. 64.

trepidos, timidos & anxios futuros ^a, octavo, ignominia & probro afficiendos, navibus in Ægyptum ducendos & hostibus in servos vendendos ^b. Neque sane hæc absurda est sententia, cum omnes istæ maledictiones captivitati Babylonica nullo modo accommodari possint. Et eadem est ratio earum calamitatum, quæ in extremo capite 26. Levitici narrantur. Si hisce Mosis vaticiniis clarissimis nondum acquiescas, quæ tamen vel pertinacissimam obstinationem frangere apta nata sunt, addemus testimonia Prophetarum, qui Mosis sunt interpretes atque uno ore futurum istud exilium per Romanos prænunciarunt, quorum tamen duo tantum proferemus ex multis. Daniel in suo vaticiniorum opere, quod editum, cum Judæi erant sub servitute Medorum, hæc habet capite nono ^c: *Deinde urbem & sanctuarium perdet populus principis venturi* (id est, populus Imperatorum Romanorum, quorum mandatis, auspiciis ac temporibus bellum Judaicum susceptum) *& finis ejus* (populi vel principis erit) *cum inundatione* (post urbem everfam Romani totam Judæam invadent, & vastatio tanta erit ut inundationi ^d assimiletur) *& usque ad finem belli decisæ sunt desolationes* (non ante desinet bellum, quam horrenda ista desolatio a Deo justo Iudice præfinita perfecta sit.) *Et roborabit fœdus multis hebdomade una* (populus principis Romani cum multis aliis regibus & principibus contra Judæos fœdus faciet in ultima annorum hebdomade ^e) *sed in media hebdomade cessare faciet sacrificium*

^a vers. 65-67. ^b vers. 68. ^c Dan. 9: 26, 27. ^d conf. Jes. 10: 22. cap. 28: 2, 17, 18. Jer. 47: 2. Dan. 11: 10, 22, 26. Amos 8: 8. 9: 5. ^e conf. Ezek. 4: 4, 6.

ciū & oblationem (universale excidium urbis & templi sacrificiis & oblationibus finem imponet) *& cum ala abominationum desolabit*, *& quidem usque ad consumptionem eamque decretam effundet se super desolatum* (populus ille principis cum ala summe abominabili, sive per turmas suas ob idolorum cultum & crudelitatem Judæis abominabiles, omnia bello Judaico desolabit, nec ante cessabit hujus populi principis desolatio, quam terra Judaica cum incolis suis plane consumpta & perdita sit a.) Si quis velit excipere, Daniele non respexisse illam ultimam devastationem & calamitatem Judæorum, quam a Romanis passi sunt, eum oportet ostendere tempus, quo hoc vaticinium ante illud ultimum excidium sit impletum, quum in hunc statum urbs Hierosolyma & tota Judæa ante Christi adventum nunquam sit redacta. De Antiocho Epiphane quidem legimus ^b, quod ab eo sanctuarium polluendum & sacrificium jure auferendum esset: at illa sacrificiorum abolitio fuit ad breve tempus, neque cum totali excidio, sed quadam duntaxat vastatione ac profanatione templi conjuncta; sicut videre est in libro primo Maccabæorum ^c, mox *præ justificatum* ^d est sanctuarium Hierosolymitanum, quando Deus illud a desolatore ejus Antiocho Epiphane vindicavit ac liberavit. Vastatio autem a Daniele prænunciata non certo temporis spatio circumscribitur, sed simpliciter futura atque ita in perpetuum duratura significatur. Accedit, quod hoc Danielis oraculum a Christo ad ultimum Hierosolymorum excidium applicetur ^e omnesque Judæo-
rum

^a *conf. 1 Thes. 2: 16.* ^b *Dan. 8: 9. seqq.* ^c *1 Macc. 1: 46. seqq.*
^d *Dan. 8: 14. 1 Macc. 4.* ^e *Matth. 24: 15. Marc. 13: 14.*

rum interpretes summam computi Danielis ad finem usque templi secundi extendant. Alter Mosis interpretres est prophetarum ultimus Malachias, qui quadringentis amplius annis ante ultimum excidium Hierosolymitanum, stante jam templo secundo a prædixit *b*, *adventare diem more fornacis ardentem, eaque omnes superbos omnesque operarios iniquitatis fore stipulam, quos ventura dies inflammatura, ut eis nec radicem nec ramum relinquat.* Si ista verba conferantur cum somnio Nebucadnezaris & Danielis interpretatione *c*: *Excidite arborem, & amputate ramos ejus, discutite folia & fructus ejus, sed stirpem radicem ejus in terra relinquite*; quisque videt, a Malachia totalem populi & Reipublicæ Judaicæ ruinam prænunciari, ut ipsi neque ramus neque radix relinquenda, secus ac contigit in captivitate Babylonica, & Antiochi persecutione, ubi rami decerpti, integra manente radice. Aut enim particulare illud judicium Judæorum hic describitur, aut universale, secundo Christi adventu futurum. Non universale, quia huic horrendo impiorum judicio annectitur *d* piorum *sanatio* cum *incremento* cognitionis, fidei, sanctitatis, & fidelium ex Judæa in mundum *egressus*, quibus non est locus post ultimum diem judicii. His etiam veluti cumulus accedit, quod juxta ejusdem vatis effatum Deus, nisi se converterint, *terram anathemate percussurus e*, sive Judæam & populum Judaicum per Romanos totaliter destructurus & internecione deleturus; e contra promittit Zacharias felicissima tempora futura, quibus Hieroso-

H 2

lymæ

a Mal. 1: 7. *seqq.* *b* cap. 4: 1. *c* Dan. 4: 11. *seqq.* adde Job. 18: 16-19. Amos 2: 9, 10. *d* Mal. 4: 2, 3. *e* Mal. 4: 5.

lymæ non amplius erit anathema, cum Dominus Rex super totam terram, & Jehova unus, & nomen ejus unum erit ^a.

V. Præter ista Danielis & Malachiae testimonia quæ clarissime repræsentant istam ultimam ruinam atque everfionem, Judæorum tectis atque agris a Romanis illatam, sexcenta possem proferre vaticinia quæ hodiernam Judæorum dispersionem & calamitatem depingunt, eorumque restitutionem promittunt, quemadmodum Paulus ^b, conversionem Judæorum ultimis diebus futuram ex Jesaia ^c probavit, si ea de re ullus scrupulus apud cordatum Scripturarum Lectorem oriri posset. Restat ergo, ut eorum occurramus perfugio, qui cum Porphyrio objicere possent, hæc omnia oracula esse scripta, postquam res iis contentæ, peractæ fuerunt. Si alicui hæc sederit opinio, ei respondemus, post Malachiam, quadringentis circiter annis ante Christum, nova oracula inter Judæos non fuisse edita, quod non tantum libri Maccabæorum testantur ^d, verum etiam Josephus ^e, & Auctor antiqui Chronici *Seder Olam Rabba* ^f. Hic enim, postquam produxisset vaticinium Danielis, de Alexandro Magno, *Hucusque*, inquit, *prophetae per Spiritum S. vaticinati sunt*; & auctor *Seder Olam Suta* sive *Chronici Minoris* ^g: *Mortui sunt Haggai, Zacharias & Malachias: Eo tempore (anno 18. Medorum) cessavit prophetia in Israele.* Nihil ergo quidquam additum, vel addi potuit sacris voluminibus, post excessum Prophetarum.

^a *Zach.* 14: 9, 11. ^b *Rom.* 11: 26. ^c *Jesa.* 59: 20. ^d *1 Macc.* 4: 46. *cap.* 9: 27. *cap.* 14: 41. ^e *Jos.* 1. l. contra App. post Artaxerxem non amplius edita esse oracula a prophetis. ^f c. 30. ^g *ad An. Mundi* 3448.

rum. Si quis instet, hæc historias omnes quoque fuisse fictas, ejus pertinaciæ ut satisfaciamus, ulterius probandum suscipimus, quo solidioribus fundamentis nitatur nostrum argumentum, non in unius tantum vel paucorum Judæorum manibus fuisse relictæ Mo-
 sis & Prophetarum oracula, ut eis propria figmenta pro lubitu adscribi potuerint, sed diu ante istud ex-
 cidium ultimum & sequentes dispersiones in Samari-
 tanam & Græcam linguam translata, atque a variis
 gentibus lecta & usurpata fuisse, quum iisdem fere
 verbis omnia ista vaticinia reperiantur in Codice Sa-
 maritano & Græco. Pentateuchus Hebræo-Samari-
 tanus serius quidem in Europam illatus, antiquissi-
 mus tamen est, nempe inde a Salmanassar's tempori-
 bus, quum ab eo in locum Israelitarum in Assyriam
 & Mediam deportatorum novi coloni ducerentur,
 ad quos occasione leonum, a quibus divinitus infe-
 stabantur, Sacerdos Israelita missus est^a, qui eos
 doceret rationem divini cultus, & ab eo eandem le-
 gem Mo-
 sis, quam secum attulit, edocti sunt, qua
 Israelitæ a Mose ad illam usque diem usi fuerant.
 Ab illis diebus *Codicis Samaritani* originem esse ar-
 cessendam, vel inde probari videtur, quod ea Se-
 cta solo Mo-
 sis Pentateucho utatur, siquidem eo
 tempore, quo a Judæis discesserunt decem tribus,
 multi alii libri sacri vel nondum scripti, vel nondum
 juris publici facti erant. Cum autem dissidium fue-
 rit inter Judæos & Samaritanos inde ab Efræ tempo-
 ribus^b & tamen utraque gens suum semper Pentateu-
 chum habuerit atque etiamnum habeat, non nisi in
 una atque altera voce differentem, nemo non videt,

non potuisse conspirare in corruptelam, siue additionem & detractionem. Ne jam dicam de versione Samaritana, siue Interprete Samaritano, in paucissimis a textu Hebræo-Samaritano discrepante. Quod autem *translationem Græcam* attinet, siue ea procurante Ptolomæo Philadelpho instituta fuerit; siue tempore Ptolomæi Philometoris, occasione Templi ab Onia in Ægypto ædificati; siue à LXX. Viris; siue potius a paucioribus Judæis Alexandrinis adornata, Synedrii tamen Magni LXX. virorum auctoritate approbata fuerit; siue omnes libri V. T. simul translati fuerint, siue primum sola *Lex*, id est Pentateuchus, quod nos credimus cum Philone, Josepho, Hieronymo, Talmudistis, ut postea a diversis reliqui libri versi sint, quod etiam diversitas styli arguit, id nobis jam perinde est, cum ante tempora Christi omnium librorum versionem factam esse, omnes consentiant, a cujus Apostolis ea laudata est diu ante excidium Hierosolymitanum, & a Philone ac Josepho usurpata; & per consequens a Judæis non potuerunt præmemorata scribi oracula post rerum eventum, si quidem Moses & Prophetæ diu ante istum casum fuerunt in manibus ethnicorum & Christianorum. Historia Aristæ, quæ viris eruditis suspecta videtur & commentitia, nihil detrahit translationi, & quamvis hodie corrupta sit, ea tamen, quæ nos ex Mose & Prophetis produximus, quoad sensum eodem modo græce leguntur ac in Codice Hebræo & Samaritano.

VI. Nihil nunc restat, nisi ut Mosis vaticinia impleta, & calamitatis magnitudinem respondisse prædictionibus ex historiis ostendam. Fl. Josephus testis oculatus prolixè eam describit in libris *de bello Judaico*.

daico. Auctor *Chronici Majoris* Hebræorum, quod *Seder olam rabba* vocatur, mentionem facit belli *Vespasiani*, *Tit* & *BarCozba* ^a. Auctor *Seder olam Suta* sive *Chronici minoris* scripsit, anno 103. regni *Hagge- rim* sive *Herodianorum* venisse *Vespasianum*, *Templum solo æquasse*, & *captivos abduxisse Israelitas multasque familias Davidis & Jebudæ in Hispaniam, quæ vocatur Sepharad*. Hæc domestica testimonia confirmant histo- rici Romani, cum latini tum græci, *Tacitus* ^b, *Dio Cassius* ^c, *Ammianus Marcellinus* ^d, & alii, passim a scriptoribus allegati. Et ne nunc dicam de hujus bel- li exordiis, deque variis miseriis ac calamitatibus, quæ interitum Reip. Judaicæ præcesserunt, *Titus*, a patre *Vespasiano* Imperatore missus ad hoc bellum conficiendum, An. Chr. 70. in festo *Azymorum* 14. *Nisan* *Hierosolymam* obsidione cinxit, & 8. Septem- bris eam expugnavit. In qua semestri obsidione, te- ste *Josepho*, undecies centena millia hominum perie- runt, ac nonaginta septem captorum & venditorum millia, de quibus hæc *Hegesippus* ^e: *Plurimi vena- les, sed pauci emtores: quia Romani habere in ser- vitutem Judæos dedignabantur, nec Judæi supererant, qui redimerent suos*; quod respondet prædictioni *Mo- sis* ^f. *Templum* durante obsidione, die decimo *Aug-usti*, immisso igne incensum, atque ita cessavit, quod *Daniel* prænuñciaverat, sacrificium ac munus. Ipse *Titus*, urbe expugnata, teste *Josepho* ^g, ac *Phi- lostrato* ^h, *Dei* manum in hoc opere & de gente Ju- daica vindictam agnovit, sicut rursus a *Mose* prædi- ctum

^a cap. 30. ^b Hist. lib. 5. ^c lib. 37. seqq. ^d lib. 23. ^e lib. 5. excidii. cap. 47. ^f Deut. 28: 69. ^g Jos. de bello l. 7. cap. 16. ^h in vita Apollonii lib. 6. c. 14.

Etum fuerat ^a, gentes interrogaturas, quare sic egerit Dominus cum hac terra? Hac metropoli capta, tota Judæa est devastata jussu Vespasiani, a quo in hujus rei memoriam nummi cusi cum hac inscriptione, *Judæa capta, Judæa divicta*. Et post hanc victoriam myriades Judæorum per orbem terrarum dispersæ sunt, cum primis in Asia, Africa, Ægypto, Europa. Et quid opus est argumentis & testimoniis, ubi dubitationem omnem præscindit experientia. Antiqua negligimus, etiamne ea negligemus, quæ videmus? interroga Judæos, interroga oculos tuos, sintne Judæi ita dispersi? Est illud sane admirandum, quod a tot seculis, in tot regnorum conversionibus, quibus orbis terrarum a sedecim seculis & quod excurrit, immutatus est, in tanta Judæorum ab eo tempore dispersione, in tam diuturna captivitate, populus ille non est extinctus, sed manet adhuc Dei cura & providentia, in toto orbe conspicuus, reliquis populis impermixtus, ab omnibus separatus, legibus suis antiquis vivens: Cum veteres Respublicæ Græcorum, Monarchiæ Assyriorum, Babyloniorum, Persarum, Macedonum, Romanorum, aliorumque regna interierint. Provoco ad omnium hominum conscientiam, an hoc non sit fatum, quod Moses & Prophetæ prædixere? & an hoc non sit illustre documentum futuræ totius hujus Gentis conversionis? & per consequens falsum Muhammedis vaticinium, inter Judæos esse magna odia, in quibus usque ad diem Resurrectionis sint perseveraturi?

^a *Deut.* 29: 23, 24.

DISSERTATIO THEOLOGICA

D E

REGNO MILLENARIO SANCTORUM

Apoc. XX.

THESIS I.

Uum ante biennium & quod excurrit, abiens magistratu Academico, de historia ac prophetia Mosaica divinitate & certitudine publice disserterem, & nonnullas prophetias implementum suum consecutas esse ostenderem; recte me facere existimabam, si inde concluderem, reliqua Mosis & Prophetarum oracula hactenus eventu nondum comprobata, similiter certo certius esse implenda, cum primis illustrem illam predictionem de glorioso regno Ecclesiae in hisce terris futuro, quod in Apocalypsi Johannis *mille annis* circumscribitur, quibus Draco & Diabolus dicitur ligandus. Hos ego annos hactenus ne quidem inchoatos, nedum impletos esse, probare conabar certis argumentis, quae hac Dissertatione modeste repetam & paulo fusius exponam, relicta unicuique sua prophetandi libertate.

II. Primum argumentum ex nexu hujus prophetiae cum praecedenti, capite 19. descripta, desumebam, per particulam *et* indicat^a, sive eam veritas *est*, sive *deinde* vel *postea*, ut alibi accipitur. ^b Ordo enim rerum servatur, & omnia inter se apte cohaerent & connexa sunt, si

A dica-

^a *Apoc. 20: 1.* ^b *Luc. 1: 56. cap. 19: 12. 30. cap. 20: 31. Job. 7: 33. 1 Cor. 7: 5. 27. Heb. 6: 6.*

dicatur, haëtenus nondum esse ligatum Satanam; cum
 iudicium bestiæ & Pseudoprophetæ sub calcem præ-
 cedentis capitis expressum excipiat hoc capite xx. sen-
 tentia & iudicium Draconis, antiqui serpentis, qui
 ligatus dicitur & coniectus in abyssum, usque dum
 consummentur mille anni; deinde exiguum tempus
 solvendus & exiturus ad seducendum gentes, tandem-
 que conjiciendus in stagnum ignis ac sulphuris, ubi
 bestia & pseudopropheta. Si vero dicas, mille an-
 norum initium esse arcessendum vel a temporibus Apo-
 stolorum, vel Constanti Magni, regrediendum erit
 ad prima tempora, ac prima vel media capita Apoca-
 lypseos. Equidem fateor, ordinem Visionum Johan-
 nis non esse semper compositum secundum ordinem
 eventus, absque gravi tamen necessitate ab illo Scri-
 pturæ ordine non est recedendum. Quid autem con-
 cinnius in historia vel prophetia excogitari aut desi-
 derari potest, quam iudicio & interitui bestiæ ac
 pseudoprophetæ, tanquam instrumentorum, sub-
 ordinari iudicium & exitium principis, ipsius Diabo-
 li? Accedit, quod coelites a Deum celebrent post ju-
 dicatam meretricem, & ob destructum bestiæ impe-
 rium, eo quod nunc Deus ipse regnet, id quod hoc
 capite vicesimo b fusius narratur.

III. Secundum argumentum suppeditant conse-
 quentia capita. Nam si mille anni explicentur de
 tempore futuro, rursus insignis nexus apparet inter
 caput decimum nonum c ubi agitur *de nuptiis agni*
 & *nova Hierosolyma*, nec non caput vicesimum, ubi
 de *regno Sanctorum* d, & inter duo postrema capita.
 Hæc enim si explicentur de felicitate Ecclesiæ sub i-
 nitium

a Apoc. 19: 5. b cap. 20: 4. c Apoc. 19: 7. d cap. 20: 4.

nitium N. T. vel sub Constantino & deinceps, ad quam tamen gloriosa Ecclesiæ facies istis capitibus descripta accommodari nequit, capita ultima fient prima, quod eventum attinet. Si vero duo capita postrema de triumphante Ecclesia, sive de vita æterna cum aliis interpreteris, sequetur, Johannem omisisse ultimum felicem Ecclesiæ statum, quem tamen Moses, Jesaias, Ezechiel, Daniel, & fere omnes prophetae, ad quorum vaticinia hic Spiritus S. alludit, in fine suarum prophetiarum nobis exhibent. Egerat Johannes de variis maximeque horrendis persecutionum procellis, quas Ecclesiæ furor hostilis Sathanæ, meretricis magnæ, Gogi & Magogi olim esset inflicurus: Ne autem fideles animum desponderent, eos ad exemplum prophetarum non modo promissionibus de liberatione longe jucundissimis subinde erigit; sed & cum primis statum Ecclesiæ in hisce terris gloriosum sub emblemate *cæli terræque novæ & Hierosolymæ sanctæ* depingit, ut hujus tam splendidi ædificii tanquam incolæ & cives aliquando futuri memores, quicquid adversi accideret, fortiter tollerarent. Quin omnibus accurate expensis, reque ipsa attente explorata, statuendum est cum Beda & Primasio Episcopo Uticensi, ^a, ea, quæ hisce duobus postremis capitibus enarrantur, agere de Ecclesia in hisce terris, cum quædam prædicata non conveniant Ecclesiæ gloriosæ & triumphanti in cœlis, verbi gratia, quod *Hierosolyma e cælo descendat in terram* ^b, quod *gentes, quæ salvantur, in luce Agni ambulent*, & *reges terræ gloriam & honorem suum* in hanc ci-

A 2

vita-

^a in *Comment. super Apoc. in h. l. qui extat Tom. 2. Op. & Primasius lib. 5. Comm. in Apoc. in Bibl. Patrum.* ^b *Apoc. 21: 2, 10.*

vitatem *inferant* a & quod in ea futurum sit *lignum vitae*, *cujus folia cedent in medicinam gentium* b.

IV. Tertium argumentum petimus ex hac ipsa prophetia Johannis, qua *Diabolus* dicitur *ligatus* & *conjectus in abyssum*, *ut non amplius seduceret gentes*, *usque dum consummarentur mille anni* c, quibus consummatis rursus *exibit ad seducendum gentes* d. Quod demum factum est, postquam bestia & pseudopropheta jam conjecti fuerunt in stagnum ignis ardens in sulphure e. Siquidem tempore regni bestiae Satan seduxit gentes f, quæ seductio cessatura erat destructo bestiae imperio. Sed cave credas, eandem esse pugnam & Christi victoriam, quæ capite duodecimo Apocalypseos describitur, cum ea, quæ hic capite vicesimo narratur. Illic enim draco cum angelis suis victus esse legitur a Michaelle, ut eis locus non amplius sit in cœlo, & dejectus ad terram, ira percitus mulierem persecutus, quæ in desertum avolavit per mille ducentos annos. Hic autem draco est comprehensus, in mille annos ligatus, in infernum conjectus, conclusus & obsignatus, ne amplius gentes seduceret & sanctos persequeretur. Illic ejectus est e cœlo in terram: hic projectus e terra in abyssum, donec consummati forent mille anni. Accedit, quod Gog & Magog igne consumendi post mille annos g, ante quod supplicium bestia & pseudopropheta jam sustinebant cruciatus in stagno ignis & sulphuris h.

V. Quartum, & meo iudicio, invictum argumentum suppeditat mentio *Gogi & Magogi*, quos *Satan congregabit*

a Apoc. 21: 24, 25. b cap. 22: 2. c cap. 20: 2, 3. d *ibid.* vers. 7-10. e cap. 19: 20. f cap. 13: 4-8. cap. 16: 13, 14. cap. 18: 23. g cap. 20: 8-9. h *ibid.* vers. 10.

gregabit in bellum post illos mille annos a, ex prædictione Ezechielis, quæ non per meram allusionem allegatur, sed a Spiritu S. indicatur, eam sub finem & consummationem seculorum esse implendam. Cum autem in Ezechiele destructio Gogi & Magogi jungatur cum ultima & universali conversione Judæorum & totius Israelis restitutione b, & hæc universalis Israeliticæ gentis conversio a propheta prædicta nondum eventum sortita sit, clarissime liquet, Gogum & Magogum hætenus non esse destructum, & per consequens mille annos Apocalypticos nondum esse consummatos. Qui hæc illustria vaticinia cum Grotio ad liberationem ex captivitate Babylonica, & Zorobabelem, ad Antiochum ac Maccabaica tempora detorquent, non considerant, quod *regnum Ephraim* cum *regno Judæ* in unum corpus coalescere, quodque omnes captivi ex toto orbe congregari debuerint, ut nec unus exul remaneat, denique quod David vel Messias rex super eos, & pastor unus illis omnibus futurus sit & quod ab eo tempore secure habitaturi sint c; & quod hæc omnia eventura sint *in novissimo annorum, in novissimo dierum* d; quorum nihil hætenus impletum est, & per consequens bellum ac judicium singulare Gogi & Magogi, quo illi hostes igne e coelo sunt consumendi e, & regnum Sanctorum adhuc expectamus. Ita Rabbini fere omnes, teste Menasse ben Israel f in eo consentiunt, *Israelitas post reditum in patriam suam, qui redemptionis tempore futurus est, non plane & perfecte omni tranquillitate*

A 3

& pace

a *Apoc. 20: 7. 8.* b *Ezech. 37: 24. seqq. cap. 38: 8. cap. 39: 25. seqq.*
 c *Ezek. 37: 21-25. cap. 38: 8. cap. 39: 28.* d *Ezek. 38: 8.* e *Ezek. 38: 18-22. cap. 39: 6. seqq. Apoc. 20: 9.* f *lib. 3. De Resur. cap. 5.*

& pace fruituros, nisi demum post confectum postremum
 & ultimum bellum Gog & Magog. R. D. Kimchi il-
 lud באחרית השנים *in novissimo annorum* ^a, exponit de
 tempore liberationis, postquam vel omnes Israelitæ,
 vel multi eorum e captivitate hac egressi fuerint. Au-
 ctor *Afkat Rochel* ^b Rabbinos ait affirmare, prius
 venturum Messiam ben Joseph ad colligendas captivi-
 tates, & tum fore bella Gog & Magog. Licet illud
 sit figmentum, quod dicunt de Messia filio Josephi,
 hinc tamen apparet, quo ordine hæc omnia exspe-
 ctent. Abarbenel memoriæ prodidit, cap. 37. vs. 21.
 de regno Messiae agi, & vs. 23. de regno cælorum; atque
 hanc visitationem & liberationem non esse comparan-
 dam cum visitatione domus secundæ, five liberatio-
 ne ex captivitate Babylonica, ubi pauci ascenderunt,
 quam plurimis in captivitate relictis, cum hic nullus
 in captivitate relinquendus. Ex quibus evidens est,
 quam concinnus horum omnium novissimorum nexus
 sit. In Ezechiele agitur de hostium everfione, Ju-
 dæorum atque Israelitarum decem tribuum conjun-
 ctione ac restitutione, de Gogi & Magogi strage &
 devastatione, denique de Hierosolymæ novæ & Tem-
 pli structura: Et in Apocalypsi cum destructione re-
 gni bestię conjunguntur regnum Sanctorum, Gogi &
 Magogi pugna & abolitio, ac Hierosolymæ novæ,
 Babyloni oppositæ, cœlestis ac mysticæ descriptio,
 qua Ecclesia ultimis temporibus in terris conspicua
 intelligitur.

VI. Quintum argumentum ex aliarum prophetiarum
 consensu depromimus. Gloriosum regnum in hisce
 terris Daniel post destructa hostium imperia & subla-

tas

^a *Ezech.* 38: 8. ^b *lib.* 1. *Par.* 2.

DE REGNO MILLEN. SANCT. *Apoc. XX.* 7
 tas crudeles bestias sanctis promittit ^a, ex quo hanc
 imaginem regni sanctorum Johannes desumpsisse vide-
 tur ^b. *Lapis* apud Danielelem, quo Judæi & Chri-
 stiani Messiam & ejus regnum intelligunt, *factus esse*
dicitur in magnum montem, & implevisse universam
terram ^c. De quo veteres Magistri in *Bereschith rab-*
ba ^d: *Rex Messias regnabit ab uno mundi extremo ad*
alterum, juxta vaticinia Psaltis & Danielis ^e. Nec-
 dum impletum illud ^f: *Postea accipient regnum sancti*
altissimorum, & confirmabunt regnum usque in secu-
lum, & usque in secula seculorum; & paulo post: Re-
gnum vero & dominium & majestas regnorum SUB
 OMNIBUS COELIS *dabitur populo sanctorum altissimo-*
rum.

VII. In ipso Mosis Cantico, quod Judæi tanquam
 testimonium relictum, agitur de hisce ultimis tempo-
 ribus, quibus Deus populum suum liberabit & ab
 hostibus vindictam sumet, ^g gentes autem plurimas
 convertet, de quibus Apostolus vaticinium Mosis h
 ex græca versione sensum exprimente, allegavit ⁱ:
Jubilate gentes cum populo ejus, vel juxta textum He-
 bræum: *jubilate (præ gaudio exclamate) gentes*
(existentes) populus ejus. R. AbenEzra & R. Bechai
 gemino modo exponunt, vel quod gentes Israelitas,
 quando Deus eorum sanguinem vindicabit, celebra-
 turæ sint, postquam eorum religionem apprehende-
 runt; vel quod rumorem de iis dissipaturæ sint in o-
 mnibus locis, quibus extiterint, collato loco Re-
 gum ^k, & *pertransiit* הנה *rumor*; vel juxta R. Salo-
 monem,

^a Dan. 2. & 7. ^b Apoc. 20: 4. ^c Dan. 2: 35. 44. ^d Super Gen.
 42: 6. fol 39. 4. ^e Psal. 72: 9. Dan. 2: 35. 44. ^f Dan. 7: 18. 27.
^g Deut. 32: 34. 43. ^h Ibid. v. 43. ⁱ Rom. 15: 10. ^k 1 Reg. 22: 36.

monem, quod Israelitas laudaturæ sint propter constan-
tiam, eo quod Deum non deseruerint in omnibus suis
afflictionibus. Cum enim gentes populum ob bene-
ficia a Deo exhibita laudant, revera Dominum ipsum
cum Judæis celebrant, adeoque innuitur, fideles e gen-
tibus una cum populo Dei ex Israelitis Dominum glo-
rificaturos, atque uno ore eum celebraturos; sed ex
serie verborum constat, hoc demum futurum destru-
ctis hostibus Ecclesiæ. Hinc non male Ramban, A-
barbenel, Bechai aliique Hebræorum interpretes a-
junt, varia bona & mala commemorari in hoc cantico
Mosis, quæ suo populo evenerint, sed vindictam a,
quam Deus sumet ab hostibus, durante templo secun-
do non esse exercitam, neque hætenus gentes popu-
lum Dei ob istam vindictam divinam laudasse, neque
terram expiatam & ab anathemate vindicatam; unde
concludunt, hoc canticum sibi spem facere futuræ li-
berationis. In libro Psalmorum plurima occurrunt
vaticinia, quæ ad statum gloriosum Ecclesiæ neces-
sario referri debent, quemadmodum illud Psalmo o-
ctavo b, quod *magnificum sit futurum nomen Domini
in universa terra*, & quod *Deus omnia posuerit sub
pedibus Messiae*: & Psalmo centesimo decimo c, *Sede
ad dextram meam, usque dum posuero inimicos tuos
scabellum pedum tuorum*. Quæ Apostolus fatetur suo
tempore nondum esse impleta, cum nondum viderent
ei omnia esse subiecta d, nec in hunc diem videmus
totalem subjectionem, ubi tot hostes Christo & ejus
regno adversantur. Nec minus futura tempora re-
spicit Psalmus propheticus vicesimus quartus e, *Do-
mini*

a Dent. 32. inde a v. 34. usque ad 43. b Psal. 8: 2: 7. 10. c Psal. 110.
1. d Heb. 2: 8. 1 Cor. 15: 24-28. e Psal. 24: 1. 7-10.

mini est terra, & plenitudo ejus, orbis & habitantes in eo. Sustollite capita vestra, o portæ, & extollite vos ostia seculi, ut ingrediatur Rex gloriæ. Aben-Esra adhortationem istam, attollite capita vestra &c. bis repeti censet, ut monstretur reditus gloriæ, כבודו כבודו cum venerit Redemptor; & secunda vice non fieri mentionem fortis in prælio, eo quod juxta promissionem Jesaiæ ^a, in diebus Messiae non amplius discant prælium. Hisce addere licet ex multis aliis Psalmos 72. 87. & Kimchius sex ultimos Psalmos laudes continere docet, quas Ecclesia ultimis diebus propter liberationem ex omnibus calamitatibus Deo tributura sit.

VIII. In reliquis prophetis quot occurrunt luculenta oracula de felicitate & gloria Ecclesiæ, extremis seculis N. T. futura? Jesaias capite secundo ^b *exaltationem montis* vel Ecclesiæ non vulgarem sed eminentissimam supra omnia regna & potestates mundi, adeoque regnum Christi per totum terrarum orbem proponit, & de vocatione universali sive plenitudine gentium, atque de universali Ecclesiæ tranquillitate agit, quæ hætenus Ecclesiæ non obtigit, an non obtinet unquam? Capite undecimo totum Ecclesiæ statum ab ortu Messiae usque ad finem mundi exhibet. Post deletum *improbum* illum, quem *spiritu labiorum suorum* occidet ^c, in tota Ecclesia non erit bestia, quæ alicui damnum inferat, immo tanta erit in hoc regno tranquillitas, ut sylvestres bestiae familiariter cum domesticis habitaturæ sint. Judæi ex quatuor angulis mundi congregabuntur, & cessabit æmulatio & bellum inter Judam & decem tribus, victoriaque ab

B

hostibus

^a *Jes. 2: 4.* ^b *Jes. 2: 1-4.* ^c *Jes. 11: 4. coll. 2 Thess. 2: 8.*

hostibus reportabitur ^a. Capite duodecimo antegressa hæc vaticinia concluduntur cantico & jubilo Ecclesiæ ^b. Adde, inter multa alia oracula, ea quæ continentur capitibus xxv. xxvi. xlix. lv. lix. lx. usque ad finem. Jer. lli. xxxi ^c. Ezek. xxxiv. & sequentia. Joel. lli. Mich. iv. Zeph. lli. Zach. xiv. Quibus consensum præbent Apostoli in N. T. ^d. Cum igitur Moses & omnes fere prophetæ tam illustre regnum Christi & Sanctorum in hisce terris post destructos hostes prædixerunt, an mirum est, in Apocalypsi, quæ prophetarum oracula ubique imitatur, amplissimum & gloriosissimum illud regnum a Spiritu S. repræsentari? Sed una hic occurrit difficultas, cui satisfaciendum, quod multa vaticinia de ultimis temporibus a nobis explicata, de initio Ecclesiæ N. T. passim allegentur, sicut ex collatione locorum videre licet, v. gr. Deut. xxxii. 43. cum Rom. xv. 10. Jesa. xi. 10. cum Rom. xv. 12. Jesa. xxxv. 5. & lxi. 1. cum Matt. xi. 5. Jesa. xlix. 6. cum Act. xlii. 47. Jesa. lxv. 1. cum Rom. x. 20. Jer. xxxi. 33. 34. cum Joh. vi. 45. Hebr. viii. & x. Joel. lli. 1. cum Act. ii. 17. &c. illic tantum erant quædam præludia, majoris rei initia, & primitiæ, quas ultimis diebus excipiet plena messis. Tunc non sunt exhausta illa vaticinia, sed præcipue circa finem seculorum implenda. Pari modo vaticinia Mo- sis de novissimis diebus Josua & Nehemia suis temporibus applicaverunt ^e.

IX. Sexto loco notamus, hanc fuisse expectationem veterum

^a *ibid.* v. 6-13. *seqq.* ^b *Jesa.* 12. *coll.* *Deut.* 32:43. ^c *Jer.* 31:33-*ad finem.* ^d *Act.* 3:21. *1 Cor.* 15:24. 25. *Heb.* 2:8. *2 Pet.* 3:13. ^e *Jos.* 23:9. *Neb.* 1:8.

veteris Ecclesiæ Judaicæ & primorum Ecclesiæ Christianæ Patrum. In Codice Talmudico *Sanhedrin* ^a, & *Avoda sara* ^b, ad illa verba : *Sex mille annos erit mundus. Bis mille annis erit inanitas : bis mille annis Lex vigebit : bis mille annis dies erunt Messia ;* Glossator addit : *Sex mille anni decreti sunt de mundo, ut subsistat, juxta numerum dierum septimanæ, & die septimo est Sabbathum, וְשַׁבְעָה אֲלָפִים יוֹם לְעוֹלָם & septimo millenario quies erit mundo.* R. Menachem ad ista verba ^c : *benedixit Deus diei septimo, scripsit : Si explicemus de septimo millenario, quod est seculum futurum, erit interpretatio, & benedixit, quod in septimo millenario erunt omnes animæ ligatæ in fasciculo viventium. Ibi enim erit augmentum Spiritus S. ut in eo se oblectent : atque ita Rabbini nostri in Medrasch tradiderunt : & benedixit Deus diei septimo : benedixit Deus seculo futuro, quod incipit a septimo millenario, & sanctificavit illud, nam toto illo septimo millenario erit sanctitas ; non erit Satan neque figmentum malum, juxta Psalmi centesimi quarti versum ultimum.* Atque Patres Christiani, vicini Apostolorum temporibus, Papias, Justinus Martyr, Irenæus, Tertullianus, Lactantius & alii hanc sententiam amplexi sunt. Justinus Martyr eam facit sententiam communem omnium sua ætate Christianorum. Irenæus hæc loca V. T. *Jes. vi. ii. xi. 6-9. xiii. 9. xxvi. xxx. 25. 26. xxxi. 9. xxxii. i. 8-25. Ezek. xxxvii. ii. 13. 14. xxxviii. 25. 26. Jer. xiii. 7. 8. xxxi. 10-15. Dan. vii. 27. xii. 13.* ad futura tempora refert.

B 2

X.

^a *Sanh. f. 97. i.* ^b *Avoda sara f. 9. i.* ^c *R. Men. in Pent. fol. 15. 1. ad Gen. 2: 3.*

X. Denique septimo constat ex historia, mille annis haftenus non esse ligatum Satanam, adeoque regnum illud Sanctorum adhuc esse expectandum, quia tribus prioribus seculis Christianismi horrendæ persecutiones in Ecclesiam excitatæ sunt, ita ut ipsi Apostoli & subsequentes Doctores Ignatius, Justinus Martyr, Polycarpus aliique Christi causa sint sublati, quod etiam conveniens est Christi & Apostolorum effato ^a. Tribus sequentibus seculis præter varias hæreses crevit fastus & luxus Episcoporum Romanorum, & Wandalis, Gotthis, Hunnis, Longobardis, Quadi, Alemanni, aliæque barbaræ gentes Christianis intoleranda mala intulerunt. Seculo VII. cœpit Antichristianismus in Romana Ecclesia, Bonifacio III. titulum *Episcopi universalis & Capitis omnium Ecclesiarum* assumente, atque simul exortus est Muhammedismus, sive Antichristus orientalis. Seculis X. & XI. fundatum est imperium Turcarum, & Muhammedis atque Papæ Romani regna teterrimis, pessimis & nefandis hisce temporibus magna ceperunt incrementa.

XI. Dices, ex hac sententia novissimum diem judicii nimis diu differri, contra Apocalypseos initium & finem? ^a. hunc esse stylum Prophetarum & Apostolorum, ^b & mille annos apud Deum esse instar unius diei ^c.

XII. Ita tanquam problema proposuimus regnum Sanctorum in terris, non quale crassi Chiliastæ somniarunt, in quo omnibus regibus & magistratibus abolitis soli sancti rerum potituri & carnalibus voluptatibus fruituri, sed in quo tum subditi tum Magistratus pietatem & justitiam colent & in alta pace sancte vivent.

^a Matth. 10: 34, 35. Act. 14: 22. ^b Apoc. 1: 1. cap. 22: 6. 12. 20. Hag. 2: 6. Mal. 3: 1. Luc. 18: 8. Rom. 16: 20. Apoc. 6: 11. c. 2 Pet. 3: 8.

Meyer, Johann.

Tôrat Moše min haš-šāmayim sive dissertatio theologica de veritate ac
divinitate historiae et prophetiae Mosaicae Accedit eiusdem dissertatio
singularis de regno millenario sanctorum Apoc.

Harderovicum 1705

4 Diss. 2316#Beibd.27

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10833709-6